

Izazov siromaštva i socijalne isključenosti djece na području Rijeke i Gospića: *analyze i preporuke*

**Paul Stubbs
& Gordana
Šimunković**

**Centar za kulturu dijaloga (CeKaDe),
Rijeka i Ekonomski institut, Zagreb
Svibanj, 2022.**

IZAZOV SIROMAŠTVA I SOCIJALNE ISKLJUČENOSTI DJECE NA PODRUČJU
RIJEKE I GOSPIĆA: analize i preporuke

Autori: Paul Stubbs, Gordana Šimunković

Centar za kulturu dijaloga [CeKaDe], Rijeka i Ekonomski institut, Zagreb
Svibanj, 2022.

Zahvaljujemo na suradnji
roditeljima koji su se odazvali pozivu na sudjelovanje,
anketarima i Učiteljskom fakultetu u Rijeci na informiranju studenata,
sudionicima u razgovorima, CeKaDe-u, Fafo Institute for Labour and Social Research,
Gradu Gospiću i Gradu Rijeci, Odjelu gradske uprave za zdravstvo i socijalnu skrb.

Projekt Moje mjesto pod suncem podržan je sredstvima Islanda, Lihtenštajna
i Norveške iz Fonda za aktivno građanstvo, u okviru EGP grantova.

Projekt sufinancira Ured za udruge Vlade Republike Hrvatske.

Stajališta izražena u ovoj publikaciji isključiva su odgovornost CeKaDe-a i ne
odražavaju nužno stajalište Donatora.

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Sveučilišne knjižnice Rijeka pod brojem
150416067

ISBN 978-953-48796-0-3

Lista kratica

CeKaDe

Udruga Centar za kulturu dijaloga

CZSS

Centar za socijalnu skrb

DUR

Državni ured za reviziju

DZS

Državni zavod za statistiku

EC

European Commission
[Europska komisija]

EU

European union
[Europska unija]

EUROSTAT

European Statistical Office
[Statistički ured Europskih zajednica]

MRMSOS

Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava,
obitelji i socijalne politike

MSPM

Ministarstvo socijalne politike i mladih

NEET

Not in Education, Employment, or Training
[mladi ljudi koji nisu zaposleni, ne obrazuju se
i ne osposobljavaju se]

NN

Narodne novine

RH

Republika Hrvatska

SILC

Statistics on Income and Living Conditions
[Statistički podaci o prihodima i uvjetima života]

UNICEF

United Nations International Children's Emergency Fund
[Fond Ujedinjenih naroda za djecu]

VRH

Vlada Republike Hrvatske

ZMN

zajamčena minimalna naknada

Sadržaj

Osnovni podaci o istraživanju i projektu	12
Sažetak studije	16
Uvod	22
Ciljevi istraživanja	36
Metodologija	38
Sudionici istraživanja	40
Anketa	42
Fokusne grupe	43
Polustrukturirani intervjuji	43
Rezultati	45
Rezultati analize strategija i institucionalnih praksi institucija koje rade s obiteljima koje žive u siromaštvu	46
Rezultati ankete–Rijeka	55
Rezultati ankete–Gospic	106
Rezultati fokusnih grupa	127
Rezultati strukturiranih participativnih sastanaka	136
Rasprava	138
Preporuke	150
Preporuke–Rijeka	151
Preporuke–Gospic	161
Literatura	163
Prvitiak 1. Upitnik: strategije nošenja kućanstava	170

OSNOVNI PODACI O ISTRAŽIVANJU I PROJEKTU

Naslov istraživanja

Istraživanje o siromaštvu djece i obitelji na području Rijeke i Gospića

Naziv projekta unutar kojeg se provodilo istraživanje

Moje mjesto pod suncem [MMPS]

Radni paket

Radni paket1 / Mapiranje i analiza postojećih mjera, praćenje tih mjera i praksi za suzbijanje siromaštva djece u Rijeci i Gospiću

Finacijska podrška projekta

Program Fonda za aktivno građanstvo u Hrvatskoj

Trajanje projekta

2021.–2023.

Nositelj projekta

Udruga Centar za kulturu dijaloga [CeKaDe]

Partneri u projektu

Grad Rijeka

Centar za socijalnu skrb, Rijeka

Udruga kreativni kolektiv Kombinat

Centar za studije mira i konflikata Sveučilišta u Rijeci

Ekonomski institut, Zagreb

Društvo Naša djeca, Gospic

Grad Gospic

Fafo Research Foundation [Fafo Institute for Labour and Social Research], Oslo

Rotary club Sveti Vid, Rijeka

Voditelj istraživanja

dr. sc. Paul Stubbs, znanstveni savjetnik u trajnom zvanju, Ekonomski institut, Zagreb

Članovi/ice istraživačkog tima

Gordana Šimunković, prof. soc. ped., asistentica, Sveučilište u Rijeci, Medicinski fakultet, Katedra za društvene i humanističke znanosti u medicini, Katedra za socijalnu medicinu i epidemiologiju

Vrijeme provedbe istraživanja

Travanj–Prosinac 2021.

Tema istraživanja, istraživački problem

Tema istraživanja

Siromaštvo djece i obitelji na području Rijeke i Gospića

Istraživački problem

Primjereno postojanje postojećih mjera javnih politika vezanih uz siromaštvo djece i obitelji na području Rijeke i Gospića

ISTRAŽIVAČKA PITANJA I CILJEVI

Istraživački cilj

Utvrđiti primjereno postojanje postojećih mjera javnih politika vezanih uz siromaštvo djece i obitelji na području Rijeke i Gospića

Istraživačka pitanja

- Koje su mjere za obitelji s djecom koja žive u uvjetima siromaštva, aktualne u postojećim strategijama i institucionalnim praksama na području Grada Rijeke?
- S kojim se poteškoćama susreću obitelji s djecom koja žive u uvjetima siromaštva na području Rijeke i Gospića?
- Na koje se načine s poteškoćama nose obitelji s djecom koja žive u uvjetima siromaštva na području Rijeke i Gospića?
- Koliko su postojeće mjeri javnih politika na području Rijeke i Gospića primjerene potrebama obitelji s djecom koja žive u uvjetima siromaštva?
- Koji su mogući smjerovi reforme postojećih mjeri javnih politika na području Rijeke i Gospića za obitelji s djecom koja žive u uvjetima siromaštva?

METODE PRIKUPLJANJA PODATAKA

Istraživanje je pokrilo 5 segmenta, od kojih četiri uključuju direktni kontakt s ljudskim subjektima:

1. Analiza strategija i institucionalnih praksi institucija koje rade s obiteljima koje žive u siromaštву

2. Anketa face to face

3. Fokusne grupe

4. Polustrukturirani intervjuji

5. Strukturirani sastanci u svrhu prikupljanja povratnih informacija na početne rezultate istraživanja, s lokalnim dionicima i Fafo Research Foundation [Fafo Institute for Labour and Social Research], Oslo [Norveška]

ANALIZA PODATAKA

Analiza postojećih i budućih strategija, kao i institucionalnih praksi institucija koje rade s obiteljima koje žive u siromaštvu, bazirala se na sadržajnom pregledu dostupnih dokumenata. Istraživalo se, također, koliko su navedeni dokumenti u skladu s aktualnim potrebama. Podaci prikupljeni anketom obrađeni su deskriptivnom statistikom. Podaci prikupljeni fokusnom grupom i intervjuima su, nakon transkribiranja, kodirani i kategorizirani sukladno istraživačkim pitanjima i čitanju transkriptata.

ETIČKA PITANJA

Projekt je odobrilo Znanstveno vijeće Ekonomskog instituta u Zagrebu. Opravданost i prihvatljivost provedbe istraživanja prema ljudskim subjektima ispitalo je Etičko povjerenstvo Ekonomskog instituta u Zagrebu, koje je izdalo i Potvrdu o etičnosti istraživanja [Klasa 114-04/21-01/01, Ur. br. 251-467-1-21-12].

SAŽETAK STUDIJE

Studija *Izazov siromaštva i socijalne isključenosti djece na području Rijeke i Gospića: analize i preporuke* usmjerena je na utvrđivanje primjerenosti postojećih mjera javnih politika, vezanih uz siromaštvo djece i obitelji na području Rijeke i Gospića. U tu svrhu provedeni su sljedeći segmenti: a) analiza postojećih i budućih strategija i institucionalnih praksi institucija koje rade s obiteljima koje žive u siromaštvu, b) anketa *face to face* sa 102 kućanstvima s područja Rijeke i 18 s područja Gospića, c) fokusne grupe s 11 osoba koje žive u kućanstvima s izazovnim financijskim situacijama, d) polustrukturirani intervjuji s 10 dionika s područja Rijeke i Gospića, na temu djece koja žive u siromaštvu. Dodatno, provedena su dva *online* sastanka, a kako bi se prikupile povratne informacije na prezentirane početne rezultate istraživanja. Prvi sastanak održan je 12. siječnja 2022., s lokalnim dionicima, a drugi sastanak održan je 24. siječnja 2022.

Nastavno na primarno istraživačko pitanje: *Koje su mjere za obitelji s djecom koja žive u uvjetima siromaštva, aktualne u postojećim strategijama i institucionalnim praksama na području Grada Rijeke?*, uočava se da su postojeće mjere primarno obuhvaćene odlukama i razvojnim planovima grada, ne i zasebnim strateškim planovima kao zasebnim dokumentima. Uz ovo istraživačko pitanje veže se i četvrto pitanje: *Koliko su postojeće mjere javnih politika na području Rijeke i Gospića primjerene potrebama obitelji s djecom koja žive u uvjetima siromaštva?* U odgovoru se uočava prostor za unapređenje, ugrađen u preporuke, što se isto tako ocrtava i u odgovoru na peto istraživačko pitanje: *Koji su mogući smjerovi reforme postojećih mjera javnih politika na području Rijeke i Gospića za obitelji s djecom koja žive u uvjetima siromaštva?*

Nastavno na drugo istraživačko pitanje: *S kojim se poteškoćama susreću obitelji s djecom koja žive u uvjetima siromaštva na području Rijeke i Gospića?*, uočava se da su nalazi u skladu s dosadašnjim istraživanjima. Pritom, izdvaja se teret stanovanja u iznajmljenom prostoru, udio djece sudionika istraživanja za koji procjenjuju da je izložen zlostavljanju, teškoća izlaska i nošenja s financijski izazovnim situacijama, te ograničeno dostupni resursi pomoći i podrške.

Kod istraživačkog pitanja: *Na koje se načine s poteškoćama nose obitelji s djecom koja žive u uvjetima siromaštva na području Rijeke i Gospića?*, izdvaja se da roditelji koriste neformalne oblike podrške koji imaju ograničeni učinak. Pribjegavaju posudbi novaca i prihvataju novčanu i materijalnu pomoć. Potrebe zadovoljavaju prema prioritetima – najprije će se odreći rekreativno-zabavnih aktivnosti, cigareta ili alkohola. Dobrobit djeteta će staviti ispred svoje, te će ići gladni na spavanje, ako nemaju drugog izbora.

IZDVOJENI SMJEROVI REZULTATA IZ FOKUSNIH GRUPA:

- Život s niskim primanjima negativno utječe na obitelji i djecu.
- Nedostaje podrška obitelji i prijatelja.
- U raspodjeli raspoloživih dobara daje se prioritet jednom djetetu nad preostalom djecom.
- Virus COVID-19 je utjecao na povećanje izazova u nošenju sa svakodnevicom.
- Školski i vrtički sustav donosi dodatne izazove u teškoj materijalnoj situaciji.
- Uloga centara za socijalni rad više je usmjerena na kontrolu nego na podršku.
- Uloga udruga (poput CeKaDe-a) može biti izuzetno značajna.
- Prepoznaje se potreba poduzimanja promjena na razini centara za socijalnu skrb i stanovanja.

IZDVOJENI REZULTATI IZ ANKETE – RIJEKA

- U ukupnom uzorku **svega 5 osoba izdvaja neki od poticaja za sudjelovanje na tržištu rada** (mjeru samozapošljavanja – potporu za samozapošljavanje, mjeru zapošljavanja – stjecanje prvog radnog iskustva, javni rad, mjeru obrazovanja i drugo – predavanje/radionice).
- Prema **stambenom statusu**, kod ukupnog uzorka najviše je kućanstava koja **žive kao podstanari** i plaćaju punu najamninu privatnoj osobi [42%]. Nakon njih slijede kućanstva koja plaćaju najamninu u socijalnim/gradskim stanovima (Tablica 4.3.). Korisnici zajamčene minimalne naknade (dalje u tekstu, ZMN) su u skupini koja u najvećem udjelu koristi socijalne/gradske stanove.
- Nešto više od **četvrtine sudionika** ukupnog uzorka procjenjuje da je kod nekoga od djece **došlo do pogoršanja zdravlja** zbog stambene situacije, i to 13,6% procjenjuje da je došlo do značajnog pogoršanja, a 15,9% da je došlo do slabog pogoršanja.
- **Prosječno mjesечно primanje** po članu kućanstva, u ukupno obuhvaćenom uzorku, iznosi 740,74 HRK, pri čemu je raspon od najmanjeg mjesечnog iznosa po članu kućanstva do najvećeg iznosa, izuzetno velik.
- U posljednjih 12 mjeseci, 50% obuhvaćenih kućanstava ukupnog uzorka **kasnilo je s plaćanjem računa ili sličnih obaveza duže od tri mjeseca** (komunalije, otplata kredita, kreditne kartice itd.), jer nisu imali dovoljno novaca.
- **Korištenje** nekih komunalnih usluga iz financijskih razloga **smanjilo** je u posljednjih 12 mjeseci 42% obuhvaćenih kućanstava.

- Kod 12,5% obuhvaćenih kućanstava, u posljednjih 12 mjeseci, bile su **isključene** neke od komunalnih usluga, pri čemu prednjači trošak za električnu energiju.
- U posljednjih 12 mjeseci, **48,9% obuhvaćenih kućanstava posuđivalo je novac** iz drugih izvora (isključujući banke i slične institucije), kako bi zadovoljili prehrambene potrebe, pri čemu prednjači posudba novaca od obitelji ili prijatelja.
- **Obavljanje povremenih poslova** je nisko: 38,6% sudionika nikada nije obavljalo povremene poslove.
- **Kako bi došli do novaca**, 13,6% kućanstava je mnogo puta u proteklom godinu dana **prodalo nešto što im je važno**; 6,8% nekoliko puta i 14,8% jednom ili dva puta, dok 29,5% navodi da nisu imali što prodati.
- **Zbog nedostatka sredstava**, u posljednjih godinu dana na spavanje su **išli gladni** svi članovi kućanstva, ili dio članova kod 25% obuhvaćenih kućanstava. Da jedno ili više djece ne bi bilo gladno, sudionik istraživanja je bio gladan u posljednjih godinu dana kod 43,2% kućanstava.
- Iako je neko **dobro procijenjeno nužnim**, u više od 90% slučajeva izdvaja se određeni udio sudionika istraživanja koji ne mogu to dobro priuštiti svojoj djeci, iako bi to željeli.
- **Udaljenost i troškovi dolaska** im najviše **otežavaju** korištenje kina, rekreativno-obrazovnih programa te muzeja. Kod skupine korisnika ZMN-a, nakon rekreativno-obrazovnih programa, udaljenost i troškovi dolaska najviše otežavaju pristup predškoli. Udaljenost otežava daljnji pristup srednjoj školi, a troškovi dolaska pristup jaslicama.
- Da je njihovo dijete bilo **zlostavljano** iskazuje 30,7% sudionika ukupnog uzorka, dok 3,4% iskazuje da ne zna. Kod korisnika ZMN-a, udio onih koji iskazuju da je njihovo dijete bilo zlostavljano je 40%, a 10% iskazuje da ne zna.
- Sudionicima je dana mogućnost da procijene **koliko mogu računati na pomoć** od određenih privatnih skupina, organizacija i institucija. Skupina obitelji, rodbine i prijatelja izdvaja se kao skupina koja je u najvećem udjelu zastupljena kod odgovora *Uvjek*. Kod odgovora *Često*, u ukupnom uzorku sudionika izdvajila se skupina prijatelja te klubovi, udruge i/ili društva. Odgovor *Nikad* najzastupljeniji je, i to u visokom udjelu od 80,5%, za mjesni odbor, te za gradsku upravu s udjelom od 62,1%. Prema odgovorima, od centara za socijalnu skrb pomoć se traži ponekad ili nikad.
- Kod **procjene učinka primljene pomoći**, u ukupnom uzorku se uočava da obitelj, kao skupina od koje se potražuje pomoć, za oko 45% sudionika ima vrlo velik ili velik učinak, dok za oko 30% sudionika ima mali ili nikakav učinak.
- Od **oblika primljene pomoći** prevladava **financijska** pomoć (i u ukupnom uzorku i kod sudionika korisnika ZMN-a, te kod sudionika koji nisu korisnici ZMN-a), nakon koje slijedi pomoć u hrani.
- Pri upitu **osjećaju li da pripadaju društvu** u kojem žive, od 30 do 35% sudionika istraživanja (ovisno gleda li se rezultat za sudionike koji su korisnici ZMN-a, ili koji to nisu) navodi da često imaju osjećaj da **ne pripadaju ovom društvu, ili da se osjećaju društveno neprihvaćenima i isključenima**, s tim da je veći udio kod sudionika korisnika ZMN-a.
- Kod pitanja o **oblicima pomoći koji bi im pomogli da lakše žive**, sudionici su, u ukupnom uzorku ponuđenih odgovora, najviše birali odgovor **Dodatni izvor prihoda** (udio odgovora je veći od 90%). Nakon toga, **Rekreativno-obrazovne aktivnosti za djecu** ili Savjetovanje o pravima obitelji koja žive s niskim primanjima. Od drugih oblika pomoći koji su mogli slobodno navesti, kroz najveći broj odgovora izdvaja se rješavanje stambenog pitanja.
- Kao vodeću organizaciju i/ili instituciju koja bi trebala **pružiti izdvojene oblike pomoći u ukupnom uzorku**, izdvaja se **Grad, te potom Centar za socijalnu skrb**. S tim da je kod korisnika ZMN-a Centar za socijalnu skrb prepoznat u duplo većem udjelu nego kod skupine koji nisu korisnici ZMN-a.

Rezultati za Gospić primarno su u skladu s rezultatima za područje Rijeke, no potrebno je obuhvatiti veći uzorak ispitanika.

SAŽETAK PREPORUKA

Kao ključni izazov u sklopu preporuka nametnuto se identificiranje opsega autonomije gradova u pogledu socijalne politike. Preporuke koje su predstavljene u nastavku svojevršno su zajedničko promišljanje sa sudionicima istraživanja o konkretnim mogućnostima za budućnost unaprijeđenja života obitelji s djecom u izazovnim finansijskim situacijama. Značajno je promatrati ove preporuke u kontekstu preporuka proizašlih iz ranijeg istraživanja na nacionalnoj razini o siromaštvo djece [vidjeti dokument: Stubbs, P., Ledić, M., Rubil, I., Zrinščak, S. (2017). *Djeće siromaštvo i strategije nošenja sa siromaštvom kućanstva u Hrvatskoj – Policy brief*. Zagreb: Ekonomski institut].¹

¹ Dokument je dostupan na mrežnim stranicama Ekonomskog instituta: https://www.eizg.hr/userdocsimages//projekti/zavrseni/Policy_brief_hr.pdf

SAŽETAK PREPORUKA – RIJEKA

1. **Strateški fokus:** Izraditi **Strategiju socijalne skrbi** za razdoblje od 4 godine, koja će redovito biti evaluirana na godišnjoj razini, i u kojoj će kao zasebno biti izdvojeno područje: socijalna skrb i dobrobit djece. Nadalje, strateški fokus je ovdje i jamčiti jedan dio postotka ukupnog gradskog proračuna za potrebe socijalne skrbi, te razviti 'proračun za djecu', izražen kao postotak ukupnog proračuna i kao minimalan iznos.
2. **Baza dokaza i analitički kapacitet:** Osnovati Dječji opservatorij Rijeke koji će biti zadužen za provođenje godišnje ankete među obiteljima s djecom u riziku od siromaštva, ankete dobrobiti djece na području Rijeke i ankete za dionike o prioritetima u socijalnoj skrbi za djecu. Godišnja izvješća opservatorija mogu se nadograditi poglavljima o određenoj temi koja bi varirala od godine do godine (primjerice, mlađi u riziku od sukoba sa zakonom, djeca u nekvalitetnom smještu i dr.).
3. **Odnosi između dionika i multisektorske platforme:** Uspostaviti i održavati kvalitetnu multisektorskiju platformu o dobrobiti djece koja će biti 'arena' za izgradnju povjerenja i razmjenu informacija između različitih dionika. Funkcionirat će i kao savjetodavno tijelo za razvoj i evaluaciju Strategije i rada Dječjeg opservatorija.
4. **Ravnoteža između novčanih naknada i usluga skrbi:** Izraditi studiju učinkovitosti postojeće kombinacije usluga u novcu i skrbi, uz anketu za dionike o vrsti usluga koje trenutno nedostaju na području Rijeke. Predlaže se neposredan fokus na sljedeće usluge:
 - Uslugu socijalnog mentorstva
 - Usluge podrške i smanjenja stresa
 - Rad u zajednici
 - Pomoći u novcu i u naravi
5. **Razvoj socijalnih inovacija:** Razmotriti osnivanje **Fonda za socijalne inovacije** koji bi na godišnjoj ili dvogodišnjoj razini nudio određeni broj bespovratnih sredstava za inovativne odgovore na društvene probleme. Ovaj fond će se sastojati od **Inkubatora socijalnih inovacija** kao pod-odjela, koji će nuditi stalnu podršku onima koji su odabrani za financiranje.
6. **Uključivanje korisnika usluga:** Dio Strategije socijalne skrbi trebao bi biti posvećen planovima za veće uključivanje korisnika usluga u buduće aktivnosti.
7. **Jačanje kompetencija i izgradnja kapaciteta:** Održati niz edukativnih radionica

za djelatnike, volontere i korisnike koji rade s djecom i obiteljima, kombinirajući predavanja, raspravu i praktičan rad kako bi se kontinuirano jačale njihove kompetencije.

8. **Proširenje fiskalnog prostora:** Pokrenuti kampanju prikupljanja sredstava za Neovisni fond za socijalne inovacije, koji će se sastojati od mješavine individualnih i korporativnih donacija te međunarodnih sredstava.
9. **Unapređenje pristupa adekvatnom stanovanju:** Izraditi akcijski plan stanovanja sa skupom jasnih ciljeva, aktivnosti i indikatora.
10. **Unapređenje puteva do adekvatnog posla:** U okviru socijalnog mentorstva, fokus usmjeriti na potporu roditeljima i mlađim osobama koji su zainteresirani za ulazak ili povratak na formalno tržište rada.

SAŽETAK PREPORUKA – GOSPIĆ

1. Izraditi višegodišnju strategiju socijalne skrbi Ličko-senjske županije, koja će dati ključni okvir socijalnom programu grada Gospića.
2. Lokacija za analitičke kapacitete može biti u Županiji ili kroz suradnju niza gradova unutar Županije, uključujući Gospić.
3. Provoditi dvomjesečni forum o politici za djecu kojemu mogu prisustvovati svi dionici na relativno neformalnoj osnovi.
4. Formirati mobilni tim koji može redovito obavljati konzultacije s korisnicima i potencijalnim korisnicima u rubnim područjima.

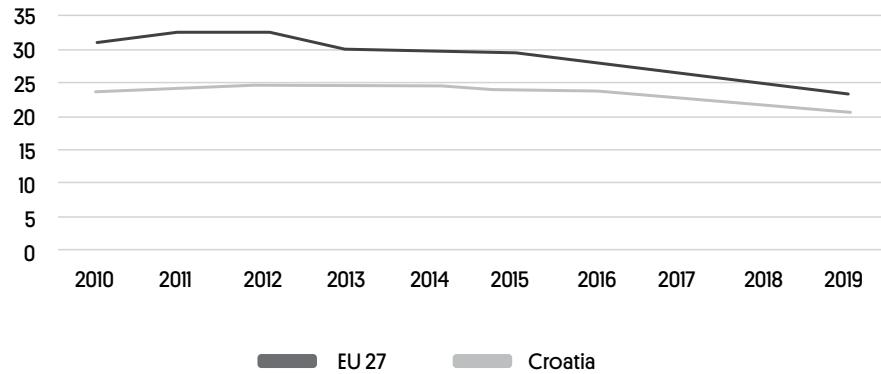
Uvod

ZAŠTO SE BAVITI SIROMAŠTVOM I SOCIJALNOM ISKLJUČENOŠĆU

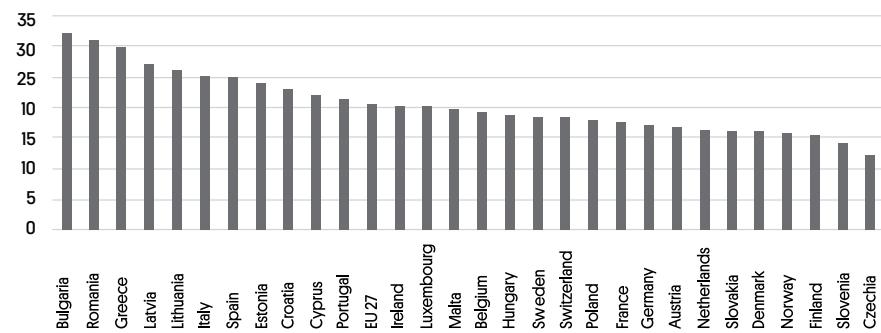
Socijalnu isključenost razlikovat ćemo od siromaštva i socijalne deprivacije [Madanipour, Shucksmith i Talbot, 2015; Ottmann, 2010; O'Brien i Penna, 2008], iako se konceptualno neće postići potpuna odvojenost od navedenih termina [Madanipour, Shucksmith i Talbot, 2015; Ottmann, 2010]. Deprivacija će se odnositi na „nezadovoljene ili nepodmirene ljudske potrebe“, a siromaštvo će se „pojmiti kao vid ili oblik deprivacije“ [Šućur, 2006, 132]. Pod socijalnom isključenošću podrazumijevat ćemo stupanj u kojem su pojedinci inkorporirani u moral i političku zajednicu [O'Brien i Penna, 2008], odnosno neuspješnost ostvarivanja integracije u jednom ili više socijetalnih sustava [Bežovan i sur, 2005; Šućur, 2004]. Siromaštvo kao pojam promatraćemo prvenstveno distribucijski, a socijalnu isključenost promatraćemo prvenstveno kroz usredotočenost na relacijska pitanja [Madanipour, Shucksmith i Talbot, 2015]. Pri tome ćemo imati na umu da „niti jedna definicija koja nastoji odrediti isključenost navodenjem okolnosti koje mogu dovesti do isključivanja ne može biti potpuna“ [Šućur, 2004]. Baveći se socijalnom isključenošću iz perspektive pravne i socijalne teorije, Ottmann [2010], jednako kao i Šućur [2004], izdvaja da definiranje socijalne isključenosti ovisi o idejnim i teorijskim polazištima. Jednako se dešava i kod prijedloga O'Briena i Penna [2008], koji ističu da je rasprava o socijalnoj isključenosti ujedno i rasprava o povjesnoj i socijalnoj dinamici. Bez obzira na polazišta definiranja te povjesnu i socijalnu dinamiku, danas bilježimo značajnu problematiku vezanu uz fenomen siromaštva, socijalne isključenosti i materijalne deprivacije, pri čemu je dobro imati na umu ranije istaknute pozadinske diskusije i razmatranja. Ukoliko siromaštvo i socijalna isključenost ostanu zanemarene, osobito s obzirom na njihovu multidimenzionalnost, dugoročno će njihov porast negativno utjecati na socijalnu povezanost u društvu, što nadalje dovodi do pada sudjelovanja, pristupa i solidarnosti, odnosno dovodi do slabljenja demokratske osnove socijalne države [Ottmann, 2010]. Pojedinci mogu upasti u kumulativnu i cikličku međuovisnost, a neki i prenosi socijalnu isključenost kroz generacije [Madanipour, Shucksmith i Talbot, 2015], s teškoćom ostvarenja svog punog potencijala kao ljudskog bića.

RAŠIRENOST SIROMAŠTVA I SOCIJALNE ISKLJUČENOSTI

Udio osoba koje se nalaze u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti u Republici Hrvatskoj (RH) je u zadnjih 10 godina viši nego na razini Europske unije (EU 27), uz tendenciju pada [Slika 1.1.] od udjela od 32% do udjela od 23% stanovništva. Pri tome se RH nalazi na devetom mjestu prema udjelu osoba u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti [Slika 1.2.].

Slika I.1. Postotak osoba u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti u posljednjih 10 godina
Izrađeno prema: EUROSTAT [2020a].

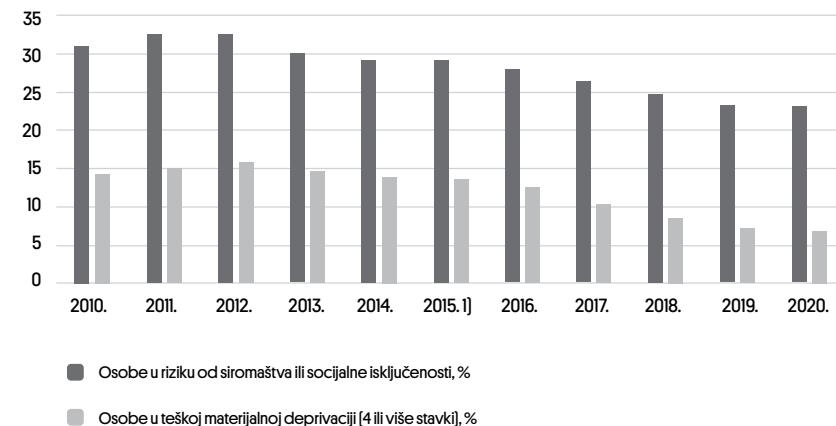
Slika I. 2. Postotak osoba u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti u 2019. godini na razini EU 27
Izrađeno prema: EUROSTAT [2020a].

Broj osoba u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti smanjio se od 2008. godine, no i dalje se nalazi iznad broja koji je postavljen kao cilj u sklopu strategije Europa 2020 [EC, n.d.]. U radovima do tog perioda nalazimo podatke o povećanju nezaposlenosti, siromaštva i nejednakosti, uz razdoblja poboljšanja ili stagnacije². Prema podacima Državnog zavoda za statistiku [DZS, 2021], stopa rizika od siromaštva³ za Republiku Hrvatsku u 2020. godini iznosila je 18,3%. U riziku od siromaštva ili

2 Vidi npr. Bejaković, 2004.

3 Stopa rizika od siromaštva kao standardni pokazatelj jest postotak osoba koje imaju ekvivalentan raspoloživi dohodak ispod praga rizika od siromaštva [DZS, 2021].

socijalne isključenosti bilo je 23,2% osoba, a 6,9%⁴ osoba u teškoj materijalnoj deprivaciji. Također, tijekom godina razvidan je pad osoba u riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti, kao i osoba koja žive u teškoj materijalnoj deprivaciji [Slika 1.3.].

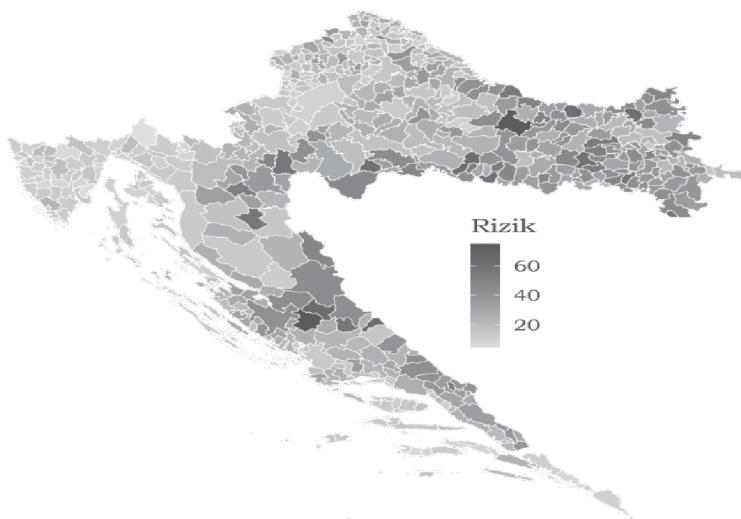
Slika I. 3. Osobe u riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti i u teškoj materijalnoj deprivaciji

Izvor: DZS, 2021.

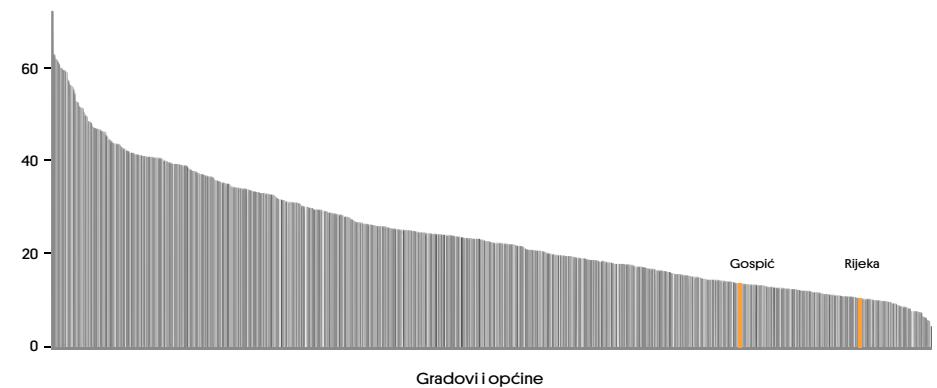
Izuzetno je teško kalkulirati stope siromaštva za nacionalni poduzorak, s bilo kojim stupnjem preciznosti, s obzirom na mali uzorak. Sukladno podacima Hrvatskog zavoda za statistiku, prema modelu procjene za mala područja po dohodovnoj metodi, procijenjena stopa rizika od siromaštva u 2011., u Republici Hrvatskoj iznosila je 19,2%, dok je prag rizika od siromaštva iznosio 24.000,00 HRK za jednočlano kućanstvo. Prema tome, procjenjuje se da je u 2011., u RH 19,2% osoba imalo ekvivalentan raspoloživi dohodak ispod praga rizika od siromaštva. Procjene stope rizika od siromaštva na razini statističkih regija iznose u kontinentalnoj Hrvatskoj 20%, a

4 Materijalna deprivacija podrazumijeva materijalno oskudjevanje kućanstva, odnosno nemogućnost kućanstva da si priuštiti stavke ili materijalna dobra koja se metodologijom istraživanja smatraju kriterijima za mjerjenje oskudjevanja. Stavke materijalne deprivacije jesu: 1) nemogućnost kućanstva da si priuštiti adekvatno grijanje u najhladnijim mjesecima, 2) nemogućnost kućanstva da svim članovima priuštiti tjeđan dana godišnjeg odmora izvan kuće, 3) nemogućnost kućanstva da si priuštiti obrok koji sadržava meso, piletinu, ribu ili vegetarijanski ekvivalent svaki drugi dan, 4) nemogućnost kućanstva da podmiri neočekivani financijski trošak, 5) kašnjenje s plaćanjem najamnine, računa za režije, stambenog kredita ili potrošačkoga kredita, 6) nemogućnost kućanstva da si priuštiti telefon, 7) nemogućnost kućanstva da si priuštiti TV u boji, 8) nemogućnost kućanstva da si priuštiti perilicu za rublje, 9) nemogućnost kućanstva da si priuštiti automobil [DZS, 2021].

u jadranskoj Hrvatskoj 17,4%⁵. U raspodjeli rizika od siromaštva, Rijeka [10,94%] i Gospic [14,1%] spadali bi u područja s nižom stopom [Slika 1.4., Slika 1.5].

Slika 1.4. Prikaz raspodjele rizika od siromaštva u 2011. godini prema dohodovnoj metodi
Izvor: <https://geostat.dzs.hr/>; Prikaz priredio: Ivan Žilić

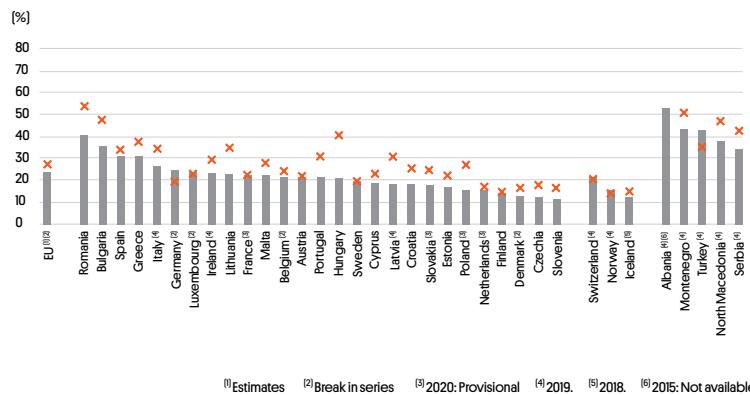
Slika 1.5. Prikaz raspodjele rizika od siromaštva u 2011. godini prema dohodovnoj metodi
Izvor: <https://geostat.dzs.hr/>; Prikaz priredio: Ivan Žilić

Istraživanja za Hrvatsku ukazuju da se, uz tradicionalno zastupljene skupine u riziku (siromašni, umirovljenici, druge osobe u lokalnim programima zaštite), javljaju nove skupine kao što su jednoroditeljske obitelji, djeca s teškoćama u razvoju, nezaposleni mlađi, 'novi beskućnici', osobe koje žive u neprimjerenim stambenim uvjetima (npr. bez vode ili struje), osobe u riziku od deložacija, najmoprinci na slobodnom tržištu, pojedinci i obitelji opterećeni stambenim kreditima [Bežovan i sur., 2015]. Strategija borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti Republike Hrvatske 2014.–2020. [VRH, 2014] izdvaja četiri velike skupine u najvećem riziku od siromaštva i socijalne isključenosti: djecu i mlade, starije osobe i umirovljenike, nezaposlene osobe i osobe s invaliditetom. Za Hrvatsku se u 2020. godini bilježi da su na prvom mjestu u najvećem riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti starije osobe, a nakon njih djeca [EUROSTAT, 2021b].

Promatrajući skupinu djece, pri čemu se pod djecom uzimaju u obzir osobe ispod 18 godina, stopa rizika od siromaštva ili socijalne isključenosti, unutar Europske unije pokazuju smanjenje u periodu od 2015. godine do 2020. godine (Slika 1.6.). Pritom, RH ima stopu od 18,4%, što je ispod prosjeka EU 27 (24,2%). Stopa za djecu ispod 18 godina, u Hrvatskoj je i dalje nešto iznad stope za zaposlene odrasle osobe u dobi od 18 do 64 godine – 17,1%.

5 Osobna potrošnja i pokazatelji siromaštva. Mapiranje i izračun geografske raspodjele rizika od siromaštva i socijalne isključenosti za mala područja RH. Dohodovna metoda. Preuzeto s: https://www.dzs.hr/Hrv/DBHomepages/Osobna%20potrosnja%20i%20pokazatelji%20siromastva/Metodologija_SILC.htm [Pristup: 21.12.2021.].

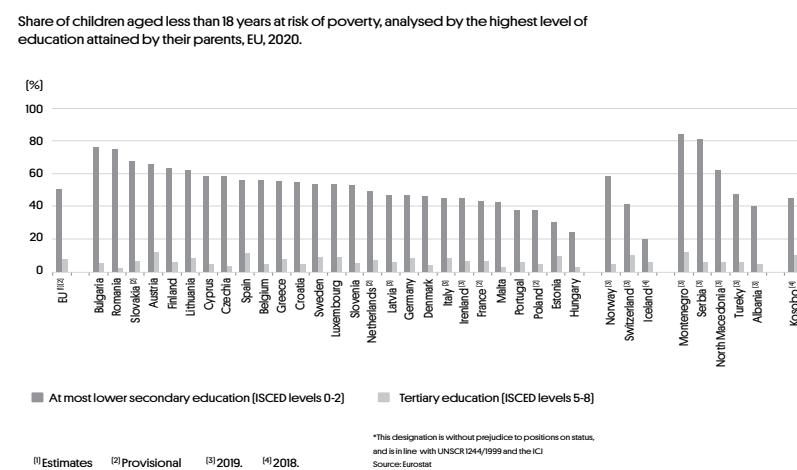
Share of children aged less than 18 years at risk of poverty or social exclusion, 2015 and 2020.

Source: Eurostat

Slika I.6. Udio djece ispod 18 godina koja se nalaze u riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti, 2015. i 2020. (%) Izvor: EUROSTAT [online data code: ilc_peps0ln]⁶

Ako promatramo rizik od siromaštva za djecu prema najvišoj razini obrazovanja njihovih roditelja, možemo uočiti da RH ima visoki udio, od skoro 60% onih čiji su roditelji završili niži i srednji stupanj obrazovanja [Slika 1.7].

6 EUROSTAT [2021]. Share of children aged less than 18 years at risk of poverty or social exclusion, 2015 and 2020. Dostupno na: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/images/I/18/Share_of_children_aged_less_than_18_years_at_risk_of_poverty_or_social_exclusion%2C_2015_and_2020_%28%25%29_F1.png [Pristup: 20.12.2021].

Slika I.7. Udio djece ispod 18 godina koja se nalaze u riziku od siromaštva prema najvišoj razini obrazovanja njihovih roditelja, EU, 2020. (%) Izvor: EUROSTAT [online data code: ilc_li60]⁷

Pregled rizika od siromaštva za djecu prema najvišoj razini obrazovanja njihovih roditelja značajan je, s obzirom da će djeca niže obrazovanih roditelja vjerojatnije živjeti u siromaštvu i u odrasloj dobi. Prema podacima EUROSTAT-a (2021a) stopa rizika od siromaštva je u 2019. godini, na razini EU, bila minimalno dva puta veća za odrasle u dobi od 25 do 59 godina, čiji su roditelji imali nižu razinu obrazovanja, u usporedbi s osobama čiji su roditelji imali višu razinu obrazovanja.

U usporedbi s drugim članicama, Hrvatska je u 2019. godini imala rizik od siromaštva djece viši od prosjeka kod jednoroditeljskih kućanstava, kućanstava s troje ili više uzdržavane djece⁸ [EUROSTAT, 2021c], te kućanstava s niskim ili vrlo niskim intenzitetom rada. Kućanstva s uzdržavanom djecom su imala stopu rizika od siromaštva od 14,6 % u 2020. godini, pri čemu se najviša stopa [30,5%] odnosila na jednoroditeljska kućanstva s jednim ili više uzdržavane djece [DZS, 2021].

Fenomen siromaštva i socijalne isključenosti možemo promatrati i kroz podatke o korisnicima zajamčene minimalne naknade [ZMN]. Zajamčena minimalna naknada jedno je od prava u sustavu socijalne skrbi RH temeljem Zakona o socijalnoj skrbi [NN 157/13, 152/14, 99/15, 52/16, 16/17, 130/17, 98/19, 64/20, 138/20, Članak 26.] „kojim se osigurava zadovoljavanje osnovnih životnih potreba samaca ili kućanstava koji nemaju dovoljno sredstava za podmirenje osnovnih životnih potreba.“ Na razini RH u 2019. godini zabilježeno je 35.103 samaca i kućanstava [ukupno 62.301 osoba] kao korisnika ZMN-a, što predstavlja smanjenje u odnosu na prethodne dvije godine. Za područje Rijeke zabilježeno je 673 samaca i kućanstava [ukupno 1.294 osobe], a za područje Gospića 102 samaca i kućanstava [ukupno 204 osobe] [MRMSOS, 2020]. Javno dostupni podaci ne govore koliki je udio kućanstava s djecom u tom broju. Podaci Centra za socijalnu skrb Rijeka dobiveni na upit, govore o 47 dvoroditeljskim obiteljima s malodobnom djecom koja ostvaruju pravo na zajamčenu minimalnu naknadu, te 60 samohranim obiteljima s malodobnom djecom koja ostvaruju pravo na zajamčenu minimalnu naknadu⁹. Takvi podaci upućuju na procjenu od 15% udjela

7 EUROSTAT [2021]. Share of children aged less than 18 years at risk of poverty analysed by the highest level of education attained by their parents, EU 2020. Dostupno na: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/images/d/d0/Share_of_children_aged_less_than_18_years_at_risk_of_poverty%2C_analysed_by_the_highest_level_of_education_attained_by_their_parents%2C_EU%2C_2020_%28%25%29_F4.png [Pristup: 20.12.2021].

8 EUROSTAT [2021c]. Living conditions in Europe - material deprivation and economic strain. [online data code: ilc_mddd13] Dostupno na: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Living_conditions_in_Europe_-_material_deprivation_and_economic_strain#Data_sources [Pristup: 29.12.2021].

9 Interni podaci Centra za socijalnu skrb Rijeka dobiveni na zamolbu u vrijeme provedbe istraživanja [lipanj–rujan 2021].

obitelji s djecom, među ukupnim brojem korisnika ZMN-a na području Rijeke.

Uvid u trendove populacije [opće i djece] u riziku od siromaštva i/ili socijalne isključenosti ne govore dovoljno o načinima, tj. strategijama uz pomoć kojih se kućanstva nose s izazovnim finansijskim situacijama, koliko one utječu na ulazak-izlazak iz siromaštva i kako utječu na životne prilike djece [Stubbs i sur., 2019]. Tu uzimamo u obzir segment „aktivnih subjekata koji imaju određenu razinu slobode izbora i aktivnosti“ [Snell i Staring, 2001, 10], makar i u ograničenim okolnostima. Neformalne strategije koje postoje paralelno s formalnim strategijama sustava socijalne zaštite, dio su hrvatskog društva i od značaja su za osnaživanje sigurnosne mreže pojedinih kućanstava, a time i životnih šansi djece [Stubbs i sur., 2019]. To je jedan od razloga zbog kojeg zauzimaju centralni dio u ovoj studiji.

EUROPSKE I NACIONALNE POLITIKE

Danas, na nacionalnoj i europskoj razini, možemo pratiti direktive i mjere uz pomoć kojih se socijalna isključenost može smanjiti na minimum u svim situacijama. Socijalna isključenost, kao kompleksan fenomen, postala je ‘zaštitni znak’ europske socijalne politike [Šućur, 2006, 131], koja se sve više definirala svojom usmjerenosću na borbu protiv socijalne isključenosti [O’Brien i Penna, 2008]. Odgovor na socijalnu isključenost, na europskoj razini [uz zajedničku obavezu nacionalnih vlada, institucija Europske unije i ključnih dionika], utemeljen je na ciljevima postavljenima unutar strategije aktivnog uključivanja i paketa socijalnog ulaganja, borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti [EC, n.d.]. Aktivno uključivanje i socijalno ulaganje pri tome je segment europskog socijalnog modela: onoga koji nastoji kombinirati sustav ekonomskih organizacija utemeljenih na tržišnim snagama, slobodnim prilikama i poduzetništvu, uz predanost vrijednostima unutarnje solidarnosti i uzajamne potpore, koja svim članovima društva osigurava otvoren pristup uslugama opće dobrobiti i zaštite [EC, 1996].

Kao dio paketa socijalnog ulaganja za rast i koheziju, 2013. godine Vijeće ministra potvrdilo je preporuku vezanu uz siromaštvo djece i njihovu dobrobit: *Investing in children: breaking the cycle of disadvantage*¹⁰. Preporuka je istaknula smanjenje siromaštva djece kao prioritet Europske unije, tj. ključni problem unutar Strategije Europa 2020, ujedno pozivajući članice da „organiziraju i implementiraju politike koje će se odnositi na siromaštvo djece i socijalnu isključenost, promovirajući njihovu dobrobit kroz multi-dimenzionalne strategije“. Preporučeno je da takvo postupanje bude u skladu s: a) horizontalnim principima, b) razvojem integriranih

10 2013/112/EU: Commission Recommendation of 20 February 2013 Investing in children: breaking the cycle of disadvantage. Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A32013H0112> [Pristup: 21.12.2021.]

strategija [baziranih na pristupu adekvatnim resursima, pristupu financijski dostupnim kvalitetnim uslugama, te pravu djece na participaciju], c) daljnjem razvojem nužne uprave, implementacije i praćenja dogovora, d) maksimalnim korištenjem relevantnih EU instrumenata. Preporuka je utemeljena na prepoznavanju činjenice da su djeца u većem riziku od siromaštva i socijalne isključenosti od opće populacije, s obzirom da će im odrastanje u siromaštvu ili socijalnoj isključenosti donijeti slabiji uspjeh u školi, manju mogućnost uživanja dobrog zdravlja i ostvarenja punog potencijala kasnije u životu. Važnost prevencije transmisije siromaštva preporuka prepoznaće, ne samo kroz dugoročnu dobrobit djece, već i u kontekstu ostvarenja održivog i inkluzivnog rasta članica. Kao najuspješnije strategije preporuka prepoznaće integrirane strategije koje kombiniraju podršku roditeljima za pristup tržištu rada, s pristupom uslugama koje podržavaju dječju otpornost i omogućavaju im razvoj potencijala [obrazovanje, zdravlje, stanovanje, socijalne usluge, mogućnost participacije i uživanja svojih prava], kao i strategije temeljene na politikama unapređenja dobrobiti sve djece, pri čemu se posebna pozornost daje djeci u ranjivim situacijama. Europski stup socijalnih prava i proces europskog semestra, također su dio pravnih instrumenata Europske komisije koji doprinose suzbijanju siromaštva djece¹¹.

U 2019. godini je Europska komisija navorila kreiranje Jamstva za ugroženu dječecu [*Child Guarantee Scheme*] kako bi se djeći u riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti osigurao pristup osnovnim pravima. Program je usvojilo Europsko vijeće u lipnju 2021. godine, a isti se fokusira na pet ključnih područja: obrazovanje i skrb u ranom djetinjstvu, zdravstvena zaštita, prehrana i stanovanje¹². U ovoj fazi teško je procijeniti u kojoj će mjeri shema biti više od peer-review i benchmarking vježbe, ne samo zato što Europski stup socijalnih prava kao vodeća inicijativa EU o socijalnoj politici, koji je obveza samo za one države članice unutar Europske i monetarne unije, povrh fokusa na obrazovanje i skrb u ranom djetinjstvu, ne daje središnji fokus na siromaštvo i isključenost djece¹³. Ipak, jasno je da je unutar EU, za one države članice koje odluče borbu protiv siromaštva i isključenosti djece učiniti jednim od svojih prioriteta, potrebno uzajamno učenje, potpora strateškim inicijativama i najvažnije, resursi.

Sukladno direktivama na europskoj razini, i Republika Hrvatska je kreirala svoju politiku u području borbe protiv siromaštva, ocrtavši ju kroz Strategiju borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti Republike Hrvatske 2014.–2020. [VRH,

11 EU - Europska unija [2020]. Borba protiv siromaštva djece – potrebno je bolje usmjeravati potporu Komisije. Tematsko izvješće. Luksemburg: Europski revizorski sud. Dostupno na: https://www.ec.europa.eu/Lists/ECADocuments/SR20_20/SR_child_poverty_HR.pdf [Pristup: 29.12.2021.]

12 Council of the European Union [2021]. Council Recommendation [EU] 2021/1004 of 14 June 2021 establishing a European Child Guarantee. Dostupno na: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.L._2021.223.01.0014.01.ENG&toc=OJ%3A2021%3A223%3ATOC [Pristup: 20.1.2022.]

13 EC – European Comision [n.d.]. European Pillar of Social Rights. Dostupno na: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/economy-works-people/jobs-growth-and-investment/european-pillar-social-rights_en [Pristup: 20.1.2022.]

2014]. Navedena Strategija je temeljni dokument Hrvatske koji je trebao omogućiti sustavan i zajednički pristup svih relevantnih dionika u rješavanju problema siromaštva i socijalne isključenosti. U izvješću o obavljenoj reviziji učinkovitosti mjera i aktivnosti poduzetih za ublažavanje siromaštva u republici Hrvatskoj [DUR, 2020], pri čemu su predmet revizije bile mjere i aktivnosti usvojene od strane Vlade Republike Hrvatske, prema provedbenim dokumentima donesenim na temelju Strategije borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti u Republici Hrvatskoj 2014. - 2020., utvrđeno je da su mjere i aktivnosti bile djelomično učinkovite te da su potrebna znatna poboljšanja. Preporučeno je poboljšanje potrebno u segmentu odgovarajućeg programa provedbe i praćenja provedbe. Takav nalaz djeluje u skladu s prepoznavanjem činjenice da strategije u području socijalne politike primarno figuriraju kao lista želja s niskim potencijalom provedbe, premalo jasnih rokova, indikatora i proračunom [Stubbs i Zrinščak, 2015; Bežovan i sur, 2015]. Strategija borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti Republike Hrvatske 2014.–2020. [VRH, 2014] isticala je potrebu bolje funkcionalnosti socijalnih programa usmjerenih primarno djeci i njihovim obiteljima. Kod svog drugog prioriteta izdvajala je cilj „osiguravanje uvjeta da od najranije dobi budu omogućene kvalitetne i dostupne usluge za djecu /predškolske usluge, slobodne aktivnosti, osnovno i srednjoškolsko obrazovanje, te poticaji za visoko obrazovanje i cijeloživotno učenje/kao i osiguravanje kvalitetnih i dostupnih socijalnih usluga za sve građane [socijalna skrb, zdravstvena zaštita, obrazovanje]“. Izdvaja se da je strategija kreirana u skladu s europskim direktivama i ciljevima [uključujući i iskorjenjivanje siromaštva djece], tako da i kroz druge ciljeve zahvaća djecu, iako izravno ne progovara o tome.

Uz Strategiju borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti u Republici Hrvatskoj 2014. - 2020., izdvaja se i Nacionalna strategija za prava djece u Republici Hrvatskoj od 2014. do 2020. godine [MSPM, 2014]. Navedena Nacionalna strategija sadrži i zasebno područje „Djeca koja žive u uvjetima siromaštva“, s prioritetima: 1) Zaštiti djecu od rizika i posljedica siromaštva, 2) Unaprijediti položaj djece koja žive u uvjetima siromaštva u okviru različitih sustava socijalnih politika, 3) Prevenirati i spriječiti izdvajanje djece iz obitelji zbog odrastanja u uvjetima siromaštva. U veljači 2021. donesena je Odluka o pokretanju postupka izrade Nacionalnog plana za prava djece u Republici Hrvatskoj, za razdoblje od 2021. do 2026. godine¹⁴.

KONCEPT SOCIJALNOG ULAGANJA

U sklopu koncepta socijalnog ulaganja istraživanja su pokazala višestruke koristi ulaganja kroz različite kanale utjecaja, osobito ako su ta ulaganja prisutna od najranije dobi, uključujući i majčinstvo: osobe će ostati duže aktivne, bit će produktivnije i doprinositi s većim prihodom [Gumbau Albert, 2020; Bloom, Kuhn, Prettner, 2020; Babić, 2020; Bloom, Canning, Sevilla, 2004]. Ukoliko su ulaganja usmjereni na djecu koja dolaze iz socijalno rizičnog okruženja, takva su ulaganja iznimno visoko isplativa [Babić, 2020]. Aktivne i produktivne osobe, doprinosit će pametnom, održivom i uključivom rastu, što je fokus na razini Europske unije. Pritom su se istima istaknule veze ulaganja i veze rasta, i to u nekolicini međunarodnih dokumenata.¹⁵ Uvidom u situaciju ulaganja u djecu na razini Hrvatske, prepoznat će se da deklarativno postoji opredjeljenje za ulaganje u djecu, no ne i nekakav konkretan pomak [Babić, 2020]. U izdvajanjima za socijalne troškove na razini Hrvatske, u periodu od posljednjeg desetljeća, uočava se rast s 2.097,68 EUR u 2008. godini na 2.734,06 EUR u 2018. godini, pri čemu udio za naknade u okviru funkcije obitelj/djeca iznosi oko 8%. Hrvatska, dakle, s izdvajanjima za djecu zaostaje za prosjekom europskih zemalja. Valja imati na umu da podatak o izdvajanjima ne govori o tome što se čini s konkretnim izdvajanjima, odnosno o tome koliki je njihov učinak i kvaliteta. Kod izvještaja o ulaganju u djecu na razini Hrvatske iz 2014. godine, prepoznata je potreba „jasnije poveznice između strateskih obveza, programskog financiranja te rigorozne evaluacije i širenja uspješnih inicijativa“, te važnost socijalnog planiranja na nižim razinama od državne [Stubbs i Zrinščak, 2014, 12]. Kasnije, tematsko izvješće o ulaganju u djecu [Stubbs i Zrinščak, 2017], nije prepoznalo generalne značajne pomake. Pokazalo je da je, usprkos jakom zakonskom okviru za promociju prava djece, ulaganje u djecu i dalje ostalo ispod optimalne razine [Stubbs i Zrinščak, 2017].

Godina	Ukupni socijalni izdaci [euro]	Naknade - Funkcija obitelj/djeca [euro]	Udio izdataka za funkciju obitelj/djeca [%]
2008	2.097,68	–	–
2009	2.202,41	–	–
2010	2.233,83	169,42	7,58
2011	2.199,61	165,21	7,51

14 Vlada Republike Hrvatske [2021]. Odluka o pokretanju postupka izrade Nacionalnog plana za prava djece u Republici Hrvatskoj, za razdoblje od 2021. do 2026. godine. Dostupno na: <https://mrosp.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Socijalna%20politika/Obitelj%20%20djeca/Odluka%20Vlade%20RH%20o%20Nac.planu%20za%20prava%20djece.pdf> [Pristup: 28.12.2021.]

15 Vidi: EU [2013]. Investing in Health. Commission Staff Working Document. Social Investment Package. Brusel: EU; EU [2013]. Towards Social Investment for Growth and Cohesion. Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A52013DC0083> [Pristup: 14.12.2021.]

2012	2.221,59	160,59	7,23
2013	2.197,89	157,88	7,18
2014	2.237,00	194,97	8,71
2015	2.312,06	193,81	8,38
2016	2.440,13	206,61	8,46
2017	2.564,75	213,54	8,33
2018	2.734,06	232,59	8,51

Tablica 1.2. Prikaz izdataka za socijalnu zaštitu [ukupno] u Hrvatskoj za razdoblje od 2008. do 2018. [prema glavi stanovniku] Pripremljeno prema: EUROSTAT [2020b], EUROSTAT [2022]

Babić i Baturina (2016, 57) ne prepoznaju da je u prostoru europskih zemalja došlo do značajnijeg zaokreta prema socijalnom ulaganju, već zaključuju da ostaju „više na razini normativne platforme nego čvrsto ukorijenjenih politika u pokušaju podmirivanja ekonomske i socijalne logike socijalne države“. Koliko će socijalna isključenost pogadati određenu zemlju, ovisi o modelu same socijalne države i politikama, tj. funkcionalnim i političkim čimbenicima (Šućur, 2016; Šućur, 2004), a sam broj socijalno isključenih osoba ovisi i o načinu operacionalizacije koncepcata isključenosti (Šućur, 2006). Ottmann (2010) ukazuje da bi put borbe protiv socijalne isključenosti trebao biti pokriven sveobuhvatnim razumijevanjem socijalne sigurnosti i socijalnog građanstva u socijalnoj državi. Matković i Štulhofer (2006, 10) uspješnu politiku uključivanja uviđaju u dva uporišta: [1] „oslabljivanju mehanizama prikrćivanja [gospodarskog, radnog i sociokulturnog]“, što se veže uz društvene mјere za poticanje zapošljavanja, rasta životnog standarda i socijalne suradnje, i [2] „smanjivanju rizika da će djeca socijalno isključenih i sama završiti kao isključena“, što se pak veže uz aktivnosti usmjerene na socijalno isključene obitelji. Bejaković (2004) naglašava da ne postoji jedinstveni model rješavanja socijalne isključenosti optimalan za dva društva, već je, u suradnji države i građana, potrebno razvijati način koji će odgovarati kontekstu zemlje [povjesnom, socijalnom, kulturološkom i ekonomskom stanju, uvjetima i mogućnostima].

Za područje Hrvatske uočava se da na nove rizike nema adekvatnih odgovora i razvoja novih praksi, a pozitivni pomaci uočavaju se segmentarno. Uočava se, također, da pristup socijalnog ulaganja nije zaživio, mјere socijalne politike su pasivnog karaktera i usmjerene utjecajnim društvenim skupinama. Prepoznaće se

ulaganje u mјere aktivnog zapošljavanja pri čemu je nedovoljno razvijeno djelovanje prema dugotrajno nezaposlenim osobama, starijim radnicima i mladim osobama koje se ne obrazuju, ne rade, niti se stručno usavršavaju – tzv. NEETs populacija [*not in employment, education or training*] (Bežovan i sur., 2015). Bejaković (2004) je kao put borbe protiv socijalne isključenosti izdvajao povećanje decentralizacije izvora i usluga, osnaživanje socijalne sigurnosne mreže, smanjivanje priljeva u dugotrajnu nezaposlenost i smanjenje dugotrajno nezaposlenih i dr. Uočava se preklapanje nalaza Bežovana i sur. (2015) i Bejakovića (2004) u detekciji potrebe usmjeravanja na dugotrajno nezaposlene, no i u području slabe koordinacije sustava socijalnih usluga između nacionalne i lokalnih razina, kao prepreka decentralizaciji usluga, percipiranu od strane Bejakovića (2004).

S obzirom na segmente prepoznate kroz dosadašnje analize i revizije, Studija *Izazov siromaštva i socijalne isključenosti djece na području Rijeke i Gospića: analize i preporuke* se usmjerava prema nadvladavanju prepoznatih nedostataka (ciljevi i mјere bi trebali biti povezani, skupine konkretno definirane, indikatori konkretno i mjerljivo postavljeni te praćeni na godišnjoj razini, financije za provedbu zajamčene). Ova studija se, također, snažno zalaže za integraciju danih preporuka u živu svakodnevnicu, koja će omogućiti svakom dјetetu pravo na život na najkvalitetnijoj mogućoj razini, i to tako što će svaki dionik preuzeti punu odgovornost za svoj utjecaj u postizanju navedene vizije. U dalnjem tekstu predstavljaju se ciljevi istraživanja, metodologija, rezultati i rasprava. Zasebno se izdvajaju preporuke za područje Rijeke i područje Gospića, otvarajući platformu za daljnju participativnu nadogradnju.

Ciljevi istraživanja

Istraživanjem se nastojalo utvrditi kakva je primjerenost postojećih mjera javnih politika vezanih uz siromaštvo djece i obitelji na području Rijeke i Gospića. U tu svrhu postavljena su sljedeća istraživačka pitanja:

1. Koje su mjere za obitelji s djecom koja žive u uvjetima siromaštva aktualne u postojećim strategijama i institucionalnim praksama na području Grada Rijeke?
2. S kojim se poteškoćama susreću obitelji s djecom koja žive u uvjetima siromaštva na području Rijeke i Gospića?
3. Na koje se načine s poteškoćama nose obitelji s djecom koja žive u uvjetima siromaštva na području Rijeke i Gospića?
4. Koliko su postojeće mjere javnih politika na području Rijeke i Gospića primjerene potrebama obitelji s djecom koja žive u uvjetima siromaštva?
5. Koji su mogući smjerovi reforme postojećih mjera javnih politika na području Rijeke i Gospića za obitelji s djecom koja žive u uvjetima siromaštva?

Metodologija

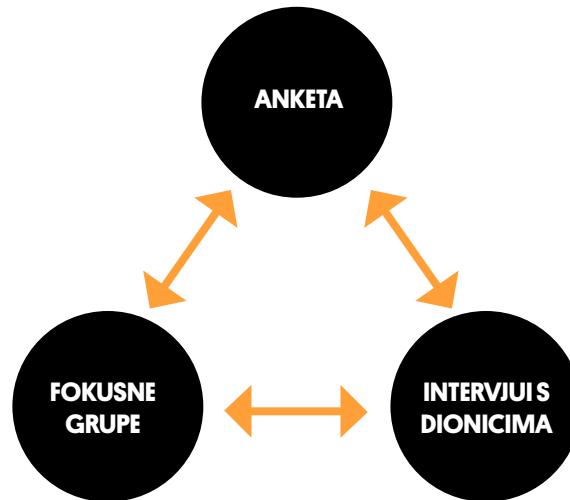
Metodologija korištena u istraživanju djelomično je prenesena iz istraživanja o dječjem siromaštvo i strategijama nošenja sa siromaštvom kućanstava u Hrvatskoj, koje je provedeno od strane Ekonomskog instituta tijekom 2016. i 2017. godine uz finansijsku potporu Zaklade Adris.

Istraživanje je triangulacijom [Slika 3.1.] pokrilo 4 segmenta, od kojih tri uključuju direktni kontakt s ljudskim subjektima:

- 1. Analiza postojećih i budućih strategija i institucionalnih praksi** institucija koje rade s obiteljima koje žive u siromaštву
- 2. Anketa *face to face***
- 3. Fokusne grupe**
- 4. Polustrukturirani intervjuvi**

Dodatno, provedena su dva strukturirana sastanka u svrhu prikupljanja povratnih informacija na početne nalaze istraživanja. Prvi sastanak je proveden 12. siječnja 2022. s lokalnim dionicima, a drugi 24. siječnja 2022. s Fafo Research Foundation [Fafo Institute for Labour and Social Research], Oslo [Norveška].

TRIANGULACIJA METODA

Slika 3.1. Prikaz triangulacije metoda u istraživanju

SUDIONICI ISTRAŽIVANJA

Preduvjet sudjelovanja u istraživanju bila je dragovoljnost, nakon cijelovitog informiranja o svrsi istraživanja. S ciljem ostvarivanja što dubljeg i sveobuhvatnijeg uvida u situaciju, istraživanje je obuhvatilo nekoliko skupina sudionika koji se grubo mogu odvojiti u dvije skupine: osobe koje žive u obiteljima koje se nose s izazovnim finansijskim situacijama, i osobe koje spadaju među ključne dionike u temi istraživanja za područje Rijeke i Gospića.

Potencijalne sudionike anketiranja i fokusnih grupa su djelatnici CeKaDe-a, Centra za socijalnu skrb Grada Rijeke i/ili druge osobe koje su s njima ranije bile u kontaktu, početno informirali o svrsi istraživanja i njihovoj ulozi. Nakon rasporeda sudionika u grupe za uključivanje u istraživanje, povezani su s anketarom. Netom prije provedbe ankete i fokusnih grupa, anketari su provjerili upućenost sudionika u problematiku istraživanja. Potom su sudionicima dali na uvid i pisane informacije o istraživanju, uz usmeno pojašnjenje. Sudionici ankete dali su pisano suglasnost, u kojoj su odmah izrazili i spremnost na sudjelovanje u fokusnoj grupi. Potencijalni sudionici polustrukturiranih intervjua početno su bili informirani o svrsi istraživanja i njihovoj ulozi od strane istraživačkog tima telefonskim pozivom i/ili mailom, nakon čega se pristupilo dogовору oko provedbe samog intervjua, ako je postojala suglasnost za isti. Sudionicima su istraživači istaknuli da mogu odustati od sudjelovanja u bilo kojoj fazi istraživanja, a da će istraživači u skladu s tim isključiti njihove podatke iz daljnje analize.

Samim anketama obuhvatila se raznolika skupina sudionika – korisnika različitih programa usmjerenih obiteljima u izazovnim finansijskim situacijama na području Rijeke i Gospića. Zajedničko obilježje programa je da su usmjereni na obitelji koje žive u finansijski izazovnim situacijama. Obuhvatilo se:

a) obitelji koje su korisnice programa *Moje mjesto pod suncem udruge Centar za kulturu dijaloga (CeKaDe)*

Moje mjesto pod suncem je program socijalnog uključivanja CeKaDe-a namijenjen djeci i roditeljima iz obitelji koje žive u lošim socijalnim i ekonomskim uvjetima. Obuhvaća 50 djece u riziku od siromaštva pružajući im sustavnu razvojnu podršku u stjecanju znanja i vještina, te im omogućava sudjelovanje u aktivnostima koje bi im inače bile nedostupne. U sklopu programa pružaju se usluge psihološke podrške i rada s djecom i njihovim obiteljima, edukativni sadržaji o životnim vještinama i zakonskim pravima za roditelje i djecu, te usluge organiziranih neformalnih druženja i izleta.^{16,17}

16 Moje mjesto pod suncem [2021]. Metodologija rada. Dostupno na: <https://mojemjestopodsuncem.com/> [24.11.2021.]

17 Moje mjesto pod suncem [2021]. Za djetinjstva jednakih mogućnosti. Dostupno na: <https://mojemjestopodsuncem.com/> [24.11.2021.]

b) obitelji korisnice nužnog smještaja Grada Rijeke

Nužni smještaj Grada Rijeke odnosi se na privremeno stambeno zbrinjavanje socijalno ugroženih građana (korisnici zajamčene minimalne naknade pri Centru za socijalnu skrb Rijeka), kojim se zadovoljavaju minimalne životne potrebe korisnika. Smještaj obuhvaća korištenje jedne ili više prostorija i sanitarnog čvora, te korištenje električne energije i komunalnih usluga¹⁸.

c) obitelji korisnice programa *Socijalne samoposluge Kruh sv. Elizabete*

Socijalna samoposluga *Kruh sv. Elizabete* obuhvaća podjelu osnovnih živežnih namirnica i higijenskih potrepština socijalno najugroženijim građanima Rijeke i okoline (korisnicima stalne pomoći Centra za socijalnu skrb)¹⁹.

d) obitelji korisnice programa neformalne grupe građana *Riječki anđeli*

e) obitelji korisnice programa *Caritasa Riječke nadbiskupije*

Pomoć Caritasa Riječke nadbiskupije, koji je dio Hrvatskog Caritasa i međunarodne organizacije Caritas Internationalis, uključuje podjelu hrane, odjeće, ogrjeva, namještaja, ortopedskih i medicinskih pomagala, plaćanje režija ili drugih troškova i sl. Caritas godišnje pomogne oko 2000 obitelji.^{20,21}

f) obitelji korisnice Centra za socijalnu skrb Gospic koji su korisnice zajamčene minimalne naknade

Ukupno je anketama obuhvaćeno 120 osoba, od toga 102 na području Rijeke i 18 na području Gospića.

Sudionike fokusne grupe činile su odrasle osobe s područja Rijeke koje žive u uvjetima siromaštva, ili riziku od siromaštva, i koje su prije toga sudjelovale u anketiranju i iskazale zainteresiranost za sudjelovanje u fokusnim grupama. Ukupno je 31 osoba izrazila interes za sudjelovanje u fokusnoj grupi. Provedene su tri fokusne grupe (jedna u lipnju i dvije u listopadu). Ukupno su obuhvatile 11 osoba.

18 mojemjestopodsuncem.com/ [24.11.2021.]

19 Grad Rijeka [2021]. Nužni smještaj Grada Rijeke. Dostupno na: <https://gov.rijeka.hr/zahtjevi-i-obrasci/zdravstvo-i-socijalna-skrb/nuzni-smjestaj-grada-rijike/148> [24.11.2021.]

20 Grad Rijeka [2021]. Socijalna samoposluga "Kruh sv. Elizabete". Dostupno na: <https://www.rijeka.hr/teme-za-gradane/obitelj-i-drustvena-skrb/socijalna-skrb/socijalne-usluge-i-laicke-potpore/socijalna-samoposluga-kruh-sv-elizabete/> [24.11.2021.]

21 Caritas nadbiskupije Rijeka [2021]. Caritas nadbiskupije Rijeka. Dostupno na: <http://caritas.ri-nadbiskupija.com/> [24.11.2021.]

22 Caritas nadbiskupije Rijeka [2021]. Caritas nadbiskupije Rijeka. Dostupno na: <http://caritas.ri-nadbiskupija.com/o-nama/caritas-nadbiskupije-rijeka/> [24.11.2021.]

Za sudjelovanje u polustrukturiranim intervjuima, izrađena je lista od potencijalnih 30 dionika [donositelja odluka, praktičara, predstavnika organizacija civilnog društva i drugih koji djeluju u području suzbijanja siromaštva u Rijeci i Gospiću]. Izbor je na koncu sužen na 17 dionika, a samim intervjuima obuhvaćeno je 10 dionika.

ANKETA

Anketa (Privitak 1.) je bila namijenjena obiteljima koje žive u siromaštvu ili na rubu siromaštva. Nastojala je otkriti njihove strategije preživljavanja i ponekad teške odluke koje su primorani donijeti kako bi rasporedili ograničena sredstva s kojima raspolažu.

Anketa se sastojala od otprilike 60 pitanja. Pored pitanja o osnovnim, standardnim socio-demografskim karakteristikama ispitanika i ispitanica i njihovih kućanstava (dob, spol, obrazovanje, bračni status, broj odraslih članova i djece, veličina naselja, regija), anketa je sadržavala i pitanja o statusu ispitanika i ostalih odraslih članova kućanstva, u kontekstu ekonomske aktivnosti (zaposleni, nezaposleni, umirovljeni, 'kućanice' itd.). Sadržavala je i pitanja o različitim tipovima dohodaka kojima raspolažu (dohodak od nesamostalnog rada i samostalne djelatnosti, od mirovina i različitih socijalnih naknada). Prvu skupinu činila su pitanja o problemima povezanim s niskim materijalnim životnim standardom, odnosno siromaštvom (primjerice, kasne li s plaćanjem režija, jesu li im određene usluge bile isključene zbog neplaćanja i sl.). Drugu skupinu činila su pitanja o strategijama nošenja sa siromaštvom (primjerice, jesu li dobivali novčanu ili drugu materijalnu pomoć. Ako jesu, od koga; jesu li posuđivali novac i od koga su posuđivali, i sl.). Treću skupinu činila su pitanja o stavovima roditelja o učincima lošeg materijalnog stanja na djecu, kako s obzirom na njihove trenutne želje i potrebe (primjerice, mogu li im priuštiti različita dobra i sadržaje koje smatraju nužnim i sl.), tako i s obzirom na perspektive njihova razvoja (primjerice, kakvo obrazovanje očekuju da djeca steknu, hoće li u tome uspjeti i sl.).

Ankete su proveli anketari – studenti društvenog usmjerjenja sa Sveučilišta u Rijeci (Filozofski fakultet i Učiteljski fakultet), koje su članovi istraživačkog tima dodatno educirali i mentorirali prilikom provedbe. Anketom se, kroz direktni kontakt face to face, obuhvatilo 120 kućanstava s djecom koja žive u financijski izazovnim situacijama na području Rijeke (102 kućanstava) i Gospića (18 kućanstava). Izazov u provedbi bile su specifične epidemiološke mjere vezane uz COVID-19 pandemiju, koje su se nastojale maksimalno poštovati. Ipak, doprinijele su dužem periodu provedbe pojedinih aktivnosti.

FOKUSNE GRUPE

Sistem fokusnih grupa primjenjen je kako bi se dobio dodatan uvid u strategije nošenja sa siromaštvom, konkretne dileme i probleme s kojim se obitelji u financijski izazovnim situacijama nose, te u posljedice odrastanja u nepovoljnim okolnostima. Tijekom fokusnih grupa sudionicima su se, prema unaprijed definiranom protokolu, postavila pitanja o formalnim i neformalnim mrežama i strukturama podrške, određivanju prioriteta u životu s niskim prihodima, utjecaju života s niskim primanjima na djecu, ulozi obrazovanja, ulozi centra za socijalnu skrb, očekivanjima od budućnosti i porukama/preporukama za donositelje odluka. Fokusne grupe i intervjuj trajali su 60 minuta, snimani su uz dozvolu sudionika i kasnije transkribirani. Fokusne grupe su provedene u prostoru CeKaDe-a, a provelo ih je dvoje članova istraživačkog tima s višegodišnjim iskustvom.

POLUSTRUKTURIRANI INTERVJUI

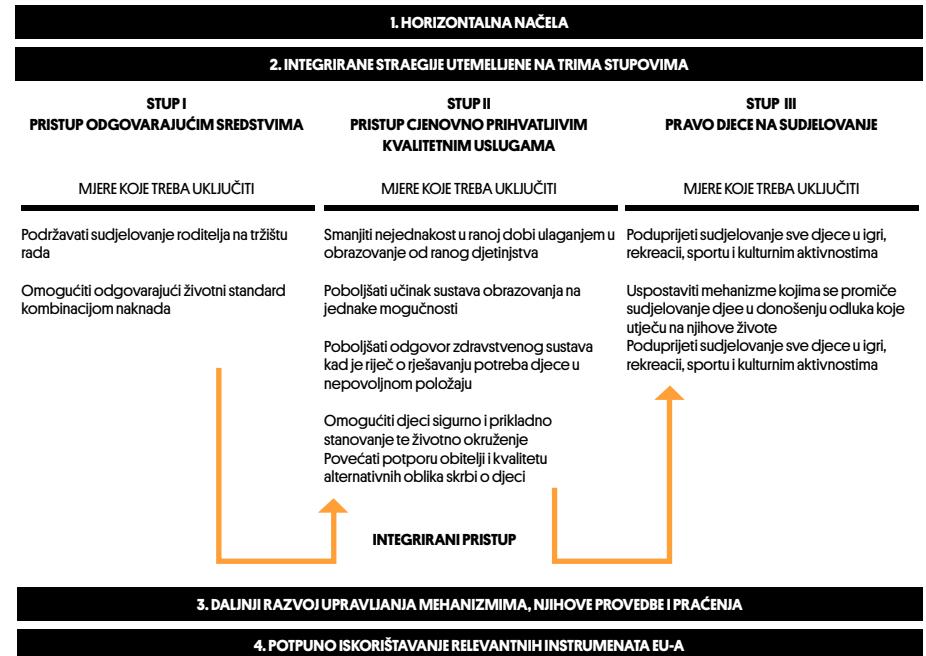
Polustrukturiranim intervjuima su se tematski zahvatili problematika siromaštvra i načini pristupanja problemu u sadašnjosti i budućnosti. Centralni fokus pitanja stavljen je na strategijske smjerove, analitičke kapacitete, ključne izazove i moguća rješenja. Intervjuje su proveli članovi istraživačkog tima s višegodišnjim istraživačkim iskustvom u provedbi.

Rezultati

Rezultati analize postojećih i budućih strategija i institucionalnih praksi institucija koje rade s obiteljima koje žive u siromaštvu, daju se uspoređno s preporukom Vijeća ministra vezanom uz siromaštvo djece i njihovu dobrobit: *Investing in children: breaking the cycle of disadvantage*. Rezultati ankete prikazuju se tabelarno i opisno tako da se predstavljaju rezultati ukupnog uzorka za Rijeku, te izdvojeno iz uzorka, rezultati za korisnike zajamčene minimalne naknade [ZMN] i za ostale sudionike uzorka [koji nisu korisnici ZMN-a]. Sudionici za područje Gospića prikazani su sveukupno [bez izdvajanja poduzorka]. Rezultati fokusnih grupa prikazani su prema prevladavajućim kategorijama, uz navođenje citata sudionika fokusnih grupa kao primjera elemenata koji čine pojedinu kategoriju.

REZULTATI ANALIZE STRATEGIJA I INSTITUCIONALNIH PRAKSI INSTITUCIJA KOJE RADE S OBITELJIMA KOJE ŽIVE U SIROMAŠTVU

U analizi postojećih i budućih strategija i institucionalnih praksi institucija koje rade s obiteljima, koje žive u izazovnim financijskim situacijama fokus je stavljen na gradске ustanove, odnosno na Grad Rijeku i Grad Gospić, s obzirom da se kod ostalih dionika nisu uočili značajniji planovi za navedenu izdvojenu skupinu. Centri za socijalnu skrb, iako svojim djelovanjem zahvaćaju izdvojenu skupinu, djeluju sukladno nacionalnim smjernicama, tako da ovom analizom nisu zahvaćene njihove institucionalne prakse. Uvid u institucionalne prakse zahvatio je pregled praksi namijenjenih djeci generalno, uz dodatan pregled praksi za obitelji koje žive u financijski izazovnim situacijama. Pri pregledu je praćena struktura preporuka Vijeća ministra, vezana uz siromaštvo djece i njihovu dobrobit: *Investing in children: breaking the cycle of disadvantage*²² [u daljem tekstu: Preporuka o ulaganju u djecu; Slika 4.I.1]. Preporuka o ulaganju u djecu je istaknula smanjenje siromaštva djece kao prioritet Europske unije, tj. ključni problem unutar Strategije Europa 2020. Ova preporuka, pritom poziva članice da „organiziraju i implementiraju politike koje će se odnositi na siromaštvo djece i socijalnu isključenost, promovirajući njihovu dobrobit kroz multi-dimenzionalne strategije“. Preporučeno je da takvo postupanje bude u skladu s: a) horizontalnim principima, b) razvojem integriranih strategija [baziranih na pristupu adekvatnim resursima, pristupu financijski dostupnim kvalitetnim uslugama te pravu djece na participaciju], c) dalnjim razvojem nužne uprave, implementacije i praćenja dogovora, d) maksimalnim korištenjem relevantnih EU instrumenata.

Slika 4.I. Struktura Preporuke Komisije o ulaganju u djecu i prekidanju začaranog kruga djece u nepovoljnem položaju Izvor: EU [2020, I2]

Preporuka o ulaganju u djecu prepoznata je kao pozitivna inicijativa, nije pravno obvezujuća, a prepoznate su i teškoće u praćenju njezine učinkovitosti [EU, 2020]. Iako su tri stupa Preporuke o ulaganju u djecu općenite naravi i zahtijevaju dodatne smjernice za djelotvornu primjenu [EU, 2020], kroz ovu studiju promatralo se koliko pojedini dokument tematski zahvaća područje pojedinog stupa. U pregledu strateških dokumenata fokus je stavljen na ciljeve, mjere i postavljene ključne pokazatelje. Izdvaja se da pregled strategija i institucionalnih praksi, kroz ogledalo Preporuka o ulaganju u djecu, daje samo jedan segment aktualnosti, s obzirom na multidimenzionalnost problematike nošenja s izazovnim financijskim situacijama, odnosno suočavanja sa situacijom siromaštva koja zahvaća različite politike i institucionalne prakse, na lokalnoj i nacionalnoj razini. Prvi stup Preporuke o ulaganju u djecu vezan je uz politike potpore sudjelovanju roditelja na tržištu rada, te uz politike kojima se osigurava odgovarajući životni standard, kroz optimalnu kombinaciju novčanih i nenovčanih naknada. Drugi stup je povezan s politikama obrazovanja i skrbi u ranom djetinjstvu, s povećanjem kapaciteta obrazovnog sustava za nadvladavanje zamke deprivacije, s poboljšanjem reakcija zdravstvenog sustava, kako bi se ispunile potrebe djece nepovoljnom položaju, te s jačanjem

²² 2013/I12/EU: Commission Recommendation of 20 February 2013 Investing in children: breaking the cycle of disadvantage. Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A32013H0112> [Pristup: 21.12.2021.]

podrške za obitelji i kvalitete alternativne skrbi. Treći stup vezan je uz participaciju. Pregledano je devet dokumenata za područje Rijeke [Plan razvoja grada Rijeke 2021.–2027., Odluka o socijalnoj skrbi, Odluka o davanju nužnih smještaja na korištenje, Informacije o provedbi mjera iz Odluke o socijalnoj skrbi Grada Rijeke za godine od 2015. do 2020.], i četiri dokumenta za područje Gospića [Strategija razvoja Grada Gospića 2016.–2020., Odluka o socijalnoj skrbi Grada Gospića, Odluka o produljenju važenja Strategije razvoja Grada Gospića za razdoblje od 2016.–2020., Provedbeni program Grada Gospića za mandatno razdoblje 2021.–2025.]. U analiziranim strateškim dokumentima rijetko se uočava izričito navođenje problema djece koja žive u riziku od siromaštva/u situaciji siromaštva, no uočavaju se opći okviri unutar kojih ima prostora za usmjeravanje zasebne pozornosti prema članovima kućanstva koji žive u finansijski izazovnim situacijama [Tablica 4.1.2., Tablica 4.1.2., Tablica 4.1.3.]. U okviru prvog stupa usmjerenog prema tržištu rada i kombinaciji naknada, uočava se da je kategorija osoba u siromaštvu navedena kod Provedbenog programa Grada Gospića [Tablica 3.2.1.]. Također, može se uočiti i usmjerenošć na skupine u povećanom riziku od siromaštva, kao što su žene u nepovoljnem položaju i dugotrajno nezaposleni.

Dokument	Stup I.
	Sudjelovanje roditelja na tržištu rada; Životni standard kombinacijom naknada
Plan razvoja Grada Rijeke 2021.–2027.	<p>Ne uočava se zasebno izdvojena pozornost na skupine u riziku od siromaštva. Izdvajaju se opći okviri od interesa, pri čemu se kao primjer relevantan u temi studije, izdvaja ključni pokazatelj u okviru specifičnog cilja:</p> <p>2.1. Konkurentno gospodarstvo i luka u dobu novih industrija stopa nezaposlenosti na području grada Rijeke; broj poduzetnika</p>
Strategija razvoja Grada Gospića 2016.–2020. ²³	<p>Ne uočava se zasebno izdvojena pozornost na skupine u riziku od siromaštva. Izdvaja se primjer mjere u okviru specifičnog cilja:</p> <p>2 Unapređenje kvalitete života kroz razvoj društvene, socijalne i komunalne Infrastrukture 2.1.7. Razvoj cjeloživotnog obrazovanja i specijaliziranih obrazovnih programa</p>
...	

23 Odlukom o produljenju važenja Strategije razvoja Grada Gospića za razdoblje od 2016.–2020., Strategija razvoja Grada Gospića za razdoblje od 2016. do 2020. godine produljena je do 31.12.2021.

Provedbeni program Grada Gospića za mandatno razdoblje 2021.–2025. godine	Uočava se zasebno izdvojena pozornost na skupine u riziku od siromaštva. Izdvajaju se primjeri pokazatelja u okviru Aktivnosti: 5.2. Zapošljavanje žena u nepovoljnem položaju –broj zaposlenih žena u nepovoljnem položaju 5.6. Ublažavanje rizika od siromaštva –broj korisnika kojima je isplaćena božićnica Izdvajaju se primjeri pokazatelja za širu skupinu u okviru aktivnosti: 5.1. Zapošljavanje dugotrajno nezaposlenih osoba –broj zaposlenih koji su bili dugotrajno nezaposleni
--	---

Tablica 4.I.I. Prikaz obuhvaćenih strateških dokumenata prema prvom stupu Preporuke Komisije o ulaganju u djecu i prekidanju začaranog kruga djece u nepovoljnem položaju

U okvir drugog stupa usmjerenog prema obrazovanju, stanovanju i alternativnim oblicima skrbi, uočava se zasebno izdvojena pozornost na skupine u riziku od siromaštva, i to kroz konkretno imenovanje [Tablica 4.1.2.], što je prisutno u Planu razvoja Grada Rijeke 2021.–2027. i u Provedbenom programu Grada Gospića. Usmjerenošć prema alternativnim oblicima skrbi najmanje je uočena u usporedbi sa segmentima stupa koji se odnose na obrazovanje.

Dokument	Stup II.
	Obrazovanje od ranog djetinjstva; Jednake mogućnosti u obrazovanju; Djeca u nepovoljnem položaju u zdravstvu; Prikladno stanovanje i životno okruženje; Alternativni oblici skrbi
Plan razvoja Grada Rijeke 2021.–2027.	<p>Uočava se zasebno izdvojena pozornost na skupine u riziku od siromaštva. Kao primjer se izdvajaju ključni pokazatelji u okviru specifičnog cilja:</p> <p>1.2. Zdrav, aktivan i socijalno osjetljiv grad privlačan za život –udio proračuna [nenamjenski prihod] namijenjen socijalnoj skrbi za siromašne i socijalno isključene građane –udio zakonski ostvarenih socijalnih prava u ukupnom broju ostvarenih prava temeljem Socijalnog programa Grada Rijeke 1.1. Obrazovanje u funkciji kvalitete života i jačanja gospodarstva –postotak djece vrtičke dobi u Gradu Rijeci koja pohađa redovite vrtičke programe, te postotak djece obuhvaćen jasličkim programom</p>
...	

	<p>Ne uočava se zasebno izdvojena pozornost na skupine u riziku od siromaštva. Izdvajaju se primjeri mjere u okviru specifičnog cilja:</p> <p>SC 2 Unapređenje kvalitete života kroz razvoj društvene, socijalne i komunalne infrastrukture / Prioritet 2.1. Razvoj društvene infrastrukture i usluga</p> <ul style="list-style-type: none"> -2.1. Poboljšanje uvjeta i kvalitete infrastrukture sustava odgoja i obrazovanja na svim razinama; 2.1.2. Razvoj i unapređenje kvalitete usluga sustava odgoja i obrazovanja na svim razinama <p>Prioritet 2.2. Unapređenje kvalitete života kroz razvoj sustava socijalne skrbi i zdravstvene zaštite</p> <ul style="list-style-type: none"> -2.2.3. Unapređenje izvaninstitucionalnih oblika pomoći/usluga za starije osobe/osobe s invaliditetom/mlade obitelji; 2.2.5. Uređenje i opremanje zdravstvene infrastrukture s naglaskom na povećanje usluge i osiguravanje pristupa svim skupinama u zajednici <p>Kod prioriteta 2.2. izdvajaju se indikatori:</p> <ul style="list-style-type: none"> -Osmišljavanje i provedba projekata na temu brige i skrbi o siromašnim skupinama stanovnika u društvu (npr. Pučka kuhinja); Stvaranje povoljnijih uvjeta za život mlađih obitelji i djece [rješavanje stambenih pitanja, zapošljavanja i dr.]
Provodenbeni program Grada Gospicā za mandatno razdoblje 2021.–2025. godine	<p>Uočava se zasebno izdvojena pozornost na skupine u riziku od siromaštva. Izdvajaju se primjeri pokazatelja u okviru Aktivnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> 4.9. Osiguravanje besplatne prehrane učenicima u riziku od siromaštva –broj učenika u riziku od siromaštva kojima je osigurana besplatna prehrana 5.4. Unapređenje života osobama u riziku od siromaštva –broj korisnika potpore za troškove stanovanja <p>Izdvajaju se primjeri pokazatelja za širu skupinu u okviru cilja 4. Odgoj, obrazovanje i briga o djeci / 13.3. Unapređenje uvjeta obrazovanja –broj učenika kojima je nabavljen obavezan radni školski materijal</p>

Tablica 4.1.2. Prikaz obuhvaćenih strateških dokumenata prema drugom stupu Preporuke Komisije o ulaganju u djecu i prekidanju začaranog kruga djece u nepovoljnem položaju

U okviru trećeg stupa usmjerenog prema sudjelovanju, ne uočava se zasebno izdvojena pozornost na skupine u siromaštu ili riziku od siromaštva [Tablica 4.1.3.]. Usmjeravanje prema sudjelovanju u donošenju odluka primarno je uočena kod Plana razvoja Grada Rijeke, i to kroz participativno budžetiranje.

Dokument	Stup III.
	Sudjelovanje djece u igri, rekreaciji, sportu i kulturnim aktivnostima; Sudjelovanje djece u donošenju odluka
...	

24 Odlukom o produljenju važenja Strategije razvoja Grada Gospicā za razdoblje od 2016.–2020., Strategija razvoja Grada Gospicā za razdoblje od 2016. do 2020. godine produljena je do 31.12.2021.

Plan razvoja Grada Rijeke 2021.–2027.	<p>Ne uočava se zasebno izdvojena skupina djece. Izdvajaju se opći okviri od interesa, pri čemu se, kao primjer relevantan u temi studije, izdvajaju ključni pokazatelji u okviru specifičnog cilja:</p> <ul style="list-style-type: none"> 1.4. Suradnja pametne uprave i angažiranih stanovnika –udio proračuna o kojemu se odlučuje participativno 1.2. Zdrav, aktivan i socijalno osjetljiv grad privlačan za život –postotak građana koji se bave sportom i rekreacijom u Gradu Rjeci
Strategija razvoja Grada Gospicā 2016.–2020. ²⁵	<p>Ne uočava se zasebno izdvojena pozornost na skupine u riziku od siromaštva. Izdvajaju se primjeri mjere u okviru specifičnog cilja:</p> <p>SC 2 Unapređenje kvalitete života kroz razvoj društvene, socijalne i komunalne infrastrukture/Prioritet 2.1. Razvoj društvene infrastrukture i usluga</p> <ul style="list-style-type: none"> -2.1.3. Obnova i revitalizacija zapuštenih prostora i objekata društvene namjene -2.1.4. Izgradnja i/ili opremanje dječjih igrališta te dječjih igrališta namijenjenih djeci s teškoćama 2.1.6. Daljnji razvoj i unaprijedenje sportske infrastrukture i sportskih programa
Provodenbeni program Grada Gospicā za mandatno razdoblje 2021.–2025. godine	<p>Ne uočava se zasebno izdvojena pozornost na skupine u riziku od siromaštva. Izdvajaju se primjeri pokazatelja u okviru Aktivnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> 4.14./7.2. Unapređenje dostupnosti sportsko rekreacijskih sadržaja – broj izgrađenih/obnovljenih školskih/javno sportskih terena i igrališta 6.1. Unapređenje dostupnosti knjižne gradi i promicanje čitalačke pismenosti - nabavka bibliobusa 6.23. Unapređenje kulture i promicanje kulturno-zabavnih sadržaja broj kulturnih i zabavnih aktivnosti

Tablica 4.1.3. Prikaz obuhvaćenih strateških dokumenata prema trećem stupu Preporuke Komisije o ulaganju u djecu i prekidanju začaranog kruga djece u nepovoljnem položaju

Uz izdvojene analizirane dokumente, izdvaja se da Grad Rijeka, na temelju Zakona o socijalnoj skrbi („Narodne novine“ broj 157/13, 152/14, 99/15, 52/16, 16/17 i 130/17), na temelju Odluke o socijalnoj skrbi („Službene novine Grada Rijeke“ broj 3/17, 9/18 i 6/20), Odluke o komunalnoj naknadni i Odluke gradonačelnika, od 1993. ima u provedbi Socijalni program²⁶. Sam Socijalni program nije oblikovan u zaseban dokument, već su njegovi segmenti ugrađeni u ranije navedene odluke. Socijalni program štiti socijalno najugroženije građane, koji zbog nepovoljnih osobnih

25 Odlukom o produljenju važenja Strategije razvoja Grada Gospicā za razdoblje od 2016.–2020., Strategija razvoja Grada Gospicā za razdoblje od 2016. do 2020. godine produljena je do 31.12.2021.

26 Grad Rijeka [2021]. Socijalni program Grada Rijeke. Dostupno na: <https://www.rijeka.hr/tema-gradane/obitelj-i-drustvena-skrb/socijalna-skrb/socijalni-programi-grada-rijike/> [Pristup: 21.9.2021].

ili društvenih okolnosti nisu u mogućnosti samostalno zadovoljiti svoje osnovne životne potrebe. Obuhvaća 1.622 djece i mladih osoba iz socijalno ugroženih obitelji²⁷. Socijalni program [Tablica 4.1.4.] obuhvaća prava propisana Zakonom i prava iznad standarda propisanih Zakonom, a uvjeti i način njihova ostvarivanja, kao i postupak za ostvarivanje tih prava propisani su u Odluci o socijalnoj skrbi Grada Rijeke^{28, 29}.

Prava iz socijalne skrbi
pravo na naknadu za troškove stanovanja
pravo na naknadu za troškove najamnine
pravo na naknadu za troškove električne energije
pravo na naknadu za troškove isporučene toplinske energije
pravo na naknadu za troškove isporuke plina
pravo na naknadu za troškove komunalnih usluga
pravo na pomoći za uslugu prehrane u Pučkoj kuhinji
pravo na pomoći za nabavu opreme novorođenčeta
pravo na besplatnu hranu za dojenčad
pravo na pomoći za podmirenje troškova boravka djece u jaslicama i vrtićima
pravo na pomoći za podmirenje troškova marenđe i prehrane u produženom boravku učenika osnovnih škola
pravo na uslugu pomoći u kući
pravo na pomoći za podmirenje troškova javnog prijevoza
pravo na pomoći za podmirenje pogrebnih troškova
pravo na smještaj i liječenje u Psihijatrijskoj bolnici Lopača
pravo na novčanu pomoći za umirovljenike
pravo na pomoći za nabavu kućanskog uređaja
pravo na pomoći za nabavu školskih knjiga za učenike osnovne škole
pravo na novčanu pomoći redovnim učenicima srednješkole i redovnim studentima
pravo na novčanu pomoći starijim osobama bez osobnog prihoda

Tablica 4.1.4. Prava iz socijalne skrbi prema Članku I8. Odluke o socijalnoj skrbi Grada Rijeke

Uvidom u uvjete za ostvarivanje prava iz socijalne skrbi [Čl. 7.], u Odluci o socijalnoj

27 Grad Rijeka [2021]. Socijalni program Grada Rijeke. Dostupno na: <https://www.rijeka.hr/teme-za-gradane/obitelj-i-drustvena-skrb/socijalna-skrb/socijalni-programi-grada-rijeka/> [15.4.2021.].

28 Bilješka 19.

29 Službene novine Grada Rijeke [2017]. Odluka o socijalnoj skrbi. Rijeka: Službene novine Grada Rijeke, 3/17. Službene novine Grada Rijeke [2018]. Odluka o izmjenama i dopunama Odluke o socijalnoj skrbi. Rijeka: Službene novine Grada Rijeke [2020]. Odluka o izmjenama Odluke o socijalnoj skrbi. Rijeka: Službene novine Grada Rijeke, 6/20.

skrbi Grada Rijeke, uočava se da ih može ostvariti korisnik ako ispunjava jedan od uvjeta: socijalni uvjet, uvjet prihoda, posebni uvjet, uvjet oštećenja organizma, uvjet korištenja doplatka za djecu, uvjet darivanja krvi, uvjet mirovinskog prihoda, uvjet udomiteljstva, uvjet jednoroditeljstva te uvjet starije radno neaktivne osobe. Informacije o provedbi mjera iz Odluke o socijalnoj skrbi Grada Rijeke u 2019.³⁰, detektirale su potrebu za razmatranjem mogućnosti daljnog unapređenja Socijalnog programa Grada Rijeke, temeljem recentnih pokazatelja siromaštva i socijalne isključenosti u Republici Hrvatskoj. Informacije o provedbi mjera iz Odluke o socijalnoj skrbi Grada Rijeke u 2020.³¹ dodatno su naglasile da bi se trebalo posebno usmjeriti na nekoliko skupina, među kojima se nalaze i jednoroditeljska kućanstva, kućanstva s troje ili više uzdržavane djece, nezaposlene osobe i kućanstva s vrlo niskim intenzitetom rada.

Na razini grada Rijeke donesena je i Odluka o davanju nužnih smještaja na korištenje ("Službene novine Grada Rijeke" broj 6/18), kojom se utvrđuju „uvjeti i postupak za davanje nužnih smještaja u vlasništvu Grada Rijeke na korištenje osobama koje ostvaruju pravo iz socijalne skrbi, te prava i obveze ugovornih strana u svezi s korištenjem nužnog smještaja“ [Čl. 1.]. Uvjeti za pravo podnošenja zahtjeva za davanje nužnog smještaja treba zadovoljiti kumulativno, a jedan od uvjeta je da su članovi kućanstva korisnici prava na ZMN.

Grad Gospic, kao i Rijeka, ne raspolaže zasebnim strateškim dokumentom koji bi se odnosio na područje socijalne politike. Uočava se Odluka o socijalnoj skrbi Grada Gospic [Službeni vjesnik Grada Gospic br. 4/19]³² kojom se „utvrđuju uvjeti, opseg i postupak za ostvarivanje određenih oblika pomoći koje su od bitnog utjecaja na zadovoljavanje osnovnih životnih potreba socijalno ugroženih građana na području Grada Gospic“ [Čl. 1]. Odlukom o socijalnoj skrbi, utvrđuju se prava socijalne skrbi određena pripadajućim Zakonom, kao i ostala prava socijalne skrbi koja osigurava Grad Gospic³³. Od svih navedenih prava u Odluci, naknadu za troškove stanovanja i troškove ogrjeva, ostvaruju korisnici zajamčene minimalne naknade [Tablica 4.1.5.].

30 Grad Rijeka [2020]. Informacije o provedbi mjera iz Odluke o socijalnoj skrbi Grada Rijeke u 2019. Dostupno na: <https://www.rijeka.hr/wp-content/uploads/2020/02/Provedba-Socijalnog-programa-Grada-Rijeke-u-2019.-godini.pdf> [Pristup: 29.12.2021.].

31 Grad Rijeka [2021]. Informacije o provedbi mjera iz Odluke o socijalnoj skrbi Grada Rijeke u 2020. Dostupno na: <https://www.rijeka.hr/wp-content/uploads/2021/01/Informacija-o-provedbi-mjera-u-2020.-godini-iz-Odluke-o-socijalnoj-skrbi-Grada-Rijeke-namijenjenih-za-%C5%A1tit-socijalno-ugro%C5%BEenih-gra%C4%91ana-Rijeke.pdf> [Pristup: 29.12.2021.].

32 Grad Gospic [2019]. Odluka o socijalnoj skrbi. Dostupno na: <https://gospic.hr/inc/uploads/2019/06/odluka-o-socijalnoj-skrbi.pdf> [Pristup: 5.10.2021.].

33 Grad Gospic [2022]. Socijalna skrb Grada Gospic. Dostupno na: <https://gospic.hr/gradski-programi/socijalna-skrb-grada-gospica/> [Pristup: 24.1.2022.].

Prava iz socijalne skrbi
<p>naknada za troškove stanovanja troškovi ogrjeva pravo na pomoć za podmirenje pogrebnih troškova pomoć za nabavu školskih udžbenika besplatan obrok učenicima osnovnih škola pravo na božićnicu potpora roditeljima za novorođeno dijete potpora roditeljima [skrbnicima] djece s teškoćama u razvoju privremeni smještaj beskućnika rad za opće dobro</p>

Tablica 4.1.5. Prava iz socijalne skrbi prema Članku 10. Odluke o socijalnoj skrbi Grada Gospića

U kontekstu praćenja i vrednovanja učinkovitosti, predviđa se praćenje provedbe Plana razvoja grada Rijeke 2021.–2027., kroz sustav godišnjih izvješća koje priprema vodstvo Grada Rijeke, a odobrava Gradsko vijeće³⁴. Također, uočeno je praćenje provedbe Odluke o socijalnoj skrbi Grada Rijeke na godišnjoj razini, kroz javno dostupan dokument: Informacija o provedbi mjera iz Odluke o socijalnoj skrbi Grada Rijeke. Informacije o provedbi mjera iz Odluke o socijalnoj skrbi Grada Rijeke sadrže prikaz ostvarenih pojedinačnih prava za godinu na koju se odnosi izvješće, uz određene specifične preporuke unapređenja provedbe mjera (Tablica 4.1.6.).

Preporuka	Godina na koju se odnosi dokument
Usmjeravanje posebne pozornosti na zaštitu osoba u dobi od 65 i više godina, samačkih kućanstava, jednoroditeljskih kućanstava, kućanstava s troje ili više uzdržavane djece, nezaposlenih osoba i kućanstava s vrlo niskim intenzitetom rada	2020.
Povećanje obuhvata korisnika gradskih socijalnih mjeru i veći opseg njihove zaštite	2019.

³⁴ Vidjeti: Odluku o početku postupka vrednovanja Plana razvoja Grada Rijeke za razdoblje 2021.-2027. godine [Službene novine Grada Rijeke 8/6]; Odluku o imenovanju članova Odbora za vrednovanje Plana razvoja Grada Rijeke za razdoblje 2021.-2027. godine [Službene novine Grada Rijeke 8/6]; Odluku o imenovanju članova Tima za vrednovanje Plana razvoja Grada Rijeke za razdoblje 2021.-2027. godine [Službene novine Grada Rijeke 8/6].

Razmatranje mogućnosti daljnje unapređenja Socijalnog programa Grada Rijeke temeljem prikazanih recentnih pokazatelja siromaštva i socijalne isključenosti	2020., 2019., 2018.
--	---------------------

Tablica 4.1.6. Prikaz preporuka Informacija o provedbi mjera iz Odluke o socijalnoj skrbi Grada Rijeke 2015. - 2020.

Napomena: Kreirano analizom dokumenata Grad Rijeka [2021.], Grad Rijeka [2020.], Grad Rijeka [2019.], Grad Rijeka [2018.], Grad Rijeka [2017.] i Grad Rijeka [2016.]

Tijekom pregleda, uočeno je da je Grad Rijeka razvio različite modele uključivanja građana u procese donošenja odluka, kreiranja proračuna i praćenja rada tijela javne vlasti. Sukladno uočenom u Planu razvoja grada Rijeke 2021.–2027., razvijeno je participativno budžetiranje za Sudjelovanje građana u planiranju i korištenju proračunskih sredstava na području Grada Rijeke³⁵ te mehanizmi uključivanja djece i mladih u procese odlučivanja³⁶. Mehanizmi uključivanja djece i mladih u procese odlučivanja obuhvaćaju pravo prisustvovanja sjednici Gradskog vijeća, djelovanje Savjeta mladih Grada Rijeke, provedbu projekta Mislim globalno, djelujem lokalno³⁷ i dr.

REZULTATI ANKETE – RIJEKA

U periodu od lipnja do rujna 2021. godine provedena je terenska anketa na području Rijeke kojom je obuhvaćeno 102 kućanstava. U obradu je uključeno 88 anketa, uključujući i neke s nepotpunim podacima. Nije uključeno 14 anketa, s obzirom da je u njima nedostajalo mnogo podataka, ili su podaci bili nekonzistentni, pa bi njihovo uključivanje dovelo u pitanje preciznost istraživanja. Rezultati su obrađeni i prikazani za cijelokupni uzorak sudionika, odvojeno za skupinu primatelja zajamčene minimalne naknade (ZMN), te odvojeno za skupinu sudionika koji nisu primatelji ZMN-a (u daljem tekstu: ostali sudionici). Takav prikaz rezultata u skladu je s ranijim prijedlozima istraživanja koji se usmjeravaju na koristi obuhvaćanja različitih skupina u riziku od siromaštva, kako bi se adekvatnije zahvatilo potrebe i strategije izlaska iz siromaštva [Stubbs i sur., 2017].

U ukupno zahvaćenom uzorku, najviše su bile zastupljene majke (Tablica 4.2.1.).

³⁵ Grad Rijeka [2021]. Participativno budžetiranje. Dostupno na: <https://www.rijeka.hr/teme-za-gradane/aktivno-gradanstvo/participativno-budzetiranje-uključivanje-gradana-odlucivanje-proracunu/> [Pristup: 24.7.2021.]

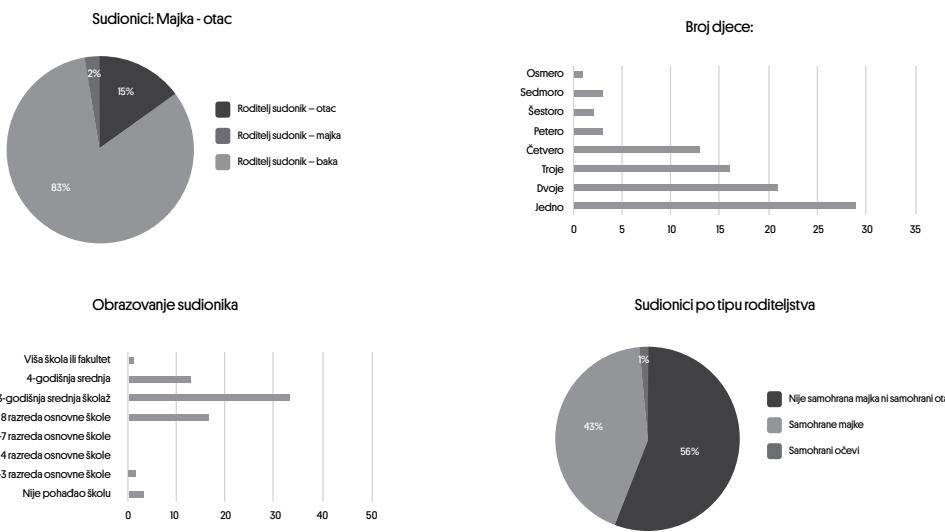
³⁶ Grad Rijeka [2021]. Uključivanje djece i mladih u procese odlučivanja. Dostupno na: <https://www.rijeka.hr/teme-za-gradane/aktivno-gradanstvo/uključivanje-djece-mladih-procese-odlucivanja/> [Pristup: 24.7.2021.]

³⁷ Cilj projekta Mislim globalno, djelujem lokalno jest pružanje mogućnosti mladim ljudima između 14 i 19 godina da razviju sposobnosti potrebne za aktivno sudjelovanje u procesima donošenja odluka na lokalnoj razini.

Prosječna dob sudionika je 42,47 godina, pri čemu najmlađi sudionik ima 26 godina, a najstariji 67 godina. U ukupnom broju obuhvaćenih kućanstava, obuhvaćeno je 44,31% kućanstava samohranih roditelja i 2,27% kućanstava koja su činili baka/djed i unuci. Među samohranim roditeljima najviše je rastavljenih i onih koji ne žive s partnerom (67,5%). Nakon toga slijede samohrani roditelji koji nikada nisu bili u braku i ne žive s partnerom (20%), i udovci/ice koji ne žive s partnerom/icom. Među svim samohranim roditeljima, pretežno prevladavaju majke s udjelom od 97,43%. Kućanstva obuhvaćena anketiranjem u prosjeku broje 4,3 članova. Najveće kućanstvo obuhvaćeno istraživanjem ima deset članova, a najmanje dva člana. Gotovo polovicu uzorka podjednako čine četveročlana i tročlana kućanstva. Tako se 27,3% obuhvaćenih kućanstava sastoji od četiri osobe u kućanstvu, a 21,6% obuhvaćenih kućanstava se sastoji od tri člana. Najveći je broj kućanstava s jednim i s dva djeteta koji čine nešto veći udio od polovice uzorka [Slika 4.2.1].

Rezultati iz ankete I

Osnovna obilježja sudionika i njihovih kućanstava Rijeka

Slika 4.2.1. Osnovna obilježja sudionika i njihovih kućanstava

Značajno je za izdvijiti da su od 88 kućanstava obuhvaćenih istraživanjem, njih 21 (ili 23,9%) primatelji ZMN-a. S obzirom da je, prema dobivenim podacima Centra za socijalnu skrb Rijeka, broj kućanstava s djecom koji su bili primatelji ZMN-a na području Rijeke u vrijeme provedbe istraživanja, iznosio 106 (47 dvoroditeljskih

obitelji s malodobnom djecom i 60 samohranih obitelji s malodobnom djecom)³⁸, to bi značilo da je istraživanjem obuhvaćeno 20% korisnika ZMN-a na području Rijeke. U Tablici 4.1. uspoređene su karakteristike skupine korisnika ZMN-a s ostalim sudionicima. Vidljivo je da je skupina korisnika ZMN-a starija po dobi i uključuje veći udio kućanstava samohranih roditelja. Ovaj podatak ne iznenađuje, s obzirom da je to uvjet za primanje ZMN-a. Niti jedan poduzorak trenutno nije izdvojen.

Obilježje	N	%	N	%	N	%
	Cjelokupni uzorak N=88		Primatelji ZMN N=21		Ostali sudionici N=67	
Roditelj sudionik – majka	73	82,95	17	80,95	56	83,6
Udomitelj sudionik - baka	2	2,27	1	4,76	1	1,5
Prosječna dob sudionika		42,47 godina		47,00 godina		41,81 godina
Dobne skupine sudionika	85	100,0	20	100,0	65	100,0
18-24	0	0,0	0	0,0	0	0,0
25-34	13	15,3	2	10,0	11	16,4
35-44	40	47,1	7	35,0	33	49,3
45-54	24	27,3	7	35,0	17	25,4
55-64	7	8,2	3	15,0	4	6,0
65+	1	1,2	1	5,0	0	0,0
Veličina kućanstva		4,34 osobe		4,0 osobe		4,5 osobe
Samohrani roditelji	39	44,3	11	52,38	28	41,8
Samohrane majke	38	97,4	11	100,0	27	96,4

38 Interni podaci Centra za socijalnu skrb Rijeka dobiveni na zamolbu, u vrijeme provedbe istraživanja (lipanj–rujan 2021).

Samohrani očevi	1	2,6	0	0,0	1	3,7
Obrazovanje sudionika	86	100,0	20	100,0	66	100
Nije pohađao školu	4	4,5	3	15,0	1	1,5
1-3 razreda osnovne škole	2	2,3	1	5,0	1	1,5
4 razreda osnovne škole	0	0	0	0,0	0	0,0
5-7 razreda osnovne škole	0	0	0	0,0	0	0,0
8 razreda osnovne škole	21	23,9	5	25,0	16	24,2
3-godišnja srednja škola	42	47,7	8	40,0	34	51,5
4-godišnja srednja	16	18,2	3	15,0	13	19,7
Viša škola ili fakultet	1	1,1	0	0,0	1	1,5
Broj djece	-	100,00	-	100,00		100,00
Jedno	29	32,95	8	38,0	21	31,35
Dvoje	21	23,86	6	29,0	15	22,4
Troje	16	18,18	4	19,0	12	17,94
Četvero	13	14,77	2	10,0	11	16,44
Petero	3	3,41	0	0,0	3	4,5
Šestero	2	2,27	0	0,0	2	3,0
Sedmero	3	3,41	1	5,0	2	3,0
Osmero	1	1,14	0	0,0	1	1,5
Prosjek	3 djece		2 djece		3 djece	

Tablica 4.2.1. Osnovna obilježja sudionika i njihovih kućanstava

Kod trenutnog zaposleničkog statusa sudionika i njihovih supružnika/partnera, prevladava kategorija nezaposlenih osoba [Tablica 4.2.2.]. Među ukupnim sudionicima koji su izjavili da su nezaposleni, najveći je broj dugotrajno nezaposlenih, odnosno onih koji su u posljednjih pet godina bili nezaposleni tri i više godina (80,56%). Kod njihovih supružnika/partnera je situacija gotovo jednaka. Udio dugotrajno nezaposlenih kod nezaposlenih partnera je 76,93%.

Obilježje	N	%	N	%	N	%
	Cjelokupni uzorak N=88	Primateљi ZMN N=21	Ostali sudionici N=67			
Trenutni zaposlenički status sudionika	88	100	21	100,00	67	100
Zaposlen kod poslodavca u privatnom ili javnom sektoru, na određeno ili neodređeno vrijeme	43	48,9	0	0,0	43	64,2
Kućanica	1	1,1	1	5,0	0	0
Umirovljenik	4	4,5	1	5,0	3	4,5
Nezaposlen	36	40,9	18	86,0	18	26,9
Nesposoban za rad	2	2,3	1	5,0	1	1,5
Drugo	2	2,3	0	0,0	2	3,0
Trenutni zaposlenički status supružnika/partnera*	44	100	10	100	34	100
Zaposlen kod poslodavca u privatnom ili javnom sektoru, na određeno ili neodređeno vrijeme	12	27,3	1	10,0	11	32,4
Obavlja posao u vlastitom poduzeću ili obrtu, vlastitom zanimanju, pomažući član u obiteljskom obrtu, poduzeću	4	9,1	1	10,0	3	8,84
Kućanica	2	4,5	1	10,0	1	2,94
Umirovljenik	3	6,8	0	0,0	3	8,84
Nezaposlen	14	31,8	5	50,0	9	26,5

Nesposoban za rad	5	11,4	2	20,0	3	8,85
Drugo	1	2,3	0	0,0	1	2,95

Tablica 4.2.2. Trenutni zaposlenički status sudionika i njihovih supružnika/partnera

*U ukupnom uzorku 44 sudionika živi sa supružnikom ili partnerom.

Na zavod za zapošljavanje prijavljena je trećina nezaposlenih sudionika i nešto više od polovine nezaposlenih supružnika/partnera, sudionika istraživanja [Tablica 4.2.3.]. Uvid u rezultate za sudionike koji su korisnici ZMN-a, u usporedbi sa sudionicima koji to nisu, uočava se mnogo viši udio nezaposlenih osoba kod korisnika ZMN-a, koji su i u većem udjelu prijavljeni na zavod za zapošljavanje. Na upit jesu li kao nezaposlena osoba bili uključeni u neki oblik poticanja za sudjelovanje na tržištu rada, u ukupnom uzorku svega pet osoba izdvaja neki od poticaja [mjeru samozapošljavanja - potporu za samozapošljavanje, mjeru zapošljavanja–stjecanje prvog radnog iskustva, javni rad, mjeru obrazovanja i drugo–predavanje/radionice].

	N	%	N	%	N	%
	Ukupni uzorak N=88	Primatelji ZMN N=21	Ostali sudionici N=67			
Sudionici/ce						
Nezaposleni	36	40,91	18	85,71	18	26,87
Prijavljeni na zavod za zapošljavanje	27	30,68	17	80,95	10	14,93
Partneri/ce						
Nezaposleni	14	-	9	-	5	-
Prijavljeni na zavod za zapošljavanje	8	57,14	7	33,33	1	1,49

Tablica 4.2.3. Udio nezaposlenih osoba koje su prijavljene na zavod za zapošljavanje

Prema stambenom statusu, kod ukupnog uzorka najviše je kućanstava koja žive kao podstanari i plaćaju punu najamninu privatnoj osobi (42%). Potom slijede kućanstva koja plaćaju najamninu u socijalnim/gradskim stanovima [Tablica 4.2.4.]. Korisnici ZMN-a su u skupini koja u najvećem udjelu koristi socijalne/gradske stanove. Kod stambenog statusa označenog kao Ostalo, kod korisnika ZMN-a primarno je zastupljen nužni smještaj, dok je u istoj kategoriji, kod ostalih sudionika zastupljen smještaj imenovan od sudionika kao baraka, smještaj grada, privremenim smještaj, romsko naselje i suvlasnik.

Stambeni status	N	%	N	%	N	%
	Svi sudionici	Korisnici ZMN	Ostali sudionici			
Vlasnik [bez hipoteke ili obvezne otplate stambenog kredita]	11	12,5	2	9,52	9	13,63
Vlasnik [s hipotekom ili obvezom otplate stambenog kredita]	3	3,4	0	0,0	3	4,54
Stanar, živi u stanu/kući roditelja [ne plaća najamninu]	5	5,7	0	0,0	5	7,57
Stanar koji plaća punu najamninu privatnoj osobi	37	42,0	7	33,33	30	45,45
Stanar koji plaća najamninu u socijalnim/gradskim stanovima	16	18,2	8	38,09	8	12,12
Stanar, živi u stanu/kući rodbine, prijatelja, poznanika [ne plaća najamninu]	5	5,7	0	0,0	5	7,57
Ostalo	10	11,4	4	19,05	6	9,09
Ukupno	87	100	21	100	66	100

Tablica 4.2.4. Prikaz stambenog statusa kućanstava

Većina kućanstava iz ukupnog uzorka živi u stanovima koji se nalaze u zgradama ili kući [62,5%]. U kući živi 28,4% kućanstava, a u drugoj vrsti stambenog objekta živi 9,1 % kućanstava, sudionika istraživanja. Kao druga vrsta stambenog objekta navodi se baraka. U prosjeku, kućanstva žive u prostoru s oko dvije sobe [prosjek 1,88] i ukupne površine u prosjeku od 57 m². Stambene uvjete u kojima žive [Tablica 4.2.5.] polovina obuhvaćenih sudionika procjenjuje zadovoljavajućim. Druga polovica sudionika procjenjuje da stambeni uvjeti u kojima žive donekle zadovoljavaju [22,7 %], ne zadovoljavaju [11,4%] i uopće ne zadovoljavaju [18,2%]. Ujedno, nešto više od četvrtine sudionika ukupnog uzorka procjenjuje da je kod nekog od djece došlo do pogoršanja zdravlja zbog stambene situacije. Ukupno 13,6% sudionika procjenjuje da je došlo do značajnog pogoršanja, i 15,9% da je došlo do malog pogoršanja. Veći je udio korisnika socijalne pomoći svoju stambenu situaciju procijenio kao nezadovoljavajuću u odnosu na uzorak u cjelini, odnosno ostale sudionike.

Razina zadovoljenja	N	%	N	%	N	%
	Svi sudionici	Korisnici ZMN-a	Ostali sudionici			
Uopće ne zadovoljavaju	16	18,2	6	28,57	10	14,93
Ne zadovoljavaju	10	11,4	3	14,28	7	10,45
Donekle zadovoljavaju	20	22,7	2	9,52	18	26,86
Prilično zadovoljavaju	24	27,3	6	28,57	18	26,87
U potpunosti zadovoljavaju	18	20,5	4	19,05	14	20,90
Ukupno	88	100,0	21	100,0	67	100

Tablica 4.2.5. Stambeni uvjeti kućanstava

Sudionicima istraživanja postavljeno je pitanje o različitim vrstama primanja njihovih kućanstava u posljednjih 12 mjeseci. Iz dobivenih odgovora deriviralo se koliki je udio pojedinog primanja u ukupnom mjesecnom primanju kućanstva, koliki je najmanji i najveći mjesecni iznos primanja po članu kućanstva, te koliki je udio sudionika istraživanja koji raspolaže s pojedinim oblikom primanja [Tablica 4.2.6.]. Od svih primanja koja su sudionicima bila ponuđena, podizanje štednih uloga nije bilo aktualno kod nikoga od sudionika istraživanja. Prosječno mjesecno primanje po članu kućanstva, u ukupno obuhvaćenom uzorku, iznosi 740,74 HRK, pri čemu je raspon od najmanjeg mjesecnog iznosa po članu kućanstva do najvećeg iznosa, izuzetno velik. Transferi čine više od polovice mjesecnog primanja po članu kućanstva, pri-

čemu najveći udio ima dječji doplatak [20,70%], potom ostale socijalne naknade [10,81%] i zajamčena minimalna naknada [10,03%]. Primanja od plaće naveo je mali broj obuhvaćenih sudionika [svega 9,27%], kao i dohodak od samostalnog rada [5,62%].

Prema mišljenju sudionika istraživanja, prosječan mjesecni iznos po članu kućanstva potreban kućanstvu poput njihova, kako bi mogli 'spojiti kraj s krajem', iznosi 2.101,18 HRK. Najniži iskazani iznos po članu kućanstva je 500,00 HRK, a najviši 5.000,00 HRK.

Primanje	Udio u ukupno m dohotku [%]	Mjesecni prosjek po čl. kućanstva [kn]	Min [kn]	Maks [kn]	Udio s tipom dohotka većim od nule [%]
Ukupni mjesecni dohodak po čl. kućanstva	100	740,74	3,70	2460,42	100,0
Dohodak od plaće i samozaposlenosti	14,77	109,44	133,33	2300,00	14,46
Plaća	9,27	63,95	138,89	2300,00	9,64
Dohodak od samozaposlenosti	5,62	41,64	133,33	2125,00	4,82
Mirovina	16,05	118,92	150	1600,00	16,87
Transferi	67,34	498,82	3,70	2161,39	98,80
Zajamčena minimalna naknada	10,03	74,28	4,17	600,00	24,10
Dječji doplatak	20,70	153,33	12,5	493,33	87,95
Naknada za nezaposlenost	1,63	12,06	31,25	416,67	7,23
Jednokratna novčana pomoć	4,25	31,52	20,83	145,83	45,78
Invalidnina	3,21	23,79	31,25	654,00	10,84

Naknada za tuđu pomoći i njegu	2,77	20,49	8,75	300,00	15,66
Pomoć za stanovanje ili ogrjev	5,36	39,68	12,5	375,00	31,33
Porodiljna ili roditeljska naknada	7,07	52,37	18,33	1000,00	14,46
Ostale socijalne naknade	10,81	80,05	9,58	1033,33	20,48
Pomoć od lokalnih vlasti	0,26	1,82	10,42	97,22	5,68
Pomoći od Caritasa i sličnih organizacija	1,26	8,77	2,78	200,00	15,91
Ostali izvori dohotka	1,83	12,78	125,00	1000,00	2,41
Najmanji mjesecni iznos potreban za 'spajanje kraja s krajem'	283,66	2101,18	500,00	5000,00	-

Tablica 4.2.6. Dohodak po izvorima i struktura ukupnog dohotka - svi sudionici čiji je prihod bio poznat
Napomene: Svi su iznosi izraženi po članu kućanstva mjesечно. U izračun su uzeti u obzir sudionici čiji su prihodi bili poznati [N=83].

Usporedbom rezultata za skupinu primatelja ZMN-a, u odnosu na one koji to nisu, očekivano, udio transfera je veći kod primatelja ZMN-a [Tablica 4.2.7., Tablica 4.2.8.]. Kod primatelja ZMN-a, prosječan mjesecni iznos po članu kućanstva, potreban kućanstvu poput njihova, je samo nešto malo manji od dobivenog za ukupan uzorak i za skupinu ostalih sudionika [Tablica 4.2.6., Tablica 4.2.7., Tablica 4.2.8.]. Prosječan najmanji mjesecni iznos potreban za 'spajanje kraja s krajem' po članu kućanstva iznosi 1.961,67 HRK.

Primanje	Udio u ukupnom dohotku [%]	Mjesečni prosjek po čl. kućanstva [kn]	Min [kn]	Maks [kn]	Udio s tipom dohotka >0 [%]
Ukupni mjesecni dohadak po čl. kućanstva	100,0	825,00	40,6	1713,7	100,0

Dohodak od plaće i samozaposlenosti	6,06	1000,00	1000,00	1000,00	5,0
Plaća	6,06	50,00	1000,00	1000,00	5,0
Dohodak od samozaposlenosti	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Mirovina	4,38	36,11	722,22	722,22	5,0
Transferi	83,5	689,10	40,63	1483,33	100,0
Zajamčena minimalna naknada	37,36	308,28	4,17	600	100,0
Dječji doplatak	17,85	147,29	23,06	400	90,0
Naknada za nezaposlenost	0,0	0,00	0,00	0,00	0,0
Jednokratna novčana pomoć	9,36	77,22	20,83	145,83	90,0
Invalidnina	3,18	26,25	50,00	375,00	15,0
Naknada za tuđu pomoć i njegu	4,86	40,08	17,5	300,0	25,0
Pomoć za stanovanje ili ogrjev	5,87	48,40	12,5	250	65,0
Porodiljna ili roditeljska naknada	0,0	0,00	0,00	0,00	0,0
Ostale socijalne naknade	4,55	37,56	9,58	475,0	15,0
Pomoć od lokalnih vlasti	0,20	1,61	13,89	18,33	10,0
Pomoći od Caritasa i sličnih organizacija	1,23	10,14	4,17	138,89	25,0
Ostali izvori dohotka	6,06	50,00	1000,00	1000,00	5,0
Najmanji mjesecni iznos potreban za 'spajanje kraja s krajem'	237,72	1961,67	666,66	5000,0	-

Tablica 4.2.7. Dohodak po izvorima i struktura ukupnog dohotka - korisnici ZMN-a
Napomene: Svi su iznosi izraženi po članu kućanstva mjesечно.

Primanje	Udio u ukupnom dohotku [%]	Mjesečni prosjek po čl. kućanstva [kn]	Min [kn]	Maks [kn]	Udio s tipom dohotka >0 [%]
Ukupni mjesecni dohodak po čl. kućanstva	100,0	713,92	3,70	2460,42	100,0
Dohodak od plaće i samozaposlenosti	17,97	128,31	133,33	2300,0	17,46
Plaća	92,6	73,45	138,89	2300,00	11,1
Dohodak od samozaposlenosti	7,7	54,86	133,33	2125,00	6,4
Mirovina	20,3	145,21	150,00	1600,00	20,6
Transferi	61,41	438,41	3,70	2161,39	98,41
Zajamčena minimalna naknada	-	-	-	-	-
Dječji doplatak	6,6	155,25	12,50	493,33	87,3
Naknada za nezaposlenost	2,2	15,89	31,25	416,67	9,5
Jednokratna novčana pomoć	2,7	19,47	27,78	145,83	31,8
Invalidnina	3,2	23,00	31,25	654,00	9,5
Naknada za tuđu pomoć i njegu	2,0	14,28	8,75	210,00	12,7
Pomoć za stanovanje ili ogrjev	5,2	36,92	43,75	375,00	20,6
Porodiljna ili roditeljska naknada	9,7	69,00	18,33	1000,00	19,0
Ostale socijalne naknade	13,1	93,54	192,86	1033,33	22,2
Pomoć od lokalnih vlasti	0,3	2,03	10,42	97,22	4,8
...					

	...				
Pomoći od Caritasa i sličnih organizacija	1,3	9,03	2,78	200,00	15,9
Ostali izvori dohotka	17,5	1,98	125,00	125,00	1,6
Najmanji mjesecni iznos potreban za 'spajanje kraja s krajem'	289,64	2145,47	500,00	4500,00	-

Tablica 4.2.8. Dohodak po izvorima i struktura ukupnog dohotka–ostali sudionici

Napomene: Svi su iznosi izraženi po članu kućanstva mjesечно. U izračun su uzeti u obzir sudionici čiji su prihodi bili poznati [N = 63].

Kućanstva koja su se izjasnila kao korisnici ZMN-a [N=22], u zadnjih pet godina većinom potporu primaju kroz čitav period [65,21% primatelja]. Prosječan trajanje primanja je 4,26 godina. Gotovo podjednak udio sudionika u ukupnom uzorku očekuje i ne očekuje da će se unutar dvije godine dogoditi nešto što bi moglo poboljšati njihov životni standard. Tako 36,4% očekuje, 37,5% ne očekuje, a 2% ne zna hoće li se unutar dvije godine dogoditi nešto što bi moglo poboljšati njihov životni standard.

Račun u banci posjeduje [sudionik istraživanja ili netko drugi u obitelji] 93,2% obuhvaćenih kućanstava ukupnog uzorka. Kod korisnika zajamčene minimalne naknade taj udio je niži nego kod sudionika koji nisu korisnici ZMN-a [98,5%], i iznosi 76,2%. Veći dio obuhvaćenih kućanstava ukupnog uzorka nema nijedan kredit, dok trećina kućanstava ima potrošački/nenamjenski kredit [Tablica 4.2.9.]. Prosječan mjesecni iznos kredita po članu kućanstva iznosi 211,00 HRK.

Vrsta kredita	N	%	N	%	N	%
	Svi sudionici		Korisnici ZMN-a		Ostali sudionici	
Stambeni	1	1,1	0	0,0	1	1,6
Potrošački	30	34,1	5	25,0	25	39,1
Oba	1	1,1	0	0,0	1	1,65
Nijedan	53	60,2	15	75,0	38	59,4
Ukupno	85	100,0	21	100,0	64	100,0

Tablica 4.2.9. Struktura kredita uzetih od banaka

U posljednjih 12 mjeseci 50% obuhvaćenih kućanstava ukupnog uzorka kasnilo je duže od tri mjeseca s plaćanjem računa ili sličnih obaveza [komunalije, otplata kredita, kreditne kartice itd.], jer nisu imali dovoljno novaca. Korištenje nekih komunalnih usluga iz finansijskih razloga u posljednjih 12 mjeseci smanjilo je 42% obuhvaćenih kućanstava. Kod 12,5% obuhvaćenih kućanstava, u posljednjih 12 mjeseci, bile su isključene neke od komunalnih usluga, pri čemu prednjači trošak za električnu energiju [63,63% kućanstava kojima je bila isključena neka od komunalnih usluga]. Kod skupine sudionika korisnika ZMN-a, u posljednjih 12 mjeseci 57,1% kućanstava kasnilo je duže od tri mjeseca s plaćanjem računa ili sličnih obaveza; korištenje komunalnih usluga smanjilo je 52,4% kućanstava. Kod 14,3% kućanstva je bila isključena neka od komunalnih usluga. Za skupinu koja nije korisnik ZMN-a, rezultati za iste kategorije pitanja su manji [47,8% je kasnilo s plaćanjem, a 12,1% su imali isključenu neku od usluga].

U posljednjih 12 mjeseci, 48,9% obuhvaćenih kućanstava posuđivalo je novac iz drugih izvora [isključujući banke i slične institucije], kako bi zadovoljili prehrambene potrebe, pri čemu prednjači posudba novaca od obitelji ili prijatelja [Tablica 4.2.10.].

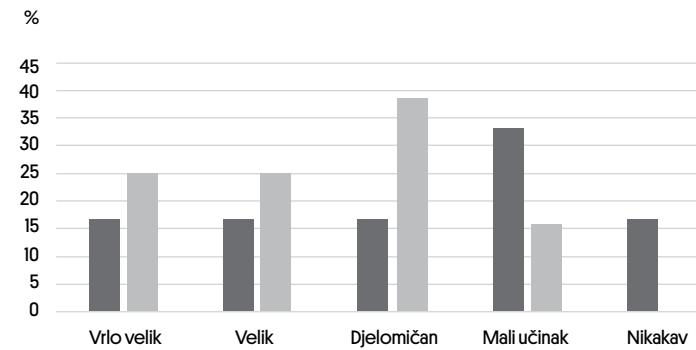
Privatne osobe	N	%	N	%	N	%
	Svi sudionici		Korisnici ZMN-a		Ostali sudionici	
Posudili od obitelji ili prijatelja	41	46,6	11	52,4	30	44,8
Posudili od nekog drugog [kolega s posla N=1, šef N=1]	2	2,3	0	0,0	2	3,0
Nisu posudili	45	51,1	10	47,6	35	52,2
Ukupno	88	100,0	21	100,0	67	100

Tablica 4.2.10. Posuđivanje novca od privatnih osoba

Kada im je potreban novac da pokriju iznenadne troškove, sudionici istraživanja najčešće se obraćaju proširenoj obitelji i prijateljima [Tablica 4.2.11.], pri čemu se razina učinka takve pomoći procjenjuje kao vrlo visoka, visoka i djelomična kod više od 50 % sudionika [Slika 4.2.2.]. Kao dodatnu skupinu kojoj se obraćaju za pomoć, korisnici ZMN-a izdvajaju udruge, susjeda te člana uže obitelji. Ostali sudionici u uzorku navode poslodavca, obavljanje povremenog rada, crkvu i centar za socijalnu skrb, a jedan dio (N = 10) je istaknuo da ne posuđuje novac.

Skupina osoba, institucija i/ili organizacija	N	%	N	%	N	%
	Svi sudionici	Korisnici ZMN-a	Ostali sudionici			
Proširenoj obitelji	35	39,8	4	20,0	31	49,2
Prijateljima	21	23,9	8	40,0	13	20,6
Državi, županiji ili gradu	4	4,5	2	10,0	2	3,2
Kreditnim zadružama/poduzećima	2	2,3	0	0,0	2	3,2
Drugo	22	25,0	6	30,0	16	25,4
Ukupno	84	100,0	21	100,0	63	100,0

Tablica 4.2.11. Kome se obraćaju kada im je potreban novac u slučaju iznenadnih troškova

Slika 4.2.2. Prikaz ocjene učinkovitosti pomoći obitelji i prijatelja na životni standard–primatelji ZMN-a i ostali sudionici

Kako bi zadovoljilo svoje prehrambene potrebe, 16,9% obuhvaćenih kućanstava je uzgajalo povrće ili voće, te držalo perad ili stoku u proteklih godinu dana. Kod

primatelja ZMN-a taj udio je 9,6%, što je niže nego kod sudionika koji nisu korisnici ZMN-a, kod kojih taj udio iznosi 17,9%. Na poklon je dobivalo povrće, voće, perad ili meso od prijatelja ili proširene obitelji 42% kućanstava u ukupnom uzorku, i 44,6% primatelja ZMN-a [Tablica 4.2.12.]. Pregledom sudionika koji su korisnici ZMN-a i onih koji nisu, uočava se da je nešto veći udio korisnika ZMN-a koji su dobili povrće, voće, perad ili meso i time zadovoljili do jedne desetine svojih prehrambenih potreba.

Učinak	N	%	N	%	N	%
	Svi sudionici		Korisnici ZMN-a		Ostali sudionici	
Ne	51	58,0	11	52,4	40	59,7
Da, na taj smo način zadovoljili do jedne desetine svojih prehrambenih potreba	24	27,3	7	33,3	17	25,4
Da, na taj smo način zadovoljili između jedne desetine i polovice svojih prehrambenih potreba	12	13,6	3	14,3	9	13,44
Da, na taj smo način zadovoljili polovicu ili više svojih prehrambenih potreba	1	1,1	0	0,0	1	1,5
Ukupno	88	100,0	21	100,0	67	100,0

Tablica 4.2.12. Dobivanje povrća, voća, peradi ili mesa od prijatelja ili proširene obitelji

Povremene poslove u zadnjih godinu dana, kako bi podigli svoje prihode, mnogo je puta obavljalo 18,2% kućanstava. U usporedbi s korisnicima ZMN-a i ostalim sudionicima, kod korisnika ZMN-a se uočava nešto viši udio onih koji su povremene poslove obavljali mnogo puta [Tablica 4.2.13.].

	Svi korisnici	Korisnici ZMN-a N=19	Svi sudionci N=63
Nikad	38,6	47,4	39,7
Jednom ili dva puta	6,8	10,5	6,3
Nekoliko puta	29,5	21,1	34,9
Mnogo puta	18,2	21,1	19,0
Ukupno	100,0	100,0	100,0

Tablica 4.2.13. Obavljanje povremenih poslova

Kako bi došli do dodatnih sredstava, 13,6% kućanstava je mnogo puta u proteklih godinu dana prodalo nešto što im je važno, 6,8% nekoliko puta i 14,8% jednom ili dva puta, dok 29,5% navodi da nisu imali što prodati. U slučajevima kada nemaju dovoljno novaca, sudionici istraživanja se na prvom mjestu najčešće odriču odmora, zabave i kulture, te cigareta ili alkohola [Tablica 4.2.14.].

Svi sudionici					
Odričemo se...	Mjesto kod odricanja				
	Prvo N=77	Drugo N=54	Treće N=51	Četvrti N=47	Peto N=41
	% kućanstava				
...hrane	4,5	1,1	8,0	13,6	28,4
...odjeće	8,0	12,5	28,4	17,0	0,0
...cigaretu ili alkohola	29,5	22,7	5,7	0,0	1,1
...odmora, zabave ili kulture	31,8	21,6	3,4	2,3	1,1
...plaćanja računa	12,5	3,4	12,5	20,5	12,5
...nešto drugo [lijekovi]	1,1	1,1	0,0	0,0	3,4
Ukupno	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Tablica 4.2.14. Prioriteti kod odricanja od potrošnje – svi sudionici

Usporedbom prioriteta odricanja za skupinu korisnika ZMN-a i za ostale sudionike, uočava se da nema velike razlike u prioritetima. Kod korisnika ZMN-a uočava se da se primarno odriču cigareta ili alkohola, i nakon toga odmora, zabave i kulture [Tablica 4.2.15.]. Uočava se da je treće dobro kojeg se odriču, kod primatelja ZMN-a odjeća, za razliku od ostalih sudionika, kojima je to plaćanje računa. Na drugom mjestu odricanja je sličan raspored dobara kojih se sudionici odriču, kao i kod prvog mesta odricanja. Hrana je dobro kojeg se sudionici odriču posljednjeg.

Primatelji ZMN-a					
Odričemo se...	Mjesto kod odricanja				
	Prvo N=18	Drugo N=15	Treće N=14	Četvrti N=12	Peto N=11
	% kućanstava				
...					

...					
...hrane	5,6	6,7	21,4	25,0	54,5
...odjeće	11,1	33,3	35,7	33,3	0,0
...cigaretu ili alkohola	44,4	20,0	14,3	0,0	0,0
...odmora, zabave ili kulture	33,3	33,3	7,1	8,3	0,0
...plaćanja računa	5,6	6,7	21,4	33,3	36,4
...nešto drugo [lijekovi]	0,0	0,0	0,0	0,0	9,1
Ukupno	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Ostali sudionici					
Odričemo se...	Mjesto kod odricanja				
	Prvo N=59	Drugo N=39	Treće N=37	Četvrti N=35	Peto N=30
% kućanstava					
...hrane	5,1	0,0	10,8	25,7	63,3
...odjeće	8,5	15,4	54,1	31,4	0,0
...cigaretu ili alkohola	30,5	43,6	8,1	0,0	3,3
...odmora, zabave ili kulture	37,3	35,9	5,4	2,9	3,3
...plaćanja računa	16,9	5,1	21,6	40,0	23,3
...nešto drugo [lijekovi]	1,7	0,0	0,0	0,0	6,7
Ukupno	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Tablica 4.2.15. Prioriteti kod odricanja od potrošnje – primatelji ZMN-a i ostali sudionici

Potrebe djece su sudionicima istraživanja u ukupnom uzorku ispred njihovih potreba i potreba partnera, i to kod 96,6% kućanstava. Odluku o rasporedu novaca za hranu i druge nužne potrepštine, na tjednoj ili mjesечноj bazi, odluku o troškovima koji su namijenjeni djeci i odluku o plaćanju neočekivanih kućanskih troškova od 500,00 HRK, donosi u polovici kućanstava sudionik istraživanja, a u nešto manjem udjelu, od otprilike 40%, odluku donosi sudionik istraživanja zajednički s partnerom/icom. Udio kućanstava gdje odluku donosi samo partner, kreće se od 1,1% do 3,4%,

ovisno o sadržaju odluke [hrana i potrepštine, troškovi za dijete, plaćanje računa], a udio kućanstava u kojima odluku donosi ili jedno ili drugo, bez nužnih međusobnih konzultacija, kreće se od 4,5% do 5,7%.

Kod korisnika ZMN-a, potrebe djece su ispred njihovih potreba i potreba partnera kod 90,5% kućanstava, u usporedbi s 98,5% udjela tog odgovora kod sudionika koji nisu korisnici ZMN-a. Udio kućanstava u kojima samo partner donosi odluku, kod sudionika korisnika ZMN-a iznosi 4,8%. Jednak je udio kućanstava u kojima odluku donosi ili jedno ili drugo, bez nužnih međusobnih konzultacija. Udio kućanstava u kojima samo sudionik donosi odluku, ovisno o sadržaju odluke [hrana i potrepštine, troškovi za dijete, plaćanje računa] kreće se od 42,9% do 57,1%. Kod sudionika koji nisu korisnici ZMN-a taj udio je nešto veći [u rasponu od 53,7% do 56,7%].

Zbog nedostatka sredstava u posljednjih godinu dana na spavanje su išli gladni svi članovi kućanstava, ili dio članova kod 25% obuhvaćenih kućanstava [Tablica 4.2.16.]. Da jedno ili više djece ne bi bilo gladno, sudionik istraživanja je bio gladan u posljednjih godinu dana kod 43,2% kućanstava [Tablica 4.2.17.]. Kod korisnika ZMN-a, u usporedbi sa sudionicima istraživanja koji nisu korisnici ZMN-a, taj udio je veći [Tablica 4.16., Tablica 4.2.17.]. Pri odgovoru na upit: „Tko je išao gladan na spavanje?”, kao odgovor u najvećoj mjeri se pojavljuje da je to bio sam sudionik [u ukupnom uzorku sudionika N = 10], nakon čega slijedi odgovor da je to sudionik istraživanja i partner/ica [u ukupnom uzorku N = 3]. U jednom od odgovora stoji da je to bila mlađa kćer.

Član/ovi obitelji	N	%	N	%	N	%
	Svi sudionici		Korisnici ZMN-a		Ostali sudionici	
Da, svi.	7	8,0	3	14,3	4	6,0
Da, dio.	15	17,0	5	23,8	10	14,9
Nitko	66	75,0	13	61,9	53	79,1
Ukupno	88	100,0	21	100,0	67	100,0

Tablica 4.2.16. Prikaz člana/ova obitelji koji su u zadnjih mjesec dana zbog nedostatka sredstava išli gladni na spavanje

Učestalost	N	%	N	%	N	%
	Svi sudionici		Korisnici ZMN-a		Ostali sudionici	
...						

	...					
Nikad	50	56,8	8	38,1	42	62,7
Jednom ili dva puta	5	5,7	0	0,0	5	7,5
Nekoliko puta	20	22,7	9	42,9	11	16,4
Mnogo puta	13	14,8	4	19,9	9	13,44
Ukupno	88	100,0	21	100,0	67	100,0

Tablica 4.2.17. Prikaz učestalosti situacija u kojima je sudionik u proteklih godinu dana bio gladan, kako jedno ili više djece ne bi bilo gladno

Prema procjeni, 36,4% obuhvaćenih kućanstava ukupnog uzorka troši između polovice i tri četvrtine mjeseca dohotka kućanstva na djecu starosti od 0 do 18 godina. Također, 33% obuhvaćenih kućanstava troši između četvrtine i polovice mjeseca dohotka kućanstva na djecu starosti od 0 do 18 godina. Kod korisnika ZMN-a jednak je udio [28,6%] onih koji troše između polovice i tri četvrtine, te onih koji troše više od tri četvrtine mjeseca dohotka kućanstva na djecu starosti od 0 do 18 godina. Udio kućanstava koji troše između četvrtine i polovice mjeseca dohotka na djecu starosti od 0 do 18 godina, jednak je kao i u ukupnom uzorku [33,3%].

Istraživači su zamolili sudionike istraživanja za procjenu nužnosti i priuštivosti 29 dobara za djecu koja traže izdvajanje finansijskih sredstava. Nužnost su procjenjivali kroz odgovore: *Nije nužno* i *Nužno je za razvoj djece*, a priuštivost kroz odgovore: *Ne mogu to priuštiti svojoj djeci, iako bih želio*; *Ne mogu to priuštiti svojoj djeci i ne bih želio*; te *Mogu to priuštiti svojoj djeci, ili to već imaju*. Za 15 dobara više od 90% sudionika istraživanja ukupnog uzorka izdvaja da su nužni. Svi sudionici istraživanja procjenjuju da je nužno da djeca svakodnevno imaju barem jedan topli obrok, topli kaput/bundu, lijekove te higijenske potrepštine. Odmah iza toga nalaze se svježe voće ili povrće barem jednom dnevno, barem tri para novih gaćica te medicinska skrb kada je potrebna. Iako je neko dobro procijenjeno nužnim kod više od 90% sudionika istraživanja, uvijek se izdvaja udio sudionika istraživanja koji ne mogu to dobro priuštiti svojoj djeci, iako bi to željeli. Udio sudionika istraživanja ukupnog uzorka koji izdvajaju da neko dobro koje procjenjuju nužnim ne mogu priuštiti svojoj djeci iako bi željeli, kreće se od 5% do 40% [Tablica 4.18., Slika 4.2.]. Najmanje nužnim smatra se moderna odjeća za uklopite se s priateljima, barem 50,00 HRK tjedno za džeparac, bicikl [novi ili rabljeni] i boravak barem tjedan dana obiteljskih praznika izvan kuće tijekom godine. To su ujedno i dobra koja su najviše zastupljena kod odgovora „ne mogu to priuštiti svojoj djeci, iako bih to želio“.

Udio sudionika istraživanja u ukupnom uzorku koji izdvajaju da neko dobro koje procjenjuju nužnim ne mogu priuštiti svojoj djeci, iako bi željeli, kreće se od 5,6% do 44,4% [Tablica 4.2.18., Slika 4.2.3.]

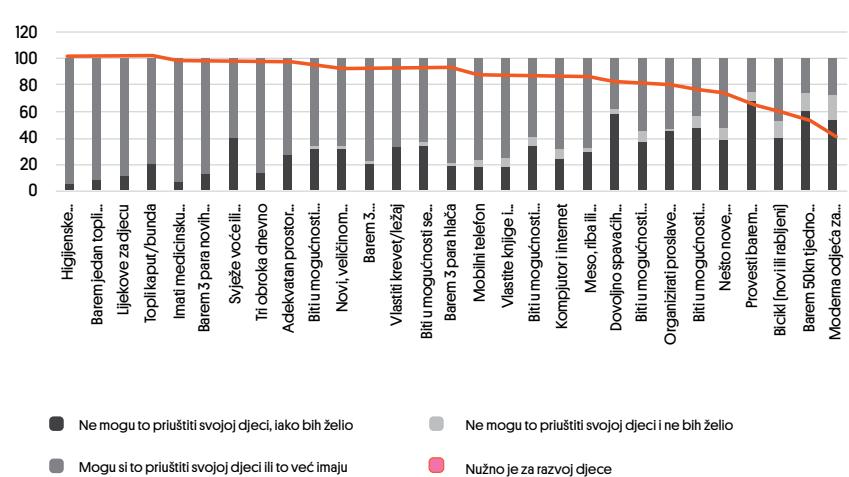
Dobro	Nije nužno %	Nužno je za razvoj djece %	Ne mogu to priuštiti svojoj djeci, iako bih želio. %	Nemogu to priuštiti svojoj djeci i ne bih želio. %	Mogu sítto priuštiti svoj dječi ili to vec imaju. %
Barem jedan topli obrok dnevno	0	100	8,3	0,0	91,7
Topli kaput/bunda	0	100	17,9	2,4	79,8
Lijekove za djecu	0	100	10,8	0,0	89,2
Higijenske potrepštine (četkica i pasta za zube, šamponi i dr.)	0	100	5	0,0	95
Barem 3 para novih gaćica	0	98,9	13,1	0,0	86,9
Imati medicinsku skrb kada je potrebna	1,1	98,9	7,1	0,0	92,9
Svježe voće ili povrće barem jednom dnevno	1,2	98,8	40	0,0	60
Tri obroka dnevno	2,3	97,7	13,4	0,0	86,6
Adekvatan prostor kod kuće za obavljanje školskih zadataća	2,3	97,7	27,7	0,0	72,3

Biti u mogućnosti sudjelovati u školskim izletima	4,7	95,3	31,7	2,4	65,9
Novi, veličinom odgovarajući par obuće	6,9	93,1	32,1	2,4	65,5
Barem 3 pulovera/veste/trenirke	7	93	20,2	2,4	77,4
Vlastiti krevet/ležaj	8	92	32,9	0,0	67,1
Biti u mogućnosti se baviti izvan-nastavnim aktivnostima (sportske, dramska, plesne, glazbene)	8,3	91,7	31,7	4,9	63,4
Barem 3 para hlača	9,2	90,8	19	2,4	78,6
Mobilni telefon	12,3	87,7	18,2	5,2	76,6
Vlastite knjige i slikovnike	12,8	87,2	17,9	6	76,2
Biti u mogućnosti pozvati djetetove prijatelje u kuću na igru	12,9	87,1	33,7	7	59,3
Računalo i internet	14,1	85,9	23,3	8,1	68,6
Meso, riba ili vegetarijanski nadomjestak barem jednom dnevno	15,1	84,9	29,1	3,5	67,4
Dovoljno spavačih soba da svako dijete od 10 ili više godina različitog spola ima svoju sobu	17,4	82,6	58	3,7	38,3

	...				
Biti u mogućnosti baviti se hobijem izvan škole	19,3	80,7	36,5	8,2	55,3
Biti u mogućnosti družiti se s prijateljima uz kavi ili otici u kino	22,9	77,1	47	9,6	43,4
Nešto nove, nerabljene odjeće	25,3	74,7	38,1	9,5	38,1
Provesti barem tjedan dana obiteljskih praznika izvan kuće u toku godine	34,9	65,1	67,8	5,7	26,4
Bicikl (novi ili rabljeni)	39,5	60,5	39,3	13,1	47,6
Barem 50 HRK tjedno za džeparac	46,3	53,7	60	14,1	25,9
Moderna odjeća za uklopiti se s prijateljima	57	43	53	19,3	27,7
Organizirati proslave povodom nekih dogadaja iz života djeteta [rodendan...]	80,2	19,8	44,7	1,2	54,1

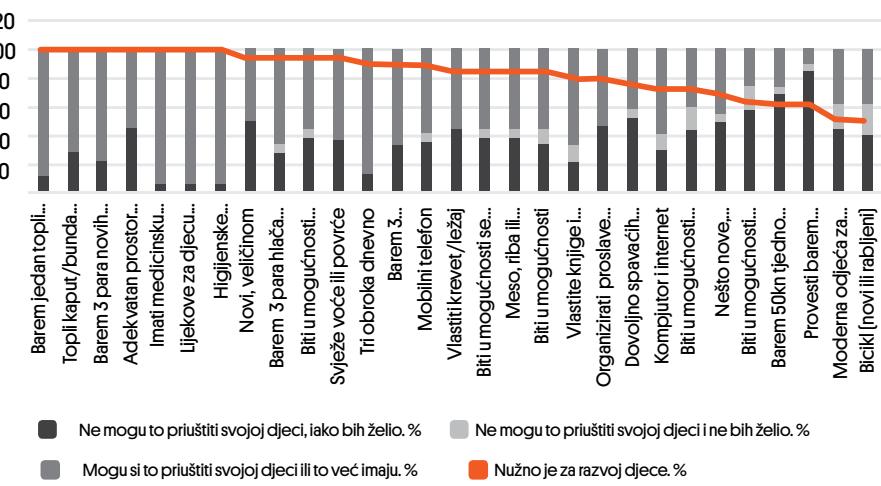
Tablica 4.2.18. Nužnost i priuštivost različitih dobara za djecu – svi sudionici

Napomena: Rezultati su prikazani prema procijenjenoj nužnosti određenog dobra, na način da su poredani od najviše procijenjenog nužnog dobra do najmanjeg. Rezultati ujedno prikazuju udio u ukupnim odgovorima sudionika [neki od sudionika nisu odgovorili na pojedini upit].

Slika 4.2.3. Nužnost i priuštivost različitih dobara za djecu – svi sudionici istraživanja

Više od 90% korisnika ZMN-a, sudionika istraživanja [Slika 4.2.4., Tablica 4.2.19.], za 13 dobara izdvaja da su nužni. Svi sudionici istraživanja procjenjuju da je nužno da djeca imaju svakodnevno barem jedan topli obrok, topli kaput/bundu, barem tri para novih gaćica, adekvatan prostor kod kuće za obavljanje školskih zadaća, medicinsku skrb kada je potrebna, ljekove te higijenske potrepštine. Jednako kao i kod sudionika koji nisu korisnici ZMN-a [Tablica 4.2.20., Slika 4.2.5.], iako je neko dobro procijenjeno nužnim kod više od 90% sudionika istraživanja, uvjek se izdvaja udio sudionika istraživanja koji ne mogu to dobro priuštiti svojoj djeci, iako bi to željeli.

Slika 4.2.4. Nužnost i priuštivost različitih dobara za djecu – korisnici ZMN-a

Dobro	Nije nužno %	Nužno je za razvoj djece %	Nemogu to priuštiti svojoj djeći, iako bih želio.%	Nemogu to priuštiti svojoj djeći i ne bih želio.%	Mogu to priuštiti svoj dječilicu već imaju.%
Barem jedan topli obrok dnevno	0	100	11,1	0	88,9
Topli kaput/bunda	0	100	27,8	0	72,2
Barem 3 para novih gaćica	0	100	22,2	0	77,8
Adekvatan prostor kod kuće za obavljanje školskih zadataća	0	100	44,4	0	55,6
Imati medicinsku skrb kada je potrebna	0	100	5,6	0	94,4
Lijekove za djecu	0	100	5,6	0	94,4
Higijenske potrepštine [četkica i pasta za zube, šamponi i dr.]	0	100	5,6	0	94,4
Novi, veličinom odgovarajući par obuće	5	95	50	0	50
Barem 3 para hlača	5	95	27,8	5,6	66,7
Biti u mogućnosti sudjelovati u školskim izletima	5	95	38,9	5,6	55,6
Svježe voće ili povrće barem jednom dnevno	5,3	94,7	36,8	0	63,2
Tri obroka dnevno	10	90	12,5	0	87,5
Barem 3 pulovera/veste/trenirke	10	90	33,3	0	66,7

...

Mobilni telefon	11,1	88,9	35,3	5,9	58,8
Vlastiti krevet/ležaj	15	85	44,4	0	55,6
Biti u mogućnosti se baviti izvan-nastavnim aktivnostima [sportske, dramska, plesne, glazbene]	15	85	38,9	5,6	55,6
Meso, riba ili vegetarijanski nadomjestak barem jednom dnevno	15,8	84,2	40	5	55
Biti u mogućnosti pozvati djetetove prijatelje u kuću na igru	16,7	83,3	35	10	55
Vlastite knjige i slikovnice	20	80	22,2	11,1	66,7
Organizirati proslave povodom nekih događaja iz života djeteta [rođendan...]	21,1	78,9	47,4	0	52,6
Dovoljno spačavih soba da svako dijete od 10 ili više godina različitog spola ima svoju sobu	25	75	52,9	5,9	41,2
Računalo i internet	27,8	72,2	30	10	60
Biti u mogućnosti baviti se hobijem izvan škole	27,8	72,2	45	15	40
Nešto nove, nerabljene odjeće	30	70	50	5,6	44,4

	...				
Biti u mogućnosti družiti se s prijateljima uz kavi ili otići u kino	36,8	63,2	57,9	15,8	26,3
Barem 50 kn tjedno za džeparac	38,9	61,1	70	5	25
Provesti barem tjedan dana obiteljskih praznika izvan kuće u toku godine	38,9	61,1	85	5	10
Moderna odjeća za uklopiti se s prijateljima	50	50	44,4	16,7	38,9
Bicikl (novi ili rabljeni)	50	50	38,9	22,2	38,9

Tablica 4.2.19. Nužnost i priuštivost različitih dobara za djecu – korisnici ZMN-a

Napomena: Rezultati su prikazani prema procijenjenoj nužnosti određenog dobra, na način da su poredani od najviše procijenjenog nužnog dobra do najmanjeg. Rezultati ujedno prikazuju udio u ukupnim odgovorima sudionika [neki od sudionika nisu odgovorili na pojedini upit].

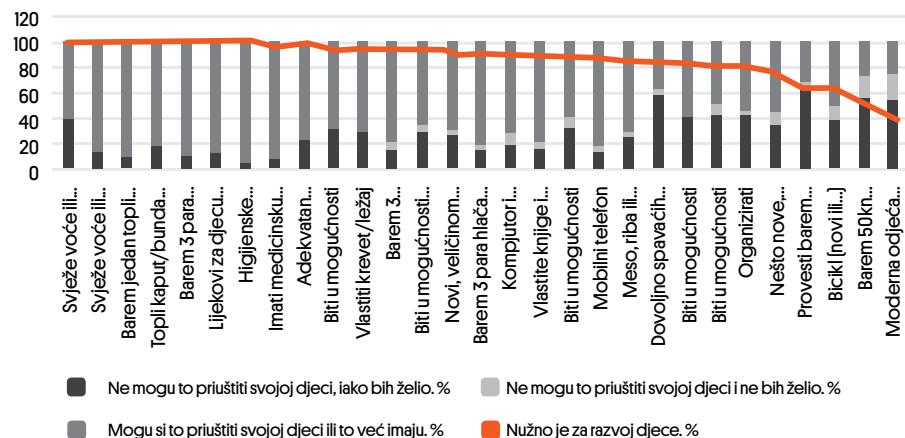
Dobro	Nije nužno %	Nužno je zarazvoj djece %	Nemogu to priuštiti svojoj djeti, lako bih želio, %	Nemogu to priuštiti svojoj djeti, ne bih želio, %	Mogu to priuštiti svoj dječiljto vec imaju, %
Sveže voće ili povrće barem jednom dnevno	0	100	40,9	0	59,1
Tri obroka dnevno	0	100	13,6	0	86,4

	...				
Barem jedan topli obrok dnevno	0	100	7,6	0	92,4
Topli kaput/bunda	0	100	15,2	3	81,8
Barem 3 para novih gaćica	0	100	10,6	0	89,4
Lijekove za djecu	0	100	12,3	0	87,7
Higijenske potrepštine (četkica i pasta za zube, šamponi i dr.)	0	100	4,8	0	95,2
Imati medicinsku skrb kada je potrebna	1,5	98,5	7,6	0	92,4
Adekvatan prostor kod kuće za obavljanje školskih zadaća	3	97	23,1	0	76,9
Biti u mogućnosti sudjelovati u školskim izletima	4,6	95,4	29,7	1,6	68,8
Vlastiti krevet/ležaj	6	94	29,7	0	70,3
Barem 3 pulovera/veste/trenirke	6,1	93,9	16,7	3	80,3
Biti u mogućnosti se baviti izvan-nastavnim aktivnostima (sportske, dramske, plesne, glazbene)	6,3	93,8	29,7	4,7	65,6
Novi, veličinom odgovarajući par obuće	7,5	92,5	27,3	3	69,7
Barem 3 para hlača	10,4	89,6	16,7	1,5	81,8
Računalno i internet	10,4	89,6	21,2	7,6	71,2
Vlastite knjige i slikovnice	10,6	89,4	16,7	4,5	78,8

	...				
Biti u mogućnosti pozvati djetetove prijatelje u kuću na igru	11,9	88,1	33,3	6,1	60,6
Mobilni telefon	12,7	87,3	13,3	5	81,7
Meso, riba ili vegetarijanski nadomjestak barem jednom dnevno	14,9	85,1	25,8	3	71,2
Dovoljno spavačih soba da svako dijete od 10 ili više godina različitog spola ima svoju sobu	15,2	84,8	59,4	3,1	37,5
Biti u mogućnosti baviti se hobijem izvan škole	16,9	83,1	33,8	6,2	60
Biti u mogućnosti družiti se s prijateljima uz kavi ili otici u kino	18,8	81,3	43,8	7,8	48,4
Organizirati proslave povodom nekih događaja iz života djeteta (rođendan...)	19,4	80,6	43,9	1,5	54,5
Nesto nove, nerabljene odjeće	23,9	76,1	34,8	10,6	54,5
Provesti barem tjedan dana obiteljskih praznika izvan kuće u toku godine	33,8	66,2	62,7	6	31,3
Bicikl (novi ili rabljeni)	36,4	63,6	39,4	10,6	50
Barem 50 kn tjedno za džeparac	48,4	51,6	56,9	16,9	26,2
Moderna odjeća za uklopiti se s prijateljima	59,1	40,9	55,4	20	24,6

Tablica 4.2.20. Nužnost i priuštivost različitih dobara za djecu–ostali sudionici

Napomena: Rezultati su prikazani prema procijenjenoj nužnosti određenog dobra, na način da su poredani od najviše procijenjenog nužnog dobra do najmanjeg. Rezultati ujedno prikazuju udio u ukupnim odgovorima sudionika [neki od sudionika nisu odgovorili na pojedini upit].

Slika 4.2.5. Nužnost i priuštivost različitih dobara za djecu–ostali sudionici

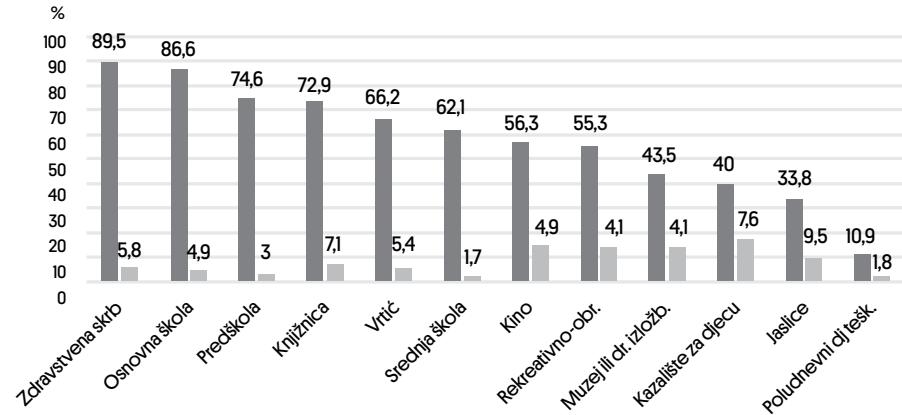
Sudionicima istraživanja postavljeno je pitanje koliko koriste pojedino dobro kao što je školski obrok, javni prijevoz kuća-škola-kuća, izvannastavne aktivnosti te instrukcije. Izdvaja se 11,6% odgovora sudionika u ukupnom uzorku koji navode da ne koriste školske obroke, jer nisu osigurani ili nisu adekvatni, te 12,8% ispitanika koji navode da ne koriste javni prijevoz kuća-škola-kuća, jer si to ne mogu priuštiti [Tablica 4.2.21]. Kod korisnika ZMN-a udio ispitanika koji navode da ne koriste javni prijevoz kuća-škola-kuća, jer si to ne mogu priuštiti duplo je veći.

Dobro	N	Koriste–adekvatno %	Koriste–neadekvatno %	Ne koriste– nije osigurano ili ne zele/nije potrebno %	Ne koriste– ne zele/nije potrebno %	Ne možemo priuštiti %
Svi sudionici						
Školske obroke	86	54,7	8,1	11,6	24,4	1,2
Iзвannastavne aktivnosti	85	45,9	4,7	9,4	24,7	15,3

...						
Javni prijevoz kuća-škola-kuća	86	57,0	1,2	2,3	26,7	12,8
Instrukcije	85	40,0	5,9	4,7	30,6	18,8
Primatelji ZMN						
Školske obroke	21	76,2	0,0	9,5	14,5	0,0
Izvannastavne aktivnosti	21	33,3	4,8	14,3	28,6	19,0
Javni prijevoz kuća-škola-kuća	21	47,6	0,0	0,0	23,8	28,6
Instrukcije	21	23,8	9,5	0,0	33,3	33,3
Ostali sudionici						
Školske obroke	65	47,7	10,8	12,3	27,7	1,5
Izvannastavne aktivnosti	64	50,0	4,7	7,8	23,4	14,1
Javni prijevoz kuća-škola-kuća	65	60,0	1,5	3,1	27,7	7,7
Instrukcije	65	45,3	4,7	6,3	29,7	14,1

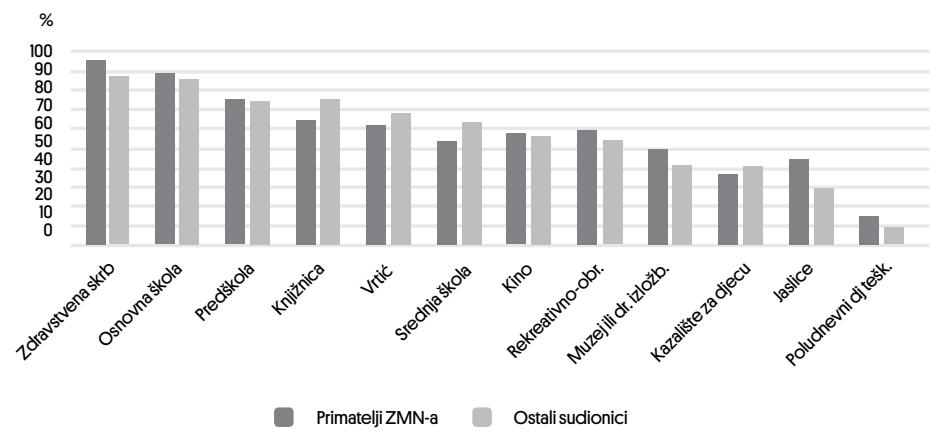
Tablica 4.2.21. Korištenje pojedinih dobara

Sudionicima je ponuđen i niz usluga i institucija, uz zamolbu da odgovore koriste li pojedinu. Na odabir su im dani odgovori: *Da*, *Nije bilo potrebe*, *Ne, iako je bilo potrebe*, i *Ne znam*. Za sudionike u ukupnom uzorku pokazalo se da su najviše koristili zdravstvenu skrb i osnovnu školu (udio iznad 85%). Nakon toga slijedi predškola, knjižnica, vrtić i srednja škola [Slika 4.2.6.]. Oko 15% sudionika ukupnog uzorka procjenjuje da određenu uslugu, kao što su kazalište za djecu, kino, rekreativno-obrazovni program i muzej, nisu koristili iako je bilo potrebe za time.

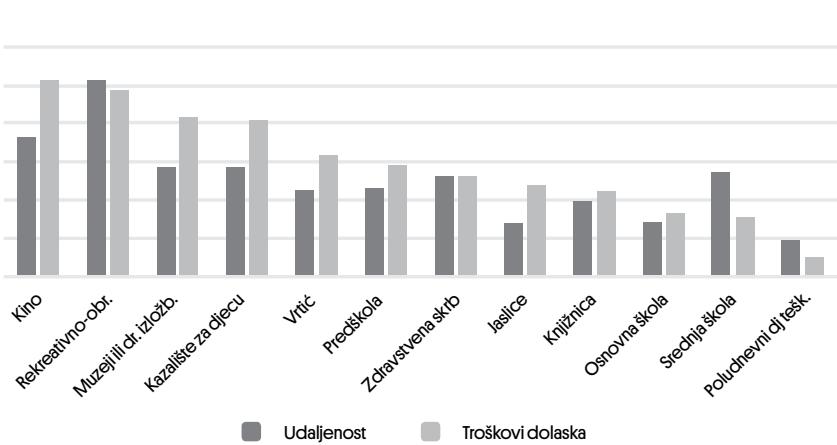
Slika 4.2.6. Prikaz korištenja usluga i institucija—svi sudionici

Kada se promatraju rezultati korištenja usluga za skupinu primatelja ZMN-a i skupinu ostalih sudionika, uočavaju se međusobno slični rezultati [Slika 4.2.7.]. Sudionici korisnici ZMN-a i sudionici koji nisu korisnici ZMN-a, podjednako su izdvajali zdravstvenu skrb i osnovnu školu kao usluge koje najviše koriste. Najmanje je bilo potrebe za poludnevnim smještajem za dijete s teškoćama u razvoju [Slika 4.2.7.]. Za sudionike korisnike ZMN-a, kod procjene da uslugu nisu koristili, iako je bilo potrebe za time, izdvajaju se veći udjeli za pojedinu uslugu ili instituciju, u usporedbi sa sudionicima koji nisu korisnici ZMN-a.

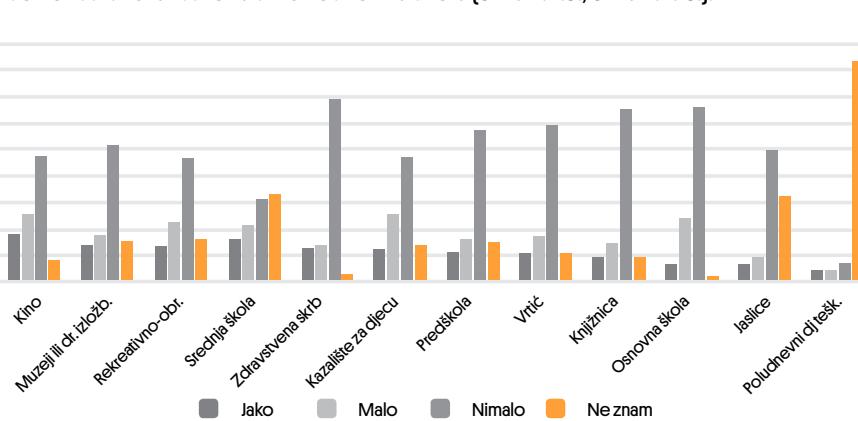
Slika 4.2.7. Prikaz korištenja usluga i institucija—primatelji ZMN-a i ostali sudionici

Sudionicima je bila dana i mogućnost da procijene koliko im je neka usluga i/ili institucija vremenski i finansijski dostupna. Otežavanje pristupa zbog udaljenosti i troškova procjenjivali su kroz četiri odgovora: *Jako otežava*, *Malo otežava*, *Nimalo otežava*, i *Ne znam*. Udaljenost im najviše otežava korištenje kina, muzeja, rekreativno-obrazovnih programa i srednje škole. Troškovi dolaska im najviše otežavaju korištenje kina, rekreativno-obrazovnih programa, muzeja, kazališta za djecu i vrtića [Slika 4.2.8.].

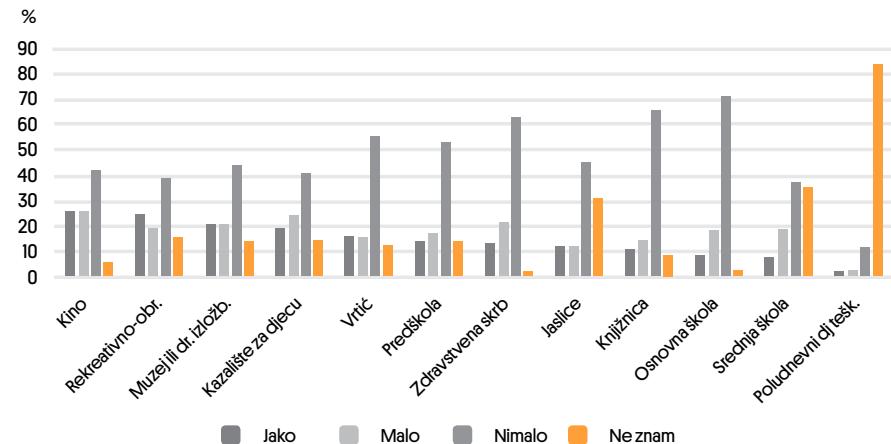

Slika 4.2.8. Prikaz usluga i institucija čija dostupnost je jako otežana zbog udaljenosti ili troškova–svi sudionici
Napomena: Poslagano prema padajućim vrijednostima za jako otežanu dostupnost zbog troškova dolaska

Usluge koje su sudionici u ukupnom uzorku izdvojili u najvećem udjelu kao one koje su im dostupne, s obzirom na udaljenost i troškove dolaska su ujedno i one koje su najviše koristili: zdravstvena skrb i osnovna škola [Slika 4.2.9., Slika 4.2.10.].

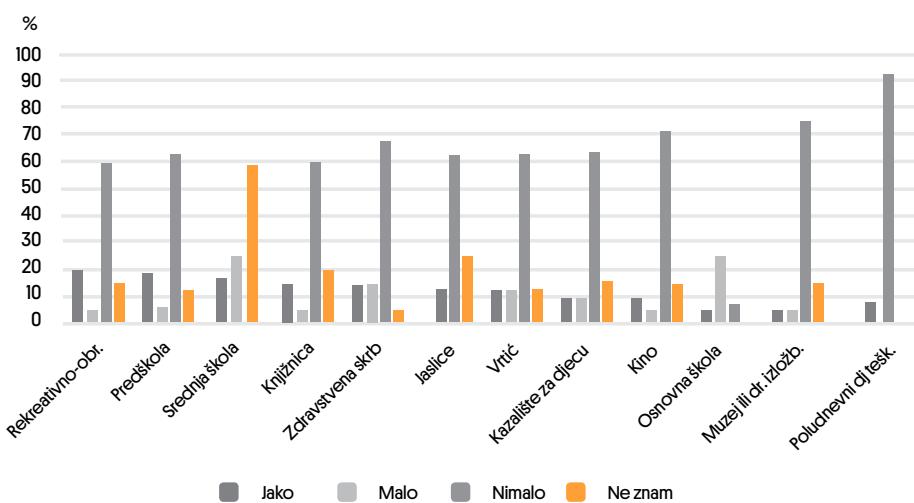

Slika 4.2.9. Prikaz teškoća pri dostupnosti usluga i institucija s obzirom na udaljenost–svi sudionici
Napomena: Poslagano prema padajućim vrijednostima za jako otežanu dostupnost zbog udaljenosti

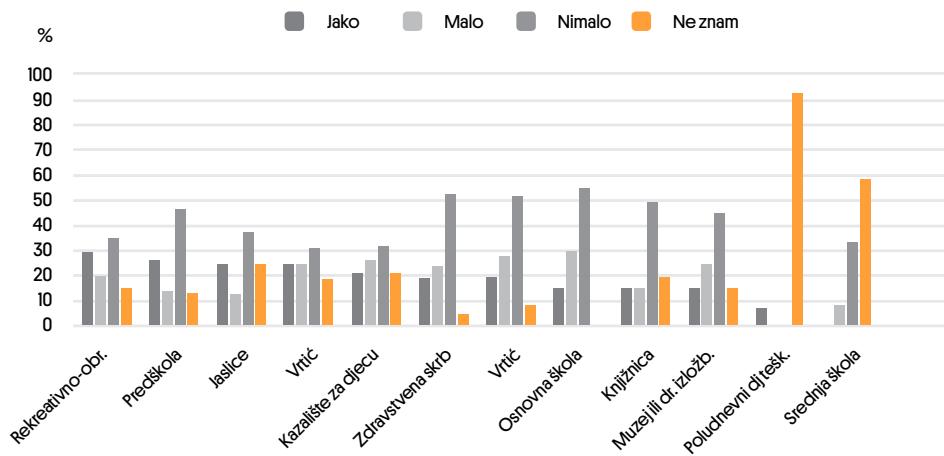

Slika 4.2.10. Prikaz teškoća pri dostupnosti usluga i institucija s obzirom na troškove dolaska–svi sudionici
Napomena: Poslagano prema padajućim vrijednostima za jako otežanu dostupnost zbog troškova dolaska

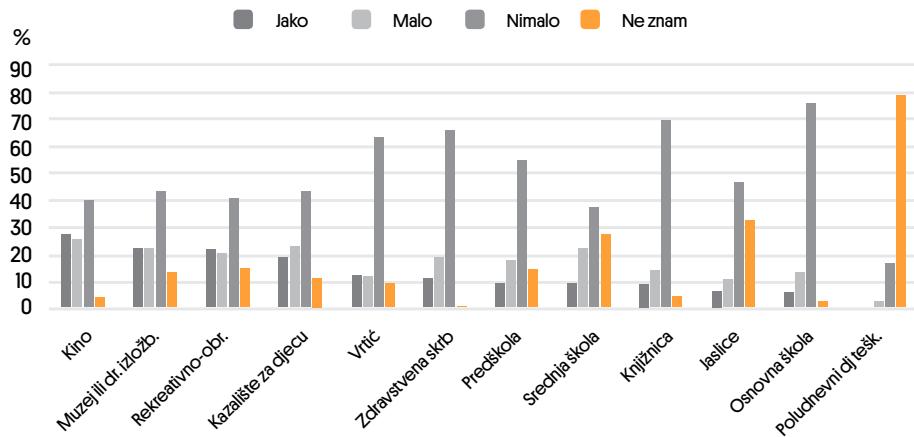
Kod skupine sudionika primatelja ZMN-a uočava se da im je, s obzirom na udaljenost najviše otežana dostupnost rekreativno-obrazovnim programima, predškoli i srednjoj školi. S obzirom na troškove dolaska, najviše im je otežana dostupnost rekreativno-obrazovnim programima, predškoli i jaslicama [Slika 4.2.11., Slika 4.2.12.]. Takvom raspodjeljom razlikuju se od ostalih sudionika istraživanja [Slika 4.2.13., Slika 4.2.14.].

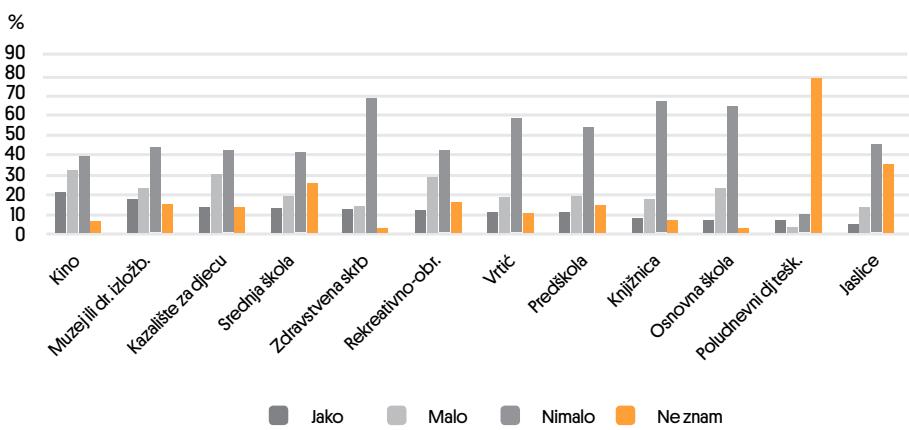
Slika 4.2.11. Prikaz teškoća dostupnosti usluga i institucija s obzirom na udaljenost–primatelji ZMN-a
Napomena: Poslagano prema padajućim vrijednostima za jako otežanu dostupnost zbog udaljenosti

Slika 4.2.12. Prikaz teškoća pri dostupnosti usluga i institucija s obzirom na troškove dolaska–primatelji ZMN-a
Napomena: Poslagano prema padajućim vrijednostima za jako otežanu dostupnost zbog troškova dolaska

Slika 4.2.14. Prikaz teškoća pri dostupnosti usluga i institucija s obzirom na troškove dolaska–ostali sudionici
Napomena: Poslagano prema padajućim vrijednostima za jako otežanu dostupnost zbog troškova dolaska

Slika 4.2.13. Prikaz teškoća pri dostupnosti usluga i institucija s obzirom na udaljenost–ostali sudionici
Napomena: Poslagano prema padajućim vrijednostima za jako otežanu dostupnost zbog udaljenosti

Pri upitu o problemima s kojima se susreću njihova djeca, ovisno o dobi (jaslička, vrtička, predškolska, školska), najmanje sudionika je odgovorilo na pitanja vezana uz djecu jasličke i vrtičke dobi, a najviše je odgovorilo na pitanja koja su se odnosila na djecu školske dobi. Niti jedan od ponuđenih problema nije prisutan u većem udjelu, odnosno prepoznaće se da problem u većoj mjeri nije prisutan, nego što je prisutan [Tablica 4.2.22.]. U takvim rezultatima se, kod djece jasličke i vrtičke dobi, izdvaja problem potrebe samostalnog kupovanja velike količine stvari (maramice, ubrusi i dr.) za jaslice i/ili vrtić [tj. nešto manje od polovice sudionika je odgovorilo da prepoznaju to kao problem]. Kod djece školske dobi izdvaja se problem teškoće u pronalaženju/dobivanju materijala potrebnih za izradu domaće zadaće, te nedovoljno računala u školi [tj. trećina sudionika odgovorila je da prepoznaje to kao problem].

	Da %	Ne %	Neodgovoreno %
Problemi s kojima se suočavaju neka djeca jasličke i vrtičke dobi			
Potrebno je samostalno kupovati odviše stvari (maramice ubrusi i dr.)	13,8	17,2	69,0

	...		
U jaslicama/vrtiću nema dovoljno didaktičkih materijala	4,7	25,6	69,8
Velike jasličke/vrtičke grupe [30+]	4,6	26,4	69,0
Spajanje grupa i mijenjanje odgajateljica	10,3	20,7	69,0
Zgrada jaslica/vrtića je u lošem stanju i potrebna je veća renovacija	4,6	26,4	69,0
Vrtić ne organizira dodatne aktivnosti	9,2	21,8	69,0
Problemi s kojima se suočavaju neka djeca predškolske dobi			
Program predškole se odvija jako rijetko [primjerice, jednom tjedno u trajanju od sat vremena]	5,7	21,8	72,4
Potrebno je samostalno kupovati odviše stvari [maramice ubrusne i dr.]	6,9	20,7	72,4
U predškoli nema dovoljno didaktičkih materijala	5,7	21,8	72,4
Velike predškolske grupe [30+]	3,5	23,3	73,3
Spajanje grupa i mijenjanje odgajateljica	8,1	18,6	73,3
Zgrada predškole je u lošem stanju i potrebna je veća renovacija	4,7	22,1	73,3
Predškola ne organizira dodatne aktivnosti	4,7	22,1	73,3
...			

	...	Problemi s kojima se suočavaju neka djeca školske dobi	
Dijete je imalo teškoća u pronalaženju/dobivanju materijala potrebnih za izradu domaće zadaće	31,8	59,1	9,1
U školi nema dovoljno računala	27,3	63,3	9,1
Veliki razredi u školi [30+]	12,5	78,4	9,1
Premali broj djece u školi, tako da različiti razredi dijele učioniku	4,5	86,4	9,1
Školska zgrada je u lošem stanju i potrebna je veća renovacija	13,8	77,0	9,2
Škola nema sportsku dvoranu	11,4	79,5	9,1
Škola ne organizira izvannastavne aktivnosti	15,9	75,0	9,1

Tablica 4.2.22. Problemi s kojima se suočavaju djeca

Sudionicima je dano da procjene tvrdnje o obrazovanju djece, pri čemu su tvrdnju procjenjivali s vrijednosti od 1 do 5 [1 - *U potpunosti se ne slažem*, 5 - *U potpunosti se slažem*]. Rezultati otkrivaju da je sudionicima važno da njihova djeca idu u vrtić i predškolske programe, koliko god dugo je to moguće i da smatraju da je važno žrtvovati/podrediti mnoge druge stvari kako bi djeci omogućili najbolje obrazovanje. Oba stava vrednovana su u ukupnom uzorku s prosječnom vrijednostu iznad 4,3. Najmanja prosječna vrijednost nalazi se kod tvrdnje da su morali usmjeriti sve napore/donijeti odluke da zadrže jedno dijete u obrazovanju, nauštrb ostale djece [Tablica 4.2.23.]. Vrlo su slični rezultati za sudionike korisnike ZMN-a i one koji to nisu, s tim da se kod sudionika korisnika ZMN-a nalazi nešto veća prosječna vrijednost kod tvrdnji: *Na moju djecu u školi gledaju drugačije jer su siromašnija nego većina djece.* Gotovo je nemoguće da čemo moći omogućiti bilo kojem od naše djece školovanje na fakultetu., i *Važno mi je da moja djeca idu u vrtić i predškolske programe koliko god dugo je moguće* [Tablica 4.2.3.].

Tvrđnja	Prosječna vrijednost	N	Prosječna vrijednost	N	Prosječna vrijednost	N
	Svi sudionici		Korisnici ZMN		Ostali sudionici	
Važno mi je da moja djeca idu u vrtić i predškolske programe koliko god dugo je moguće.	4,35	74	4,05	20	4,46	54
Izuzetno nam je teško priuštiti djetetovo pohadjanje vrtića.	3,13	72	3,14	19	3,06	53
Na mojo djecu u školi gledaju drugačije jer su siromašnija nego većina djece.	2,98	84	3,58	19	2,80	65
Kad smo birali srednju školu imali smo manji izbor nego druge obitelji koje žive blizu nas.	2,86	63	2,88	17	2,85	46
Gotovo je nemoguće da čemo moći omogućiti bilo kojem od naše djece školovanje na fakultetu.	3,42	85	4,05	21	3,22	64
Važno je žrtvovati/podrediti mnoge druge stvari kako bi djeci omogućili najbolje moguće obrazovanje.	4,34	87	4,48	21	4,30	66
Moja djeca moraju početi zaradivati/donositi dodatni prihod u kućanstvo što je prije moguće.	2,85	87	2,81	21	2,86	66
Morali smo usmjeriti sve napore/donijeti odluku da zadržimo jedno dijete u obrazovanju nauštrb ostale djece.	1,91	81	1,89	19	1,92	62

Tablica 4.2.23. Tvrđnje sudionika istraživanja o obrazovanju djece

Napomene: Brojke u tablici su prosječni intenziteti slaganja s odgovarajućim tvrdnjama. Intenzitet slaganja mjerjen je sljedećom skalom: 1 = Uopće se ne slažem; 2 = Ne slažem se; 3 = Nitи se slažem, niti se ne slažem; 4 = Slažem se; 5 = Potpuno se slažem.

Da je njihovo dijete bilo zlostavljanje iskazuje 30,7% sudionika ukupnog uzorka, dok 3,4% iskazuje da ne znaju. Dijete je bilo označeno kao zlostavljač kod 2,3% sudionika, dok 4,5% sudionika iskazuje da ne zna je li netko od njihove djece bio označen kao zlostavljač. Kod korisnika ZMN-a, udio onih koji iskazuju da je njihovo dijete bilo zlostavljanje iznosi 40%, a njih 10% iskazuje da ne zna. Nitko iz skupine korisnika ZMN-a nije iskazao da je njegovo dijete označeno kao zlostavljač, dok 15% iskazuje da ne zna.

Drugačija očekivanja od kćeri i sinova ima 9,1% sudionika ukupnog uzorka, i to 6,8% ima očekivanja da djevojčice ostaju duže u obrazovnom sustavu, a 2,3% ispitanika da dječaci ostaju duže u obrazovnom sustavu. Kod korisnika ZMN-a, drugačija očekivanja od kćeri i sinova ima 10,8% ispitanika [5,3% ima očekivanja da djevojčice ostaju duže u obrazovnom sustavu, i 5,3% ima očekivanja da dječaci ostaju duže u obrazovnom sustavu].

Sudionicima je zadano da na skali od 1 do 5 [1= Izuzetno, 5= Uopće ne očekujem] procjene očekivanja od svoje djece. Zasebno su tražene procjene za kćeri i zasebno za sinove. Usporedbom procjena za kćeri i sinove, uočava se da nema razlika kod ukupnog uzorka sudionika. Najveća očekivanja od kćeri i sinova su da završe školovanje, postanu financijski neovisni, ožene se/udaju ili započnu živjeti s partnerom, te da im pružaju emocionalnu podršku kada odrastu. Najmanje ispitanika očekuje da im sinovi i kćeri pružaju financijsku pomoć kada odrastu [Tablica 4.24]. Kod sudionika korisnika ZMN-a i ostalih sudionika rezultati su slični. Kod sudionika korisnika ZMN-a najveća su očekivanja od kćeri i sinova da završe školovanje i postanu financijski neovisni, nakon čega slijedi očekivanje da im sinovi i kćeri pružaju emocionalnu podršku kada odrastu [Tablica 4.2.24].

Očekivanje	Prosječna vrijednost		Prosječna vrijednost		Prosječna vrijednost	
	Sinovi	Kćeri	Sinovi	Kćeri	Sinovi	Kćeri
	Svi sudionici		Primatelji ZMN-a		Ostali sudionici	
Da nastave živjeti u blizini	2,89	2,99	2,6	2,84	2,98	3,04
Da pružaju financijsku podršku	3,37	3,49	3,13	3,74	3,44	3,40
Da pomažu u kućanskim poslovima	2,30	2,25	2,93	2,53	2,10	2,15
	...					

	...					
Da pomažu brinući se za mlađu braću i sestre	2,36	2,49	2,53	2,29	2,30	2,56
Da brinu o vama u starosti	2,73	2,75	2,87	3,16	2,69	2,60
Da vam pružaju emocionalnu podršku	1,95	1,96	2,0	1,79	1,94	2,02
Početi zarađivati i finansijski doprinositi vašem kućanstvu	2,87	2,79	2,6	2,53	2,96	2,88
Završiti školovanje	1,32	1,23	1,4	1,37	1,29	1,17
Postati finansijski neovisni od vas	1,46	1,39	1,8	1,58	1,35	1,33
Napustiti kućanstvo	2,47	2,38	2,57	2,37	2,44	2,38
Oženiti se/udati ili započeti živjeti s partnerom	1,93	1,91	2,36	1,88	1,81	1,92

Tablica 4.2.24. Očekivanja od djece

Nastavno na očekivanja, najveći udio sudionika istraživanja ukupnog uzorka smatra da bi djeca, u idealnom slučaju, trebala završiti barem četvrti razred srednje škole (44 %), dok njih 20,9% smatra da bi to trebao biti fakultet. Kod 8,6% sudionika to je osam razreda osnovne škole [Tablica 4.2.25]. Usporedbom sudionika korisnika ZMN-a i sudionika koji to nisu, ne uočava se veća razlika.

Razina obrazovanja	N	%	N	%	N	%
	Svi sudionici		Primateљi ZMN-a		Ostali sudionici	
Fakultet	17	20,9	4	20,0	13	21,3
Četvrti razred srednje škole	36	44,4	11	55,0	25	41,0
Treći/četvrti razred srednje škole	9	11,1	2	10,0	7	11,5
Treći razred srednje	11	13,5	2	10,0	9	14,8
Prvi razred srednje	1	1,2	0	0,0	1	1,6
Osmi razred	7	8,6	1	5,0	6	9,8
Ukupno	81	100,0	20	100,0	61	100,0
Očekujete li da će vaša djeca završiti školovanje prije toga?						
Da	20	24,4	5	26,3	15	23,8
Ne	51	62,2	9	47,4	42	66,7
Ne znam	11	13,4	5	26,3	6	9,5
Ukupno	82	100,0	19	100,0	63	100,0

Tablica 4.2.25. Očekivana razina obrazovanja djece i izgledi da ga steknu
Napomena: Iskazi 'srednja škola' računati su kao četiri razreda srednje škole.

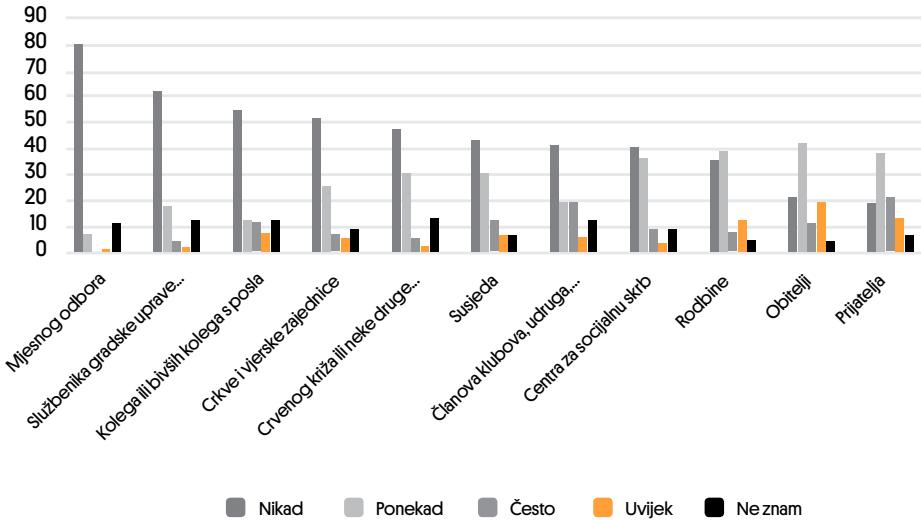
Sudionicima je postavljeno pitanje i koliko često provode vrijeme s pojedinim skupinama osoba i/ili zajednicama [Tablica 4.2.26.]. U svakodnevnom kontaktu sudionici ukupnog uzorka najviše su sa susjedima i s rodbinom, a najmanje s ljudima iz vjerske zajednice i/ili članovima dobrovoljnih skupina ili organizacija. Skupina prijatelja izdvaja se kao skupina koja je u rasponu od 23% do 33% raspoređena u kategorijama: nekoliko puta godišnje, nekoliko puta mjesечно i nekoliko puta tjedno. Slična je raspodjela udjela i za skupinu korisnika ZMN-a i ostalih sudionika [Tablica 4.2.26.].

Skupina ili zajednica	Nikada %	Nekoliko puta godišnje %	Nekoliko puta mjesечно %	Nekoliko puta tjedno %	Svaki dan %	Ukupno %
Svi sudionici						
Rodbina	19,3	45,5	11,4	10,2	13,6	100,0
Prijatelji	8,0	23,9	28,4	33,0	6,8	100,0
Susjedi	33,0	12,8	23,3	15,1	15,1	100,0
Ljudi u vjerskoj zajednici [u crkvi, džamiji, sinagogi]	47,7	18,6	20,9	9,3	3,5	100,0
Članovi dobrovoljnih skupina i sl. (sport, rekreacija, kultura, politika, zabava, klubovi i sl.)	54,0	27,6	13,8	4,6	0,0	100,0
Primatelji ZMN-a						
Rodbina	28,6	38,1	4,8	4,8	23,8	100,0
Prijatelj	4,8	19,0	33,3	28,6	14,3	100,0
Susjedi	38,1	4,8	28,6	9,5	19,0	100,0
...						

...						
Ljudi u vjerskoj zajednici [u crkvi, džamiji, sinagogi]	50,0	10,0	25,0	10,0	5,0	100,0
Članovi dobrovoljnih skupina i organizacija i sl. (sport, rekreacija, kultura, politika, zabava, klubovi i sl.)	50,0	30,0	15,0	5,0	0,0	100,0
Ostali sudionici						
Rodbina	16,4	47,8	13,4	11,9	10,4	100
Prijatelji	9,0	25,4	26,9	34,3	4,5	100
Susjedi	32,3	15,4	21,5	16,9	13,8	100
Ljudi u vjerskoj zajednici [u crkvi, džamiji, sinagogi]	47,0	21,2	19,7	9,1	3,0	100
Članovi dobrovoljnih skupina i organizacija i sl. (sport, rekreacija, kultura, politika, zabava, klubovi i sl.)	55,2	26,9	13,4	4,5	0,0	100

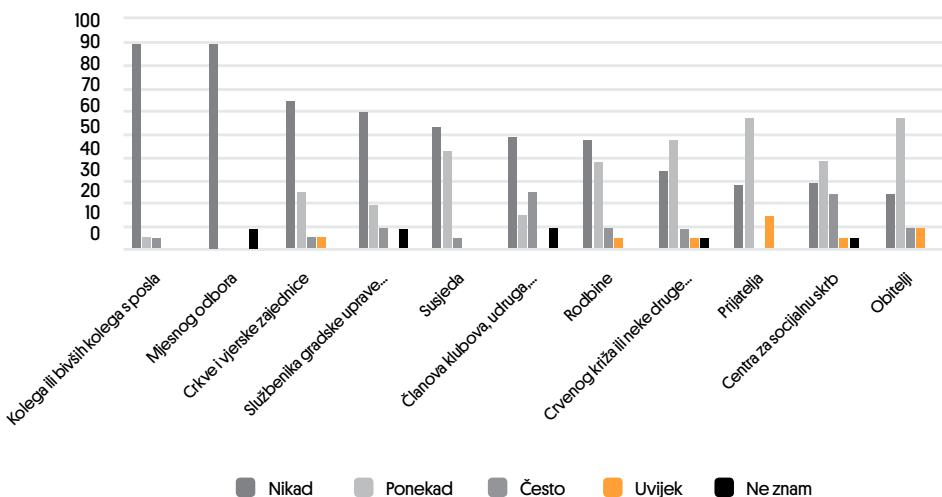
Tablica 4.2.26. Učestalost provedbe vremena s pojedinim privatnim skupinama i zajednicama

Prilikom procjene koliko mogu računati na pomoć od određenih privatnih skupina, organizacija i institucija, u ukupnom uzorku, skupine obitelji, rodbine i prijatelja izdvajaju se kao skupine koje su u najvećem udjelu zastupljene kod odgovora *Uvijek*. Kod odgovora *Često* u ukupnom uzorku sudionika, izdvojila se skupina prijatelja te klubovi, udruge i/ili društva. Odgovor *Nikad* najzastupljeniji je, i to u visokom udjelu, od 80,5%, za mjesni odbor i za gradsku upravu, s udjelom od 62,1%. Centar za socijalnu skrb je prisutan kod odgovora s udjelom od 4/5 da se od njega nikad ne traži pomoć, ili da se od centra ponekad traži pomoć [Slika 4.2.15.].

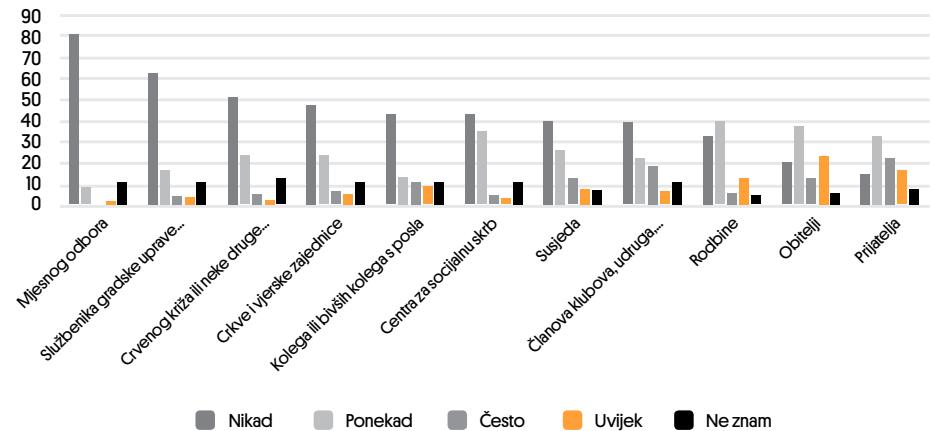

Slika 4.2.15. Prikaz procjene svih sudionika i razine na kojoj mogu računati na pomoć od privatnih osoba, institucija i organizacija (%)

Kod sudionika korisnika ZMN-a, kod odgovora *Uvijek* izdvojila se skupina prijatelja, no njihov udio je nizak [Slika 4.2.16.], kao i kod ostalih sudionika istraživanja koji nisu korisnici ZMN-a [Slika 4.2.17.]. Odgovor *Nikad* najzastupljeniji je kod korisnika ZMN-a, kod istih institucija kao i u ukupnom uzorku – mjesni odbor i gradska uprava.

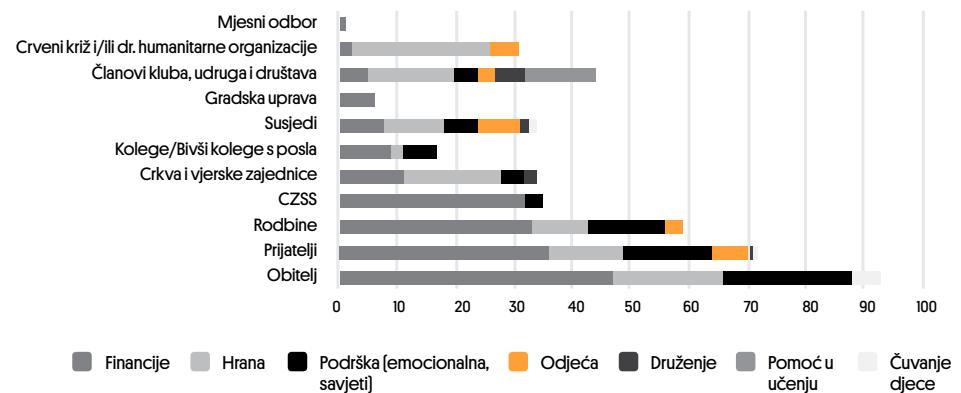

Slika 4.2.16. Prikaz procjene sudionika korisnika ZMN-a i razine na kojoj mogu računati na pomoć od privatnih osoba, institucija i organizacija (%)

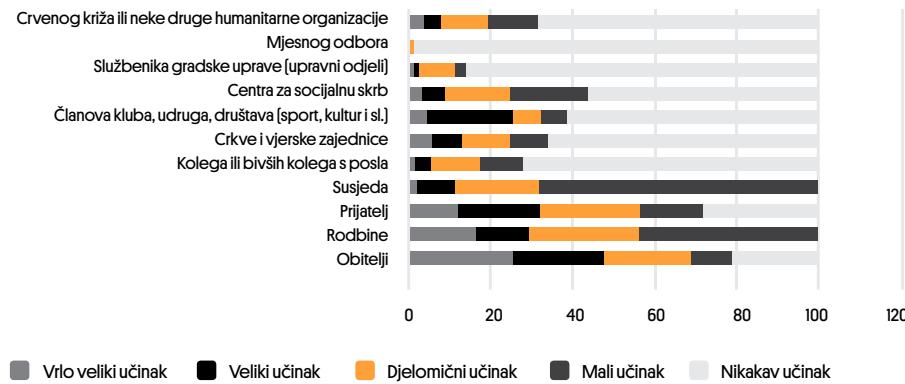
Slika 4.2.17. Prikaz procjene ostalih sudionika i razine na kojoj mogu računati na pomoć od privatnih osoba, institucija i organizacija (%)

Od oblika primljene pomoći od skupina privatnih osoba, institucija i organizacija prevladava financijska pomoć [i u ukupnom uzorku, kod sudionika korisnika ZMN-a i kod sudionika koji nisu korisnici ZMN-a], nakon čega slijedi pomoć u hrani [Slika 4.2.18.]. Od ostalih oblika koji su prisutni u manjoj mjeri, od finansijske pomoći i pomoći u hrani izdvaja se emotivna i savjetodavna podrška, pomoć u učenju za djecu te druženja [Slika 4.2.18.].

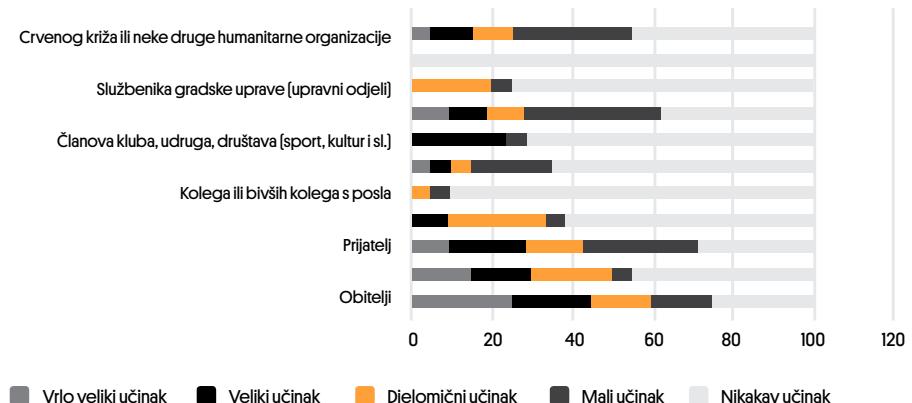
Slika 4.2.18. Prikaz razdiobe oblika pomoći prema skupini privatnih osoba, institucija i organizacija za ukupne sudionike istraživanja (N)

Kod procjene učinka primljene pomoći od skupina privatnih osoba, institucija i organizacija, u ukupnom uzorku se uočava da obitelj, za oko 45% sudionika, ima vrlo veliki ili veliki učinak, dok za oko 30% sudionika ukupnog uzorka ima mali ili nikakav učinak. Skupina rodbine i prijatelja u većem se udjelu nalazi u procjeni malog ili nikakvog učinka, nego kod vrlo velikog ili velikog učinka, no s obzirom na ostale rezultate za vrlo veliki i veliki učinak, značajno je izdvojiti ih. Iznenadjuje podatak da 20,9% sudionika procjenjuje veliki učinak klubova, udruga i/ili društava, a 61,6% nikakav učinak (Slika 4.2.19.). Za mjesni odbor i gradsku upravu procjenjuje se da je njihov učinak pomoći nikakav kod više od 85% sudionika istraživanja, a za Crveni križ ili neke druge humanitarne organizacije, crkve i vjerske zajednice te Centar za socijalnu skrb, nalazimo nikakav učinak ili mali učinak kod više od 65% sudionika.

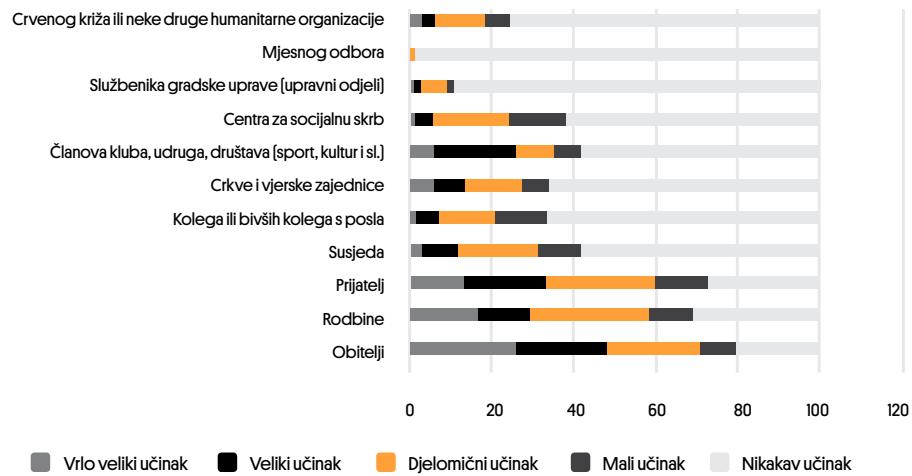

Slika 4.2.19. Prikaz procjene učinka primljene pomoći od privatnih osoba, institucija i organizacija - svi sudionici (%)

Kod sudionika koji su korisnici ZMN-a i ostalih sudionika nalazi se slična raspodjela udjela (Slika 4.2.20., Slika 4.2.21.).

Slika 4.2.20. Prikaz procjene učinka primljene pomoći od privatnih osoba, institucija i organizacija – primatelji ZMN-a (%)

Slika 4.2.21. Prikaz procjene učinka primljene pomoći od privatnih osoba, institucija i organizacija – ostali sudionici (%)

Odnosimo u svojoj obitelji vrlo je zadovoljno 44,3% sudionika istraživanja, a prilično zadovoljno 37,5%. Vrlo nezadovoljno je 4,5% sudionika, a donekle nezadovoljno je

2,3% sudionika. Odnosimo u svojoj obitelji vrlo je zadovoljno 57,1% korisnika ZMN-a, a prilično zadovoljno 28,6%. Vrlo nezadovoljno je 4,8% korisnika ZMN-a, a donekle nezadovoljno je isto toliko.

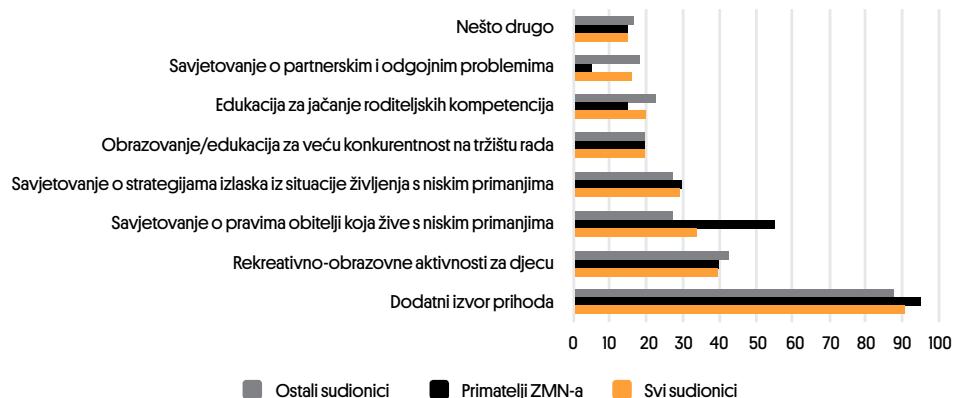
Pri upitu koliko se osjećaju da pripadaju društvu u kojem žive, od 30% do 35% sudionika istraživanja (ovisno gleda li se rezultat za sudionike koji su korisnici ZMN-a, ili za one koji to nisu) navodi da često imaju osjećaj da ne pripadaju ovom društvu, ili da se osjećaju društveno neprihvaćenim i isključenim, s tim da je veći udio kod sudionika korisnika ZMN-a [Tablica 4.2.27].

Tvrđnja	% Svi sudionici N=87		
	Primateљi ZMN-a N = 20	Ostali sudionici N = 67	
Da, osjećam da pripadam ovom društvu i da sam prihvaćen od drugih članova društva.	39,1	30,0	41,8
Osjećam da pripadam ovom društvu, iako ponekad nisam prihvaćen od članova društva.	31,0	30,0	31,3
Često imam osjećaj da ne pripadam ovom društvu.	21,8	25,0	20,9
Osjećam se potpuno društveno neprihvaćenim i isključenim.	8,0	15,0	6,0
Ukupno	100,0	100,00	100,0

Tablica 4.2.27. Osjećaj pripadnosti društvu

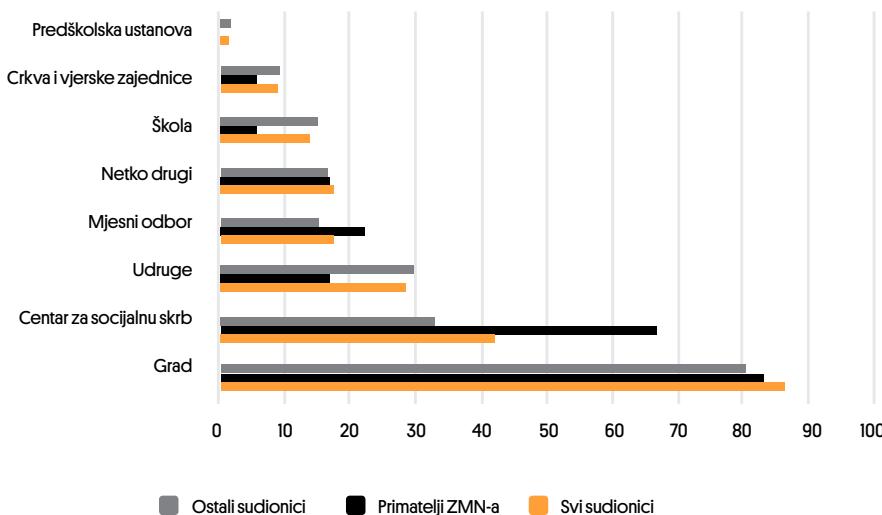
Kod upita koji bi im oblik pomoći pomogao da lakše žive, sudionici u ukupnom uzorku ponuđenih odgovora najviše su birali odgovor *Dodatni izvor prihoda* (više od 90,0% odgovora). Nakon toga od odgovora su prisutni sljedeći: *Rekreativno-obrazovne aktivnosti za djecu* ili *Savjetovanje o pravima obitelji koja žive s niskim primanjima*. Od drugih oblika pomoći, koje su mogli slobodno navesti, izdvaja se

kroz najveći broj odgovora rješavanje stambenog pitanja (N = 10). Nakon toga se navodi, s pojedinačnim odgovorima: dodatan posao, vrtić, druženje s obiteljima u istoj situaciji, zdravstveno osiguranje te sudska pomoć za rješavanje alimentacije. Usporedbom skupine korisnika ZMN-a i skupine koja nije korisnik ZMN-a, kod skupine korisnika ZMN-a uočava se veći udio odgovora kod oblika: *Dodatni izvor prihoda* i *Savjetovanje o pravima obitelji koja žive s niskim primanjima* [Slika 4.2.22.].

Slika 4.2.22. Prikaz udjela pojedinog oblika pomoći za koji su sudionici izjavili da bi im pomogao kako bi lakše živjeli (%)

Kao vodeću organizaciju i/ili instituciju koja bi trebala pružiti izdvojene oblike pomoći u ukupnom uzorku, izdvaja se Grad i nakon toga Centar za socijalnu skrb, s tim da je on kod korisnika ZMN-a prepoznat u duplo većem udjelu, nego kod skupine koja nije korisnik ZMN-a [Slika 4.2.23.].

Slika 4.2.23. Prikaz udjela pojedinog pružatelja pomoći za koji su sudionici izjavili da bi trebao omogućiti pojedini oblik pomoći (%)

REZULTATI ANKETE–GOSPIĆ

Na području Gospića anketom je obuhvaćeno ukupno 18 kućanstava ZMN-a. Radi se o kućanstvima u kojima je najmanje jedan član kućanstva maloljetno dijete. U svim kućanstvima na pitanja u anketi je odgovarao roditelj. U ukupno zahvaćenom uzorku, najviše su bile zastupljene majke kao sudionice [Tablica 4.3.1.].

Obilježje	N	%
Roditelj ispitanik–majka	17	94,40
Prosječna dob roditelja [ispitanika]		38,06 godina
Dobne skupine roditelja [ispitanika]	-	-
18-24	3	16,67
25-34	4	22,22
35-44	6	33,33
45-54	4	22,22
55-64	1	5,56

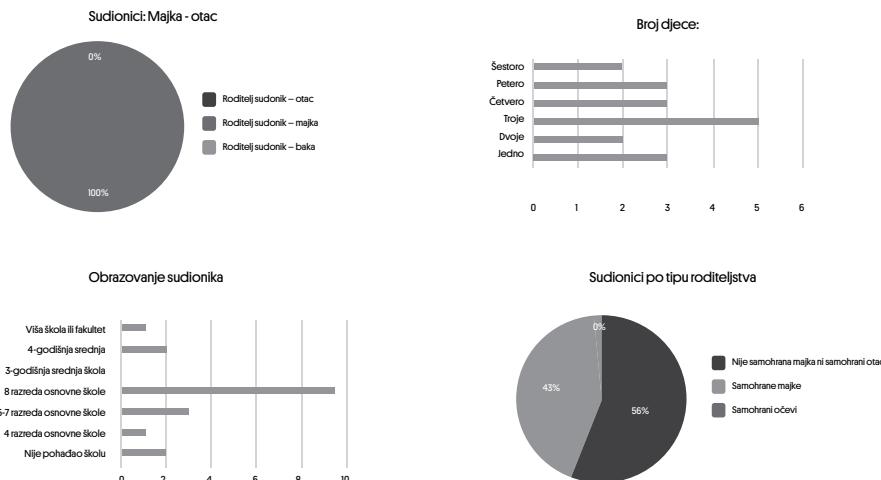
Veličina kućanstva	...	5,2 osobe
Samohrani roditelji	8	44,4
Samohrane majke	8	44,4
Samohrani očevi	0	0,0
Obrazovanje roditelja [ispitanika]	-	-
Nije pohađao školu	2	11,1
4 razreda osnovne škole	1	5,6
5-7 razreda osnovne škole	3	16,7
8 razreda osnovne škole	9	50,0
3-godišnja srednja škola	0	0,00
4-godišnja srednja	2	11,1
Viša škola ili fakultet	1	5,6
Broj djece	-	-
Jedno	3	16,67
Dvoje	2	11,1
Troje	5	27,8
Četvero	3	16,67
Petero	3	16,67
Šestoro	2	11,1
Prosjek	3 djece	

Tablica 4.3.1. Osnovna obilježja anketiranih roditelja i njihovih kućanstava

Prosječna dob roditelja koji je odgovarao na pitanja je 38,1 godina. Najmlađi roditelj ima 22 godine, a najstariji 60 godina. U ukupnom broju ispitanih roditelja obuhvaćeno je 44,4% samohranih roditelja, od kojih su tu samohrane majke, rastavljeni pojedinci ili pojedinci koji ne žive s partnerom/icom u iznosu od 27,8%, udovice koje ne žive s partnerom/icom u iznosu od 16,7%. Kućanstva obuhvaćena anketiranjem u prosjeku broje 5,2 članova. Najveći broj obuhvaćenih kućanstava [44,4%] ima pet osoba u kućanstvu i u prosjeku troje djece.

Rezultati iz ankete 2

Osnovna obilježja sudionika i njihovih kućanstava Gospic

Slika 4.3.1. Osnovna obilježja sudionika i njihovih kućanstava

Kod trenutnog zaposleničkog statusa roditelja, prevladavaju kategorije nezaposlenih roditelja i kućanica [Tablica 4.3.2.].

Obilježje	N	%
Trenutni zaposlenički status roditelja [ispitanika]	18	83,33
Nezaposlen	3	16,7
Kućanica	10	55,6
Nesposoban za rad	2	11,1
Umirovljenik	0	0,0
Zaposlen kod poslodavca u privatnom ili javnom sektoru, na određeno ili neodređeno vrijeme	3	16,7
Obavlja posao ili je pomažući član na poljoprivrednom gospodarstvu [vlastitom ili zakupljenom]	0	0,0
Trenutni zaposlenički status drugog roditelja	10	100
Nezaposlen	4	40,0
Kućanica	0	0,0
Nesposoban za rad	1	10,0
Umirovljenik	1	10,0
Zaposlen kod poslodavca u privatnom ili javnom sektoru, na određeno ili neodređeno vrijeme	3	30,0
Obavlja posao ili je pomažući član na poljoprivrednom gospodarstvu [vlastitom ili zakupljenom]	1	10,0

Tablica 4.3.2. Trenutni zaposlenički status ispitanika i drugog roditelja

Među nezaposlenim roditeljima sudionicima, najveći je broj dugotrajno nezaposlenih, odnosno onih koji su u posljednjih pet godina bili nezaposleni tri godine ili više [61,1%]. Kod njihovih supružnika/partnera je jednaka situacija [50%]. Na Zavod za zapošljavanje prijavljeno je tek oko polovice nezaposlenih roditelja. Od nezaposlenih sudionika, njih 44,4% [ukupni N = 14] je u posljednjih godinu dana bilo uključeno u neki oblik poticaja za sudjelovanje na tržištu rada [tj. zapošljavanja].

Njihovi nezaposleni partneri/supružnici bili su uključeni u 27,8% slučajeva [ukupni N = 6].

Prema stambenom statusu, najviše je kućanstava koja žive u vlastitoj nekretnini bez hipoteke ili obveze otplate stambenog kredita. Nakon njih, slijede kućanstava koja stanuju u kući/stanu kod rodbine, prijatelja ili poznanika bez plaćanja najamnine [Tablica 4.3.4.]. Većina kućanstava živi u kući [72,2%] i u prostoru s dvije sobe u prosjeku.

Stambeni status	N	%
Vlasnik [bez hipoteke ili obveze otplate stambenog kredita]	6	33,3
Vlasnik [s hipotekom ili obvezom otplate stambenog kredita]	2	11,1
Stanar, živi u stanu/kući roditelja [ne plaća najamninu]	2	11,1
Stanar koji plaća punu najamninu privatnoj osobi	2	11,1
Stanar koji plaća najamninu u socijalnim/gradskim stanovima	2	11,1
Stanar, živi u stanu/kući rodbine, prijatelja, poznanika [ne plaća najamninu]	4	22,2
Ostalo	0	0,0
Ukupno	18	100

Tablica 4.3.4.. Prikaz stambenog statusa kućanstava

Stambeni uvjeti u kojima žive, u potpunosti su zadovoljavajući za 41,2% kućanstava, ne zadovoljavaju za 1,6% kućanstava, i donekle zadovoljavaju za 11,8% kućanstava [Tablica 4.3.5.].

Razina zadovoljenja	N	%
Svi sudionici		
Uopće ne zadovoljavaju	0	0,0
...		

...		
Ne zadovoljavaju	3	17,6
Donekle zadovoljavaju	2	11,8
Prilično zadovoljavaju	5	29,4
U potpunosti zadovoljavaju	7	41,2
Ukupno	17	100,0

Tablica 4.3.5. Stambeni uvjeti kućanstava

Sudionicima istraživanja postavljeno je pitanje o različitim vrstama primanja njihova kućanstva u posljednjih 12 mjeseci. Iz dobivenih odgovora deriviralo se koliki udio pojedino primanje čini u ukupnom primanju kućanstva mjesечно, koliki je najmanji i najveći iznos primanja po članu kućanstva mjesечно, te koliki je udio sudionika istraživanja koji raspolaže s pojedinim oblikom primanja. Od svih primanja koja su im bila ponuđena, podizanje štednih uloga nije bilo aktualno kod nikoga od sudionika istraživanja.

Prosječno mjesечно primanje po članu kućanstva u obuhvaćenom uzorku, iznosi 598,00 HRK, pri čemu je raspon od najmanjeg mjesечnog iznosa po članu kućanstva do najvećeg iznosa, izuzetno velik: od 83,00 HRK do 1.261,00 HRK [Tablica 4.3.6.]. Transferi čine najveći udio u primanjima i to 87%. Primanja u obliku plaće ili primanja od samostalnog rada nije naveo nitko od obuhvaćenih sudionika. Kućanstva koja su iskazala da su korisnici zajamčene minimalne naknade, u prosjeku ju primaju 3,4 godine.

Primanje	Udio u ukupnom dohotku [%]	Prosjek [kn]	Min. [kn]	Maks. [kn]	Udio s tipom dohotka većim od nule [%]
Ukupni dohodak	100,0	598,0	83,0	1261,0	100,0
Dohodak od plaće i samozaposlenosti	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Plaća	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Dohodak od samozaposlenosti	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
...					

	...				
Mirovina	12,8	77,0	217,0	450,0	16,7
Transferi	87,2	-	-	-	-
Zajamčena minimalna naknada	31,7	189,00	53,0	450,0	55,6
Dječji doplatak	33,4	200,0	50,0	400,0	94,4
Naknada za nezaposlenost	0,8	5,0	88,0	88,0	5,6
Jednokratna novčana pomoć	0,6	4,0	25,0	39,0	11,1
Invalidnina ili naknada za tuđu pomoć	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Pomoć za stanovanje ili ogrjev	1,9	11,0	21,0	180,0	11,1
Porodiljna ili roditeljska naknada	14,3	86,0	314,0	460,0	22,2
Ostale socijalne naknade	4,5	27,0	125,0	356,0	11,1
Pomoć od lokalnih vlasti	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Pomoći od Caritasa i sličnih organizacija	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Ostali izvori dohotka	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Najmanji godišnji iznos potreban za 'spajanje kraja s krajem'	177,6	1061,4	714,3	166,7	-

Tablica 4.3.6. Dohodak po izvorima i struktura ukupnog dohotka

Napomene: Svi su iznosi izraženi po članu kućanstva mjesečno.

Oko trećine sudionika [27,8%] ne očekuje da će se unutar dvije godine dogoditi nešto što bi moglo poboljšati njihov životni standard, a njih 55,6% ne zna hoće li se nešto dogoditi. Račun u banci ne posjeduje [ni ispitanik, ni nitko drugi u obitelji] 16,7 % obuhvaćenih kućanstava. Gotovo sva kućanstva [94,4%] nemaju podignut kredit u nekoj od banaka. Njih 22,2% kasnilo je duže od tri mjeseca s plaćanjem računa, ili

sličnih obaveza jer nisu imali dovoljno novaca; 38,9% smanjilo je korištenje nekih komunalnih usluga iz finansijskih razloga, i kod 44,4% obuhvaćenih kućanstava u posljednjih 12 mjeseci bile su isključene neke od komunalnih usluga. U posljednjih 12 mjeseci, 61,1% obuhvaćenih kućanstava posuđivalo je novac od obitelji ili prijatelja kako bi zadovoljili prehrambene potrebe [Tablica 4.3.7]. Kada im je potreban novac da pokriju iznenadne troškove najčešće se obraćaju proširenoj obitelji [Tablica 4.3.8].

Privatne osobe	N	%
Posudili od obitelji ili prijatelja	11	61,1
Posudili od nekog drugog	0	0,0
Nisu posudili	7	38,9
Ukupno	18	100

Tablica 4.3.8. Kome se obraćaju kad im je potreban novac u slučaju iznenadnih troškova

Skupina osoba, institucija i/ili organizacija	N	%
Proširenoj obitelji	8	57,1
Prijateljima	5	35,7
Državi, županiji ili gradu	1	7,1
Kreditnim zadrugama/poduzećima	0	0,0
Ukupno	14	100,0

Tablica 4.3.7. Posudjivanje novca od privatnih osoba

Procjena učinkovitosti takve pomoći na životni standard ukazuje da je on nizak za trećinu obuhvaćenih sudionika [Tablica 4.3.9].

Učinak	N	%
Vrlo velik	0	0,0
Velik	2	14,3
Djelomičan	2	14,3
Mali učinak	10	71,4
Nikakav	0	0,0
Ukupno	14	100,0

Tablica 4.3.9. Prikaz procjene učinkovitosti pomoći obitelji ili prijatelja na životni standard

Kako bi zadovoljilo svoje prehrambene potrebe 27,8% obuhvaćenih kućanstava je uzgajalo povrće ili voće, te držalo perad ili stoku. Nitko od sudionika nije naveo da je dobio povrće, voće, perad ili meso od prijatelja ili proširene obitelji. Povremene poslove u zadnjih godinu dana, kako bi podigli svoje prihode, mnogo je puta obavljalo 5,6% kućanstava, i nekoliko puta 5,6% kućanstava. Kako bi došli do nešto novaca, 5,6% kućanstava je u proteklih godinu dana nekoliko puta prodalo nešto što im je važno, a 11,1% jednom ili dva puta, dok 38,9% navodi da nisu imali što prodati. U slučajevima kada nemaju dovoljno novaca, najčešće se odriču odmora, zabave i kulture, te cigareta ili alkohola (Tablica 4.3.10).

Odričemo se...	Mjesto kod odricanja				
	prvo	drugo	treće	četvrtro	peto
	% kućanstava				
...hrane	0,0	0,0	0,0	11,1	88,9
...plaćanja računa	0,0	0,0	5,6	83,3	11,1
...odjeće	0,0	0,0	94,4	5,6	0,0
...odmora, zabave ili kulture	50,0	50,0	0,0	0,0	0,0
...cigaretu ili alkohola	50,0	50,0	0,0	0,0	0,0
Ukupno	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Tablica 4.3.10. Prioriteti kod odricanja od potrošnje

Potrebe djece roditeljima će biti ispred njihovih potreba i potreba partnera kod 94,4% kućanstava. Odluku o rasporedu novca za hranu i druge nužne potrepštine na tjednoj ili mjesечноj bazi, odluku o troškovima koji su namijenjeni djeci i odluku o plaćanju neočekivanih kućanskih troškova od 500,00 HRK, donose u jednakom udjelu samo jedan roditelj [50,0%] ili roditelj zajednički s partnerom/icom [50,0%].

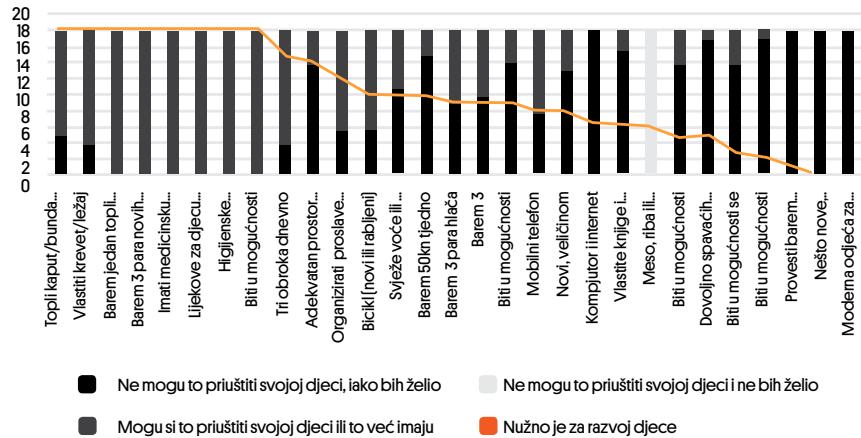
Zbog nedostatka sredstava na spavanje su gladni išli svi članovi kućanstva kod 11,1 % kućanstava (Tablica 4.3.11.), i to kućanstvo s petero djece i kućanstvo s četvero djece, odnosno kućanstva gdje je roditelj samohrani roditelj (udovac/ica i ne živi s partnerom/icom). Jednak udio sudionika izjavljuje da je u proteklih godinu dana mnogo puta bilo gladno, kako jedno ili više djece ne bi bilo gladno.

	N	%
Da, svi.	2	11,1
Da, dio.	0	0,0
Nitko	16	88,9
Ukupno	18	100,0

Tablica 4.3.11. Prikaz člana/ova obitelji koji su u zadnjih mjesec dana zbog nedostatka sredstava išli gladni na spavanje

Prema procjeni 72,2% obuhvaćenih kućanstava troši između polovice i tri četvrtine mjesечnog dohotka kućanstva na djecu starosti od 0 do 18 godina i 22,2% obuhvaćenih kućanstava više od tri četvrtine.

Kod procjene nužnosti dobara najnužnijima se procjenjuju dobra vezana uz topao kaput, vlastiti krevet, barem jedan topli obrok, lijekove i dr. (Slika 4.3.2.), a najmanje nužnim se procjenjuju moderne odjeća i nešto nove nerabljene odjeće.

Slika 4.3.2. Nužnost i priuštivost različitih dobara za djecu Napomene: Dobra i usluge na horizontalnoj osi [djecje potrepštine] poredane su slijeva nadesno po padajućoj nužnosti.

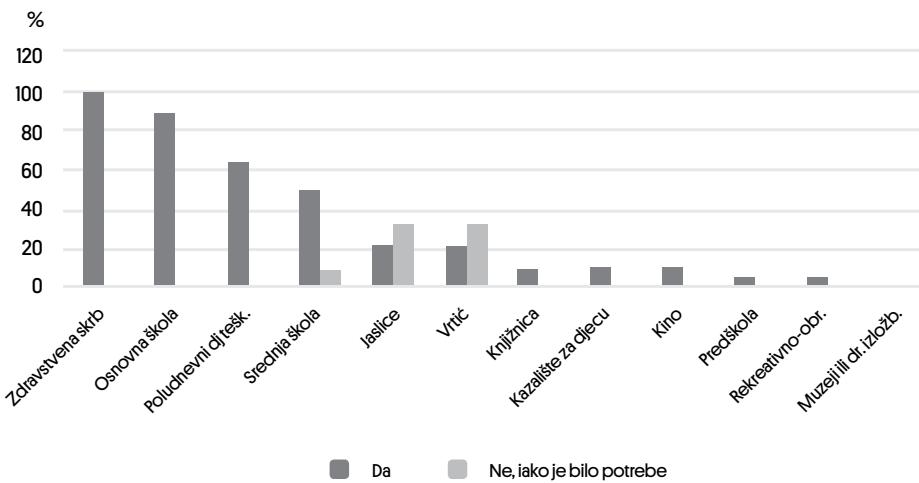
U odgovorima na upit koliko koriste pojedine usluge kao što su školski obroci, javni prijevoz kuća-škola-kuća, izvannastavne aktivnosti te instrukcije, kod sudionika se u visokom udjelu izdvajaju školski obroci kao usluga koja se koristi i koja je adekvatna. Izvannastavne aktivnosti i instrukcije ne koristi 28,6% sudionika, jer si to ne mogu priuštiti [Tablica 4.3.12.].

Dobro	N	Korište-aadekvatno %	Korište-neadekvatno %	Ne koriste - nije osigurano ili nije adekvatno %	Ne koriste-ne žele/nije potrebno %	Ne koriste- ne možemo pruštiti %
Školske obroke	14	92,9	0,0	0,0	0,0	7,1
Izvannastavne aktivnosti	14	21,4	0,0	0,0	50,0	28,6
Javni prijevoz kuća-škola-kuća	14	42,9	0,0	14,3	42,9	0,0

Instrukcije	14	0,0	0,0	7,1	64,3	28,6
...						

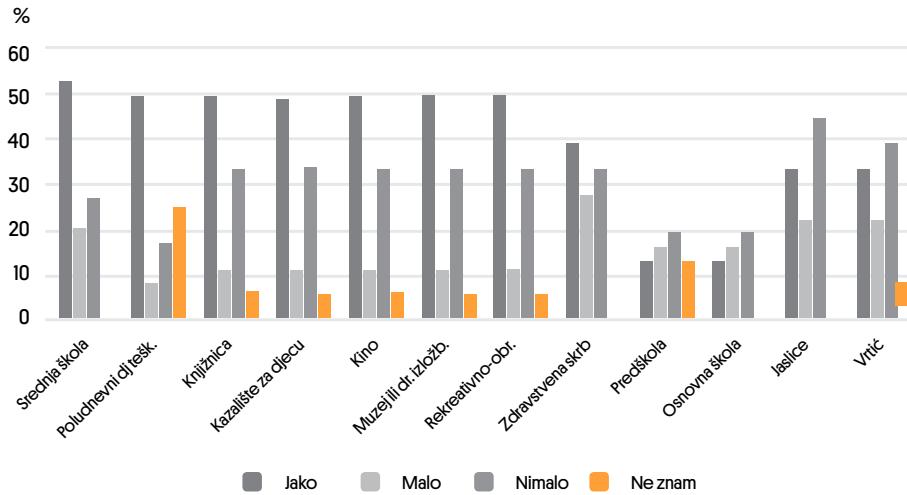
Tablica 4.3.12. Korištenje pojedinih dobara

Od pojedinih usluga i institucija, sudionici najviše koriste zdravstvenu skrb i osnovnu školu [Slika 4.3.3.]. U procjeni dostupnosti određene usluge i/ili institucije, s obzirom na udaljenost, kod sudionika je najviše otežana dostupnost srednje škole, a s obzirom na troškove dolaska, poludnevni boravak za djecu s teškoćama, knjižnica, kazalište, kino, muzej i rekreativno-obrazovne aktivnosti.

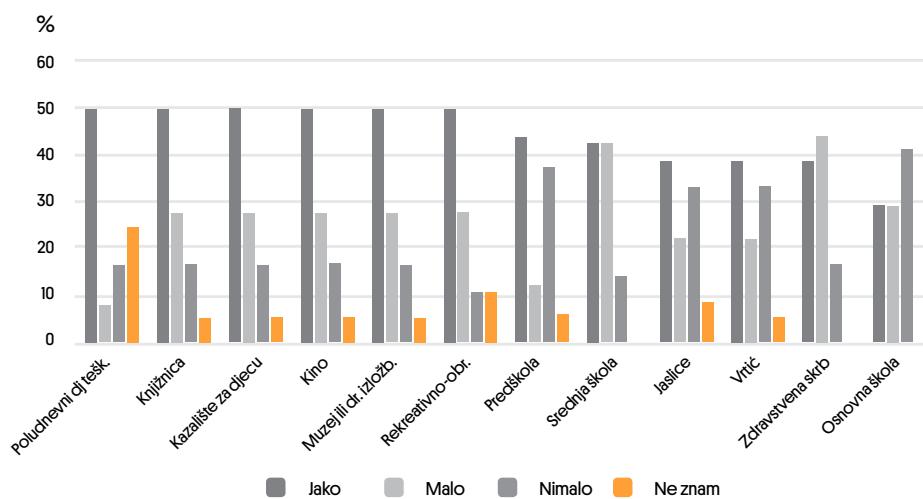
Slika 4.3.3. Prikaz korištenja pojedine usluge i institucije

Teškoće u korištenju usluga, s obzirom na udaljenost najviše su vezane uz dostupnost srednje škole [Slika 4.3.4.], a u odnosu na finansije najviše su bile vezane uz korištenje poludnevnog boravka za dijete s teškoćama, kina, kazališta, knjižnice i rekreativno-obrazovnih aktivnosti [Slika 4.3.4.]

Slika 4.3.4. Prikaz teškoća dostupnosti usluga i institucija s obzirom na udaljenost

Napomena: Poslagano prema padajućim vrijednostima za jako otežanu dostupnost zbog udaljenosti

Slika 4.3.5. Prikaz teškoća dostupnosti usluga i institucija s obzirom na troškove dolaska

Napomena: Poslagano prema padajućim vrijednostima za jako otežanu dostupnost zbog troškova dolaska

Kod problema s kojima se susreću njihova djeca ovisno o dobi [jaslička, vrtička, predškolska, školska], izdvaja se problem potrebe samostalnog kupovanja velike količine stvari [maramice, ubrusi i dr.] za jaslice i vrtić te velike jasličke/vrtičke grupe, a kod djece školske dobi izdvaja se problem teškoće u pronalaženju/dobivanju materijala potrebnih za izradu domaće zadaće [Tablica 4.3.13.].

	Da %	Ne %	Neodgovoreno %
Problemi s kojima se suočavaju neka djeca jasličke i vrtičke dobi			
Potrebno je samostalno kupovati odviše stvari [maramice ubrusi i dr.]	27,8	22,2	50,0
U jaslicama/vrtiću nema dovoljno didaktičkih materijala	0,0	50,0	50,0
Velike jasličke/vrtičke grupe [30+]	11,1	38,9	50,0
Spajanje grupa i mijenjanje odgajateljica	0,0	50,0	50,0
Zgrada jaslica/vrtića je u lošem stanju i potrebna je veća renovacija	0,0	50,0	50,0
Vrtić ne organizira dodatne aktivnosti	0,0	50,0	50,0
Problemi s kojima se suočavaju neka djeca predškolske dobi			
Program predškole se odvija samo rijetko [npr. jednom tjedno u trajanju od sat vremena]	0,0	0,0	100,0
Potrebno je samostalno kupovati odviše stvari [maramice ubrusi i dr.]	0,0	0,0	100,0
U predškoli nema dovoljno didaktičkih materijala	0,0	0,0	100,0
Velike predškolske grupe [30+]	0,0	0,0	100,0
Spajanje grupa i mijenjanje odgajateljica	0,0	0,0	100,0
Zgrada predškole je u lošem stanju i potrebna je veća renovacija	0,0	0,0	100,0
Predškola ne organizira dodatne aktivnosti	0,0	0,0	100,0
...			

Problemi s kojima se suočavaju neka djeca školske dobi			
Dijete je imalo teškoća u pronašanju/dobivanju materijala potrebnih za izradu domaće zadaće	16,7	55,6	27,8
U školi nema dovoljno računala	0,0	72,2	27,8
Veliki razredi u školi [30+]	0,0	72,2	27,8
Premali broj djece u školi tako da različiti razredi dijele učionicu	0,0	72,2	27,8
Školska zgrada je u lošem stanju i potrebna je veća renovacija	0,0	72,2	27,8
Škola nema sportsku dvoranu	0,0	72,2	27,8
Škola ne organizira izvannastavne aktivnosti	0,0	72,2	27,8

Tablica 4.3.13. Problemi s kojima se suočavaju djeца

Kod procjene tvrdnji o obrazovanju djece s vrijednostima od 1 do 5 [1 - U potpunosti se ne slažem, 5 - U potpunosti se slažem] uočava se da je sudionicima važno žrtvovati/podrediti mnoge druge stvari kako bi djeci omogućili najbolje obrazovanje. Odmah nakon toga izdvaja se važnost odlaska djece u vrtić i na predškolske programe, koliko god dugo je to moguće, kao i tvrdnja da je izuzetno teško priuštiti cijetetu pohađanje vrtića [Tablica 4.3.14].

Tvrđnja	Prosječna vrijednost	N
Važno mi je da moja dječa idu u vrtić i predškolske programe, koliko god dugo je moguće.	3,59	17
Izuzetno nam je teško priuštiti cijetetovo pohađanje vrtića.	3,83	18
Na moju dječu u školi gledaju drugačije jer su siromašnija nego većina djece.	2,12	17
Kad smo birali srednju školu imali smo manji izbor nego druge obitelji koje žive blizu nas.	2,25	12
...		

Gotovo je nemoguće da ćemo moći omogućiti bilo kojem od naše djece školovanje na fakultetu.	3,72	18
Važno je žrtvovati/podrediti mnoge druge stvari kako bismo djeci omogućili najbolje moguće obrazovanje.	4,72	18
Moja dječa moraju početi zaradivati/donositi dodatni prihod u kućanstvo što je prije moguće.	1,72	18
Morali smo usmjeriti sve napore/donijeti odluku da zadržimo jedno dijete u obrazovanju nauštrb ostale djece.	1,0	18

Tablica 4.3.14. Tvrđnje sudionika istraživanja o obrazovanju djece

Napomene: Brojke u tablici su prosječni intenziteti slaganja s odgovarajućim tvrdnjama. Intenzitet slaganja mjerjen je sljedećom skalom: 1 = Uopće se ne slažem; 2 = Ne slažem se; 3 = Niti se slažem, niti se ne slažem; 4 = Slažem se; 5 = Potpuno se slažem.

Sudionici su na skali od 1 do 5 [1 – Izuzetno, 5 – Uopće ne očekujem] procjenjivali očekivanja od svoje djece, zasebno za kćeri i zasebno za sinove. Usporedbom procjena za kćeri i sinove, uočava se da su razlike minimalne. Najveća očekivanja su

da kćeri i sinovi završe školovanje, ožene se/udaju ili započnu živjeti s partnerom, postanu financijski neovisni, te da im pružaju emocionalnu podršku kada odrastu. Najmanje očekuju da im sinovi i kćeri pomažu brinuti se za mlađu braću i sestre, te da pomažu u kućanskim poslovima [Tablica 4.3.15.].

Očekivanje	Prosječna vrijednost	
	Sinovi	Kćeri
Da nastave živjeti u blizini	2,50	2,93
Da pružaju financijsku podršku	2,69	2,73
Da pomažu u kućanskim poslovima	3,44	3,20
Da pomažu brinuti se za mlađu braću i sestre	3,63	3,40
Da brinu o vama u starosti	2,31	2,27
...		

...		
Da vam pružaju emocionalnu podršku	1,69	1,53
Početi zarađivati i finansijski doprinositi vašem kućanstvu	2,94	3,07
Završiti školovanje	1,25	1,27
Postati finansijski neovisni od vas	1,31	1,33
Napustiti kućanstvo	2,31	2,07
Oženiti se/udati ili započeti živjeti s partnerom	1,25	1,13

Tablica 4.3.15. Očekivanja od djece

Svi sudionici očekuju da četvrti razred srednje škole bude razina obrazovanja koju bi trebala steći djeca u idealnom slučaju. Ujedno, većina niti ne očekuje da njihova djeca završe obrazovanje prije toga (Tablica 4.3.16.).

	N	%
Koju razinu obrazovanja bi djeca trebala steći u idealnom slučaju?		
Četvrti razred srednje škole	18	100%
Ukupno	18	100%
Očekujete li da će vaša djeca završiti školovanje prije toga?		
Da	1	5,6%
Ne	14	77,8%
Ne znam	3	16,7%
Ukupno	18	100%

Tablica 4.3.16. Očekivano obrazovanje djece i izgledi da ga steknu

Na upit koliko vremena provode s pojedinim skupinama osoba i/ili zajednicama (Tablica 4.3.17.), na svakodnevnoj razini se izdvojila skupina rodbine, prijatelja i susjeda. Nikad ne provode vrijeme s članovima dobrovoljnih skupina i organizacija.

Skupina ili zajednica	Nikada %	Nekoliko puta godišnje %	Nekoliko puta mjesечно %	Nekoliko puta tjedno %	Svaki dan %	Ukupno %
Rodbina	5,6	22,2	5,6	16,7	50,0	100,0
Prijatelji	11,1	11,1	5,6	22,2	50,0	100,0
Susjedi	16,7	5,6	0,0	22,2	55,6	100,0
Ljudi u vjerskoj zajednici [u crkvi, džamiji, sinagogi]	50,0	5,6	27,8	11,1	5,6	100,0
Članovi dobrovoljnih skupina i organizacija i sl. [sport, rekreacija, kultura, politika, zabava, klubovi i sl.]	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0

Tablica 4.3.17. Učestalost provedbe vremena s pojedinim privatnim skupinama i zajednicama

Kod mogućnosti da procjene koliko često traže pomoć od određenih privatnih skupina, organizacija i institucija, kao skupine koje su u najvećem udjelu zastupljene kod odgovora Često izdvojile su se skupine obitelji, rodbine i prijatelja, dok su se kod odgovora Nikad, izdvojili članovi kluba, udruga, društva, mjesni odbor te grad (Tablica 4.3.18.).

Skupina privatnih osoba, institucija i organizacija	Nikad %	Ponekad %	Često %	Uvijek %	Ne znam %	Ukupno %
Obitelj	22,2	61,1	16,7	0,0	0,0	100,0
Rodbina	38,9	50,0	11,1	0,0	0,0	100,0
Prijatelji	44,4	44,4	11,1	0,0	0,0	100,0
...						

	...					
Susjedi	55,6	44,4	0,0	0,0	0,0	100,0
Kolege ili bivši kolege s posla	82,4	11,8	5,9	0,0	0,0	100,0
Crkva i vjerska zajednica	77,8	16,7	5,6	0,0	0,0	100,0
Članovi klubova, udruga, društava (sport, kultura i sl.)	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0
Centar za socijalnu skrb	50,0	44,4	5,6	0,0	0,0	100,0
Službenik gradske uprave (upravni odjeli)	88,9	0,0	0,0	0,0	11,1	100,0
Mjesni odbor	88,9	0,0	0,0	0,0	11,1	100,0
Crveni križ ili neka druga humanitarna organizacija	77,8	22,2	0,0	0,0	0,0	100,0

Tablica 4.3.18. Koliko mogu računati na pomoći od privatnih osoba, institucija i organizacija

Od oblika primljene pomoći prevladava finansijska pomoć, nakon koje slijedi pomoć u hrani (Tablica 4.3.19.). Od ostalih oblika koji su prisutni u nešto manjoj mjeri od finansijske pomoći i pomoći u hrani, izdvaja se odjeća i pribor za školu.

Skupina privatnih osoba, institucija i organizacija	Oblik primljene pomoć
Obitelj	finansijska N = 10, hrana N = 5; odjeća N = 2, pribor za školu N = 1
Rodbina	finansijska N = 6, hrana N = 3; odjeća N = 1, pribor za školu N = 1
Prijatelji	finansijska N = 7, hrana N = 3
Susjedi	finansijska N = 4, hrana N = 2
...	...

Kolege ili bivši kolege s posla	finansijska N = 1
Crkva i vjerska zajednica	paketi N = 1
Članovi klubova, udruga, društava	—
Centar za socijalnu skrb	finansijska N = 5, hrana N = 1; stručna pomoć N = 1
Službenik gradske uprave	finansijska N = 1
Mjesni odbor	—
Crveni križ ili neka druga humanitarna organizacija	hrana N = 1, odjeća N = 1, školski pribor i torba N = 1

Tablica 4.3.19. Oblik primljene pomoći od privatnih osoba, institucija i organizacija

Kod procjene učinka primljene pomoći, gotovo su sve skupine privatnih osoba, institucija i organizacija dobile procjenu malog ili nikakvog učinka, uz iznimku za skupine obitelji, rodbine i prijatelja koji su se rasporedili i u kategorijama velikog i djelomičnog učinka. Centar za socijalnu skrb pozicionirao se od djelomičnog do nikakvog učinka (Tablica 4.3.20.).

Skupina privatnih osoba, institucija i organizacija	Vrlo veliki učinak %	Veliki učinak %	Djelomični učinak %	Mali učinak %	Nikakav učinak %	Ukupno %
Obitelj	0,0	5,6	16,7	44,4	33,3	100,0
Rodbina	0,0	5,6	16,7	38,9	38,9	100,0
Prijatelji	0,0	5,6	11,1	33,3	50,0	100,0
Susjedi	0,0	0,0	5,6	33,3	61,1	100,0
Kolege ili bivši kolege s posla	0,0	0,0	5,6	11,1	83,3	100,0
Crkva i vjerska zajednica	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0	100,0
...

	...					
Članovi klubova, udruga, društava [sport, kultura i sl.]	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0
Centar za socijalnu skrb	0,0	0,0	11,1	22,2	66,7	100,0
Službenik gradske uprave [upravni odjeli]	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0
Mjesni odbor	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0
Crveni križ ili neka druga humanitarna organizacija	0,0	5,6	0,0	11,1	83,3	100,0

Tablica 4.3.20. Procjena učinka primljene pomoći od privatnih osoba, institucija i organizacija

Odnosimo u svojoj obitelji vrlo je zadovoljno 77,8% sudionika istraživanja, a prilično zadovoljno 16,7%. Ostali odgovori [5,6%] odnose se na kategoriju *Ni zadovoljan, ni nezadovoljan*. Pri upitu u kojoj mjeri se osjećaju kao članovi društva u kojem žive, 5,6 % sudionika istraživanja navodi da često imaju osjećaj da ne pripadaju ovom društvu [Tablica 4.3.21.].

Tvrđnja	%
Da, osjećam da pripadam ovom društvu i da sam prihvaćen od drugih članova društva.	83,3
Osjećam da pripadam ovom društvu, iako ponekad nisam prihvaćen od članova društva.	11,1
Često imam osjećaj da ne pripadam ovom društvu.	5,6
Osjećam se potpuno društveno neprihvaćenim i isključenim.	0,0
Ukupno	100,0

Tablica 4.3.21. Osjećaj pripadnosti društvu

Kod upita koji oblik pomoći bi im pomogao da lakše žive, svi sudionici su odabrali ponuđeni odgovor *Dodatni izvor prihoda*, i nakon toga *Rekreativno-obrazovne aktivnosti za djecu* [2,2%], *Savjetovanje o pravima obitelji koja žive s niskim primanjima* [22,2%], te *Savjetovanje o strategijama izlaska iz situacije življenja s niskim primanjima* [16,7%].

U odgovorima tko bi trebao pružiti odabrani oblik pomoći, svi sudionici izdvajaju Grad i nakon toga školu [72,2%] te Centar za socijalnu skrb [5,6%].

REZULTATI FOKUSNIH GRUPA

U lipnju i rujnu 2020. godine, u Rijeci su održane tri fokusne grupe u kojima je sudjelovalo ukupno 11 osoba. Svi su ranije ispunili anketni upitnik. Od 11 sudionika, 10 su bile žene. Svi se trenutno brinu o djeci školske dobi, većinom kao roditelji, dok se u jednom slučaju radi o baki kao skrbnici. Svi su bili, ili su i dalje korisnici usluga koje pruža CeKaDe i/ili Socijalna samoposluga Kruh Sv. Elizabete.

Sve tri grupe održane su u prostorijama CeKaDe-a, uz potpuno poštivanje epidemioloških mjera. Osim toga, sudionicima je jasno dano do znanja da je istraživanje neovisno o CeKaDe-u, te da zaposlenici CeKaDe-u neće imati utjecaja na izvještavanje. Sve fokusne grupe su snimljene i transkribirane uz dopuštenje sudionika. Svi korišteni citati su anonimizirani, iako je naveden broj sudionika, no samo kako bi se prikazala ravnoteža citata među sudionicima.

Citati korišteni u nastavku reprezentativni su za izjave brojnih sudionika i nude bolje razumijevanje nijansi strategija suočavanja, utjecaja niskih primanja na djecu i uloge formalne i neformalne podrške, nego što bi to mogli ponuditi anketni podaci. Takve grupe, uz pomnu pripremu, mogu biti korisne u smislu istraživanja osjetljivih tema i u omogućavanju razmjene iskustava i informacija među sudionicima. Prednost je bila i to što su se mnogi sudionici donekle već poznavali, no nisu bili bliski prijatelji. Ovi uvjeti omogućili su sinergiju i bolji osjećaj 'proživljenog iskustva' siromaštva.

Metoda odabira citata temelji se na konstrukciji broja kategorija kodiranja i potkategorija generiranih višestrukim čitanjem cjelovitih transkriptata. Posljedično, reproducirani materijal nastoji ostati vjeran pričama i argumentima iznesenim u grupama. Naravno, neizbjegljivo postoji mogućnost pristranosti u smislu kodiranja i odabira: ujedno smo nastojali što točnije prenijeti rečeno od strane sudionika koji su nam slobodno i velikodušno dali svoje vrijeme.

I dalje vjerujemo, i nadamo se da ovaj dio našeg izvješća pokazuje, da su fokusne grupe osoba koje žive s niskim primanjima važan dodatak razumijevanju siromaštva, koje se tako često može gotovo u potpunosti sastojati od statističkih podataka i podataka iz upitnika. Područja o kojima raspravljamo u nastavku proizlaze iz početnog polustrukturiranog skupa pitanja, te pitanja koja su se pojavila tijekom rasprava u fokusnim grupama.

1. UTJECAJ ŽIVOTA S NISKIM PRIMANJIMA NA OBITELJI I DJECU

Svaka fokus grupa započela je tako što su se sudionici predstavili i opisali svoju situaciju. Nismo pokušali usporediti odgovore u fokusnim grupama s odgovorima u anketi. Međutim, kao što neki odgovori pokazuju, čini se da oni koji su se dobrovoljno javili za sudjelovanje u fokusnim grupama uglavnom nisu i oni koji su bili najsiromašniji dio našeg uzorka. Istodobno, svi su iskreno govorili o problemima 'spajanja kraja s krajem' kada se živi s niskim primanjima, kao i o utjecajima na djecu. Neki su izvjestili o radu u sivoj ekonomiji i o rizicima koje isti podrazumijeva, drugi su govorili o stigmi i sramoti zbog toga što duguju novac, zbog nemogućnosti plaćanja stanarine te u jednom slučaju, zbog prikupljanja dodatnih prihoda pronalaženjem plastičnih boca u kontejnerima za smeće.

"Živim s 1.600,00 Kn, plus dječji doplatak. Znači 2.200,00 Kn. Dok platiš režije, stan i hranu ostane ti 200,00 kn mjesечно, a imaš dvoje djece koje ti ide u školu." Sudionik 2

"Snalazila sam se na jako ružan način. Morala sam kopat po bajama: za boce, kad bi neki market maknuo hranu... To bi bio rok trajanja koji bi istekao, ali ljudi bi se lomili oko toga. Snalazila sam se kako sam umjela i znala." Sudionik 3

"Ponekad nemam novaca za igračke. Meni je prioritet hrana, ajmo reći, odjeća i tek onda igračke. I moraš podmiriti račune. Tako mala djeca ne bi smjela biti upućena: „Joj nisam platila za struju, zato nećemo kupiti tenisice.“ Što to djetetu znači? To je tvoj problem kao odrasle osobe." Sudionik 1

"Ja sam naučila djecu da ne mogu kupiti ništa. Onda, znači, djeca se oblače u Caritasu, na buvljaku... ". Sudionik 1

"Kako preživjeti, tu treba biti jako, jako domišljat. Znači, tu se treba snalaziti na sve moguće načine. Treba znati i uštedjeti kada ne znaš od čega uštedjeti. Na žalost, djeca tu jako puno pate. Jer, naravno, njihovi prijatelji imaju svašta. Nešto što naša djeca recimo nemaju, nešto što mi našoj djeci ne možemo... Djeca se nađu, kako bi se izrazila, u nekoj depresiji. Oni se osjećaju poniženo. Osjećaju se drugačiji, da tako kažem. Npr., sad ču bubnuti, neko dijete ima mobitel. Ja svom djetetu ne mogu kupiti mobitel. Naravno da će moje dijete koje je iste dobi biti razočarano što nema mobitel, što ono ne može na internet i takve stvari." Sudionik 7

"Ja sam samohrana majka. Bila sam u sigurnoj kući. Dijete je tražilo puno toga, a nisam mogla ništa. Znala je plakati: „Mama, hoću onu barbiku ili hoću ovo ili ono.“ Ja sam joj rekla: „Ja para nemam. Ja ti to sada ne mogu kupiti. Sačekaj, kupit ču ti.“ Sudionik 5

"Moj sin... naučio se da nema. I nije me puno tražio. Jedino sada kada je malo veći je više problem što ga zadirkuju druga djeca i što mu se ne može objasniti." Sudionik 4

"Najgore je, imate dječji, dijete vam ide u vrtić. Ide do 5. A što će poslije jesti, a ja nemam ni lipe." Sudionik 4

2. NEDOSTATAK PODRŠKE OBITELJI I PRIJATELJA

Iako možda nisu najsiromašniji među siromašnima u smislu našeg ukupnog uzorka, oni koji su prisustvovali fokusnim grupama sugerirali su da imaju malo potencijalnih izvora podrške, a mnogi su izjavili da su otuđeni od obitelji, ili da su njihova šira obitelj i prijatelji u sličnoj situaciji. Međutim, u svim fokusnim grupama, bio je prisutan osjećaj slučajnosti i sudbine, uključujući mogućnost primanja pomoći od onih za koje nisu očekivali da će im pomoći. Ovaj način na koji siromaštvo i društvena izolacija omjau tendenciju međusobno se podržavati, osobito u urbanim sredinama, trebao bi biti tema daljnog istraživanja. U najmanju ruku, ovo pitanje govori o važnosti i mogućnosti razmjene iskustava s drugima koji se nalaze u sličnim situacijama, i s onima koji su možda izašli iz situacije siromaštva.

"Ja ne mogu pitati svoje roditelje. Ja jednostavno nemam koga. Nemam ama baš nikoga da bi se nekome obratila: „Čuj, do sutra ujutro mi daj 50,00 kuna.“ Ma kakvi. Nema šanse." Sudionik 5

"Uvijek ćeš pomoći dobiti od onoga od koga se najmanje nadaš, nego od nekoga s kim sjediš, piješ kavu, dobar si... Zato ja, kada mi je najteže [ona mi je susjeda ona zna], ja ću teško zaplakati." Sudionik 9

"Roditelj okrene leđa. Ne samo roditelj, općenito, cijela familija. Ostanete sam sa svojom djecom." Sudionik 8

3. DAVANJE PRIORITYA JEDNOM DJETETU NAD DRUGIMA

Sve studije o dječjem siromaštvu i strategijama suočavanja ukazuju na teške odluke koje bi roditelji bili primorani donositi, a koje su vezane uz davanje prioriteta potrebama neke djece u odnosu na druge. Ovo nije bila tema rasprave u širem opsegu, iako je bilo nekih izdvajanja i prioritiziranja na temelju potreba, kao i vjerojatnih utjecaja na djecu različite dobi.

“Ja biram starije dijete. Po toj logici nekad starijem dam više nego mlađem, jer će on kasnije dobiti - nadam se. Cura sad ulazi u pubertet i njoj su neke stvari bitnije. Mladi možda neće tako osjetiti i nije mu tako bitno: njemu od 6 godina i curi s 12. Po tom principu. Da mogu, platila bi dva.” Sudionik 1

“Mislite da dodem u situaciju da jednom djetetu moram dati više nego drugome? Nažalost, puno puta sam u toj situaciji, zato što su troje već punoljetni. Iako sam im ja mama, ja se i dalje brinem. Ako mogu, pomognem. Tako da više puta sam u takvoj situaciji, ali npr. xx je najmlađa. Ona ide u školu. Njoj nekako, na ovaj način, sada najviše treba. Da se tako izrazim. To je malo grubo rečeno, ali tako je. Znači, ja njoj moram kupiti knjige, odjeću, torbu. Znači, ona automatski dobije više nego ostali. Oni to razumiju. Razumiju da je ona mlađa i da sad nju treba izgurati na pravi put kao što sam izgurala njih.” Sudionik 7

4. UTJECAJI VIRUSA COVID-19 I POREMEĆENO ŠKOLOVANJE

Fokusne grupe održavale su se tijekom krize virusa COVID-19, u vremenu kada je broj slučajeva u Hrvatskoj bio relativno nizak, ali nakon značajnih razina zaraze, bolesti i zdravlja. U raspravi je izražena zabrinutost zbog izravnih utjecaja virusa COVID-19 i, možda još značajnije, utjecaja *online* školovanja te neizvjesnosti izazvane takvom situacijom. Jasno je da su učinci samoizolacije i *online* školovanja znatno veći za one koji žive s niskim prihodima, i mogu pogoršati njihovo siromaštvo i isključenost.

“Ja, s troje djece sam 25 dana bila sama u stanu. Sva sreća da sam imala hrane, koliko toliko. Znači, brašno, ulje i takve neke stvari, ali potrošili smo te zalihe. Sad mi je jako teško te zalihe nadopuniti. Jedna žena mi je lijekove na vrata donesla i otisla. I sada, kako se bojim ostati bez hrane. Ali užasno se bojim toga ponovno. Jer vidjela sam da nemaš odakle dobiti pomoć. Sad znam, možda mi od Caritasa ili još od negdje barem nešto dođe. Ali u tom trenutku, baš si ostao sam.” Sudionik 1

“Online škola je bila najgora, jer kćer nije htjela nikako ni pisati zadaču, ni gledati TV kad je bilo potrebno. Ni preko kompjutera nije htjela pisati ni zadaču, ni raditi, ni ništa.” Sudionik 2

“Ali opet, škola se potrudila pa smo imali pomoći volonterku za mlađe dijete. Volonterka je dolazila i u školu Ali, dok je bio COVID, dok smo bili kod kuće, meni je bilo teško. Ovome treba jedan kanal, ovom drugi. Ne znaš kako kombinirati.” Sudionik 1

“Dijete je na kompjuteru, Play Stationu, a roditelj je na zadaći.” Sudionik 9
“Prvi dan smo dobili obavijest u sedam i pol sati navečer. Znači, kad se djeca spremaju na spavanje: „Nemojte djecu slati u školu. Neko dijete je imalo kao COVID.“ Okej. Nećemo dijete slati. Pripremamo se mi za drugi dan na taj online. Nije prošlo dva, tri sata, ta njihova online školska sata, dolazi meni poruka: “Pošaljite dijete drugi dan. Ipak može doći u školu.” Sudionik 8

5. SUSTAV ŠKOLA I VRTIĆA

Razgovaralo se o važnosti podrške škole i vrtića, pri čemu se pokazalo da je vjerojatnije da će postojati podrška određenog broja pojedinaca nego institucionalna podrška. Osim toga, neki članovi fokusne grupe raspravljali su o tome kako je teško slati svoju djecu na školske izlete zbog nedostatka novca ili sudjelovati u kupnji poklona za odgojiteljicu u vrtiću.

“Meni je škola pomogla. Npr., u drugom razredu, dobio bi od Crvenog križa opremu za školu i knjige. Onda, npr. kada je išao na izlet jednu godinu stvarno nisam imala novac. Pedagog je to znao i razrednik. Oni su platili.” Sudionik 4

“Ja sam imala podršku u vrtiću u koji mi je mala išla. Imala sam jako veliku podršku. Slučajno je bila jedna teta koja je isto rano ostala bez supruga i ona je, iz vrtića što je ostao jogurt i voće, sve sam to dobivala od nje. Mislim, izrazito mi je pomogla.” Sudionik 11

“Ja sam to riješio na jednostavan način. Kad je škola počela, kad je bio sastanak rekao sam: „Čujte gospodo, ja živim s toliko i toliko para. Ja za izlet nemam. Kada bude trebalo ići negdje na izlet, moje dijete će biti kući. I ja neću pustiti da ide na izlet, jer ja nemam ni para za marendu ni za izlet.” Sudionik 2

“Recimo u vrtiću sada bila zadnja godina i onda roditelji po 100 kn spremali za poklon teti. Ja fizički ne mogu. 100 kn za jedno ... ja imam troje. Ako ja za svako po 100 dam to je već 300 kn završno. I onda se moram ispričavati roditeljima i meni jako ponižavajuće bilo objasniti da ja ne mogu 100 kn dati na kraju godine ... Roditelji ne razumiju.”, Sudionik 1

6. ULOGA CENTARA ZA SOCIJALNI RAD

Iako su generalizacije, naravno, pune opasnosti s obzirom na broj uključenih sudionika, postojalo je gotovo jednoglasno negativno mišljenje o ulozi centara za socijalnu skrb i socijalnih radnika, u smislu nedostatka učinkovitog i empatičnog odgovora na situaciju sudionika, što je u određenoj suprotnosti s mješovitim odgovorom iz našeg ranijeg istraživanja [Stubbs i sur., 2017]. Iako je postojalo izvjesno prepoznavanje poteškoća dјelatnika u centrima, u kontekstu velikog broja predmeta i višestrukih odgovornosti, bio je prisutan iznimno snažan osjećaj da osoblje daje prednost kontroli, a ne skrbi, te da je često ravnodušno prema potrebama korisnika. To u najmanju ruku sugerira potrebu za dubljim, kvalitativnim i kvantitativnim proučavanjem uloge centara za socijalnu skrb i percepcije njihovih korisnika. Nezadovoljstvo koje osjećaju, na tragu je rezultata istraživanja Družić Ljubotina, Sabolić, Kletečki Radović [2017], u kojem se također uočilo nezadovoljstvo socijalnom podrškom kod obitelji koje žive u uvjetima siromaštva, a koje je vezano za nedostupnost informacija o pravima, nedovoljnu senzibiliziranost stručnjaka za problem siromaštva, problem zakonodavnog okvira i nedostatka suradnje između sustava i dr.

“Ja sam samohrana majka. Znači, s četvero djece. Međutim, država te pljuva. Gazi te. Bilo šta da ti nešto krene krivo u životu, odmah te poklope. Odmah policija, Centar za socijalnu skrb. Zašto ovo, zašto ono... Mislim, nemamo slobodu. Mi samohrani roditelji nemamo slobodu. Svi smo pod mikroskopom.” Sudionik 1

“Ma njih [CZSS] treba zgaziti. Oni vas osuđuju. Oni kada vam dođu u kuću... Znači, samohrani roditelj ste. Prvo što ti dođu, idu ti u frižider. Onda ti ode u kupaonu. Onda ti ode u sobu. Stani malo. Ja se trudim. To su moja djeca. Zašto me gaziš. Zbog čega? Mislim, zbog čega?” Sudionik 3

“Vezano uz socijalnu skrb i radnike. Ja imam dojam da oni kada završe fakultet, više se nikad dalje ne obrazuju. Po meni, oni bi trebali svako malo imati neko stručno usavršavanje, jer od kada su završili fakultete, koliko se stvari promijenilo. Neki od njih ne znaju neke nove stvari koje se događaju u životu.

“Oni ne prate situaciju. Oni svoje nešto guraju i u tome je problem.” Sudionik 1

“I sada znaju pitati, zašto ne idem na Centar. Ne. Ja ću otići, ima klupica u parku koliko god hoću. Jer kako kažu da od Centra imaju sračku, bome i ja imam od Centra sračku. Samo na ime.” Sudionik 8

“Socijalna skrb je za mene... Ja da sam malo jača na ovoj zemlji, vjerujte mi, ja bi to sve poskida. To je za mene: ili nemaju iskustva ili neće da rade. Evo, iskreno ću reći. Ona [socijalna radnica] kaže: „Nije ona naša. Ona je Dalmatinika pa neka se vrati.” Sudionik 5

“Centar kao Centar, ne radi svoj posao kako treba. Kad ih trebate da ih pitate, da se informirate, nema šanse. Ne dižu telefon, ne puštaju vas.” Sudionik 6

“Znači, bilo kakav savjet da dođeš pitati na Centar, bilo šta u vezi djeteta, bilo šta u vezi obiteljske situacije, nebitno. Općenito, oni te samo prebacuju od vrata do vrata, a u stvari ni na jednim vratima nema nigdje ništa. Ti otvoris vrata: „Zatvorite vrata.“ Reko: „Ali gospodo, nisam ni usta otvorila.“ „Zatvorite vrata ja ne radim danas.“ Reko: „Zašto ste onda ovdje? Šta onda uopće predstavljate ovdje? Vaša soba je tu. S porte su me poslali u Vašu sobu, Vi danas ne radite. Zašto ste Vi ovdje?” Sudionik 7

7. ULOGA CEKADE-A

U svakoj od tri fokusne grupe pitali smo sudionike koje im organizacije najviše pružaju podršku. Osim toga, pitali smo konkretno za njihovo mišljenje o CeKaDe-u, koje je bilo iznimno pozitivno. Povela se velika rasprava o tome što organizaciju čini ‘drugačijom’. Naravno, s obzirom na to da su se fokusne grupe održavale u prostorijama CeKaDe-a, te s obzirom na ulogu CeKaDe-a u financiranju istraživanja, potrebno je biti oprezan s takvim nalazima. Istodobno je naglašena naša neovisnost od CeKaDe-a, nijedan član osoblja CeKaDe-a nije bio prisutan u fokusnim grupama. U najmanju ruku, neki od razloga za pozitivno mišljenje sudionika vrijedni su pažnje i daljnje rasprave.

“Pa, meni se sve sviđa. Meni je dobro. Djeca su tu. Uče. Oni pomažu u učenju, dosta uče u kreativnoj i pomažu u svemu. Kada pitam neku informaciju, pomognu mi.” Sudionik 2

“Meni su samo pomagali da budem što hrabrija majka i da prolazim to sve što prolazim. Dizali su me. Zvala sam ih na telefon: „Trebate mi. Mogu jedan razgovor? Možete li mi nešto pomoći?“ Oni su mi rekli: „Nema problema gospodo, vidjet ćemo što možemo napraviti.“ Sudionik 5

“Ne da su oni meni samo pomogli, to bi bilo premalo rečeno. Oni su, u biti, mom djetetu pružili nešto što moje dijete možda nikad ne bi imalo da nije došlo ovdje. Možemo uzeti primjer izleta. Moje dijete možda nikad u životu ne bi otislo na Mali Lošinj da nije bilo udruge. Što se tiče instrukcija, ja nemam za platiti instrukcije 70,00 kn sat vremena. Mislim da nitko od nas to nema. To je stvarno preveliki novac. Za sat vremena se ne može ništa napraviti. To mora bit nekoliko dana konstantno da bi dijete nešto uspjelo napraviti od tih instrukcija. Znači, ne samo što se tiče učenja, i neke slobodne aktivnosti moje dijete nikad ne bi moglo pohadati da nije bilo ove udruge.” Sudionik 7

“Moje mjesto pod suncem dosta veliku ulogu igra. Njih se mora spomenuti. Oni su

stvarno velika podrška, a puno znači sam razgovor s tom djecom, s nama. Saznaš neke stvari koje ne bi inače saznao. Gdje bi se mogao obratiti, gdje bi se mogao okrenuti. U današnje vrijeme to jako puno znači, u ovom cijelom, što bi rekla, džumbusu. Oni su u svakom trenutku tu. Znači, oni su doslovno tu od 0 do 24. I s druge strane, što mi se sviđa, nisu na cesti, socijalizirani su, u društvu su, imaju zanimljice k'o sva djeca i to je jako bitno. [...] Ali kažem u šećeranu, u muzej, gdje god, ona ih vozi. Ona stvarno, ne mogu reći, ne bi pol tih lokacija dijete ni znalo." Sudionik 8

"Kad ovdje dođu, imaju tu frižider, imaju voće, imaju čokoladno mlijeko, paketiće dobivaju. Uvijek. Nije ta djeca da su nešto zapostavljena. Evo, sada će dolje biti vjerojatno čajna kuhinja i sve. Imat će boravak i poslije škole moći će gledati televiziju i sve. Baš, kao obitelj. Znači, dobit će još jedan dom." Sudionik 8

"U tih 7 godina, mogu reći da su tu djecu stvarno toliko digli. Tu djecu guraju u sve. [...] Stvarno, i što je najbolje, što malo koja udruga ima, mi imamo sastanke gdje su roditelji. Gdje ovako pričamo i dan danas što treba. Samo što su roditelji počeli biti, mi ono, sada mi tu pričamo i to ostaje tu. Znaju nekad i finansijski pomagati. Tako da stvarno, u svaku dobu su tu. [...] Kažem. Ja ne znam da takva udruga postoji igađe." Sudionik 9

8. ULOGA CRKVE

Nakon CeKaDe-a, najvažnija organizacija koja nudi podršku, spomenuta u dvjema fokusnim skupinama, bila je Crkva, kao mjesto gdje su se ispitanici mogli obratiti kada nije bilo pomoći od strane Centra za socijalnu skrb.

"I onda je, naša crkva. [...] Mi smo imali igre normalno. Tako da ja koronu nisam osjetila. Nisam. Oni su odlazili u crkvu, družili se, igrali su se, jer to je crkva za mlade. To je katolička crkva koja je za djecu. Kak' bi rekla, to nije standardna crkva. Nije to ni sekta. To je baš, kako da to objasnim... Tamo ima i besplatne instrukcije. Tamo imaju sve, ali nemaju mobitel. I oni se druže svi." Sudionik 1

"Meni je najviše crkva pomogla. Ali stvarno je. Ja... Jedno vrijeme sam ostala bez posla... I šta je bilo. Imala sam nešto malo. Ali, za tri mjeseca sam od socijalnog trebala dobiti pomoći. Trebalo je proći tri mjeseca. Uglavnom, mi smo jedno vrijeme bili gladni navečer. I crkva je ta koja je pomogla. Crkva je pomogla s jednim obrokom. Znači, socijalnom, kao državi, treba tri mjeseca da oni vide na papiru da se nema, da bi mi pomogli. Znači, ta tri mjeseca doslovce moramo biti gladni, ako ti nitko ne pomaže. Meni je crkva puno pomogla. To nikad neću zaboraviti. To je trajalo, hvala bogu kratko, da baš nisam imala... Katastrofa." Sudionik 4

9. PORUKE POLITIČARIMA I KREATORIMA POLITIKE

U posljednjem dijelu svake fokusne grupe sudionicima je postavljeno pitanje koje bi poruke željeli poslati političarima i kreatorima politike. Tu se rasprava vratila na prijedloge vezane za centre za socijalnu skrb i socijalne radnike. U fokusu je bila i lista čekanja za socijalno stanovanje u Rijeci – tema kojoj se u ranijim dijelovima rasprave u fokusnim grupama nije posvećivala velika pozornost. Osim toga, u dvije od tri fokusne grupe izražena su čvrsta mišljenja da sustav socijalne skrbi favorizira Rome na račun ostalih skupina. Takva mišljenja ovdje se ne citiraju izravno, ne zato što u tim izjavama ima malo vrijednosti, već jer se radi o jednostavnom navođenju da Romi dobivaju prioritet, kao da je to činjenica. Na ovu vrstu 'antiromskih' predrasuda nismo našli u našem prethodnom istraživanju [Stubbs i sur., 2017]. Bez dodatnog istraživanja, teško je razumjeti njihovo podrijetlo, iako se ideje o hijerarhiji zaslужnosti često nalaze u situacijama kada su resursi oskudni. U najmanju ruku, to sugerira temu koja bi mogla biti središnja za buduća istraživanja i, što je ključno, mogla bi biti fokus rada unutar CeKaDe-a ili drugih inicijativa.

"Kad god, mi ćemo svi preko Centra. Ja bih samo ponovila da treba više educirati radnike u Centru i da Centar treba imati neki popis ili mrežu ustanova koji mogu još pomoći ženi. Po meni je to osnovno. Kako god, većina žena se barem jednom u životu obrati Centru za neku potvrdu, za neku pomoći. I taj Centar mora biti educiran i imati neku dodatnu informaciju da uputi ženu dalje. Ono što ne zna neka uputi dalje. Neka lista mora postojati." Sudionik 1

"Ali poruka, poruka... hmm... Da se jednostavno stave na naše mjesto i kako bi oni da pokušaju, kako bi oni s toliko malo novaca uspjeli. Eto. Čisto to. Valjda bi onda malo bolje razmišljali. To je moje mišljenje." Sudionik 4

"Da nam se plati. A ne da nam daju neku mizeriju... Bacaju nam mrvice. Znači, neka plate ono što smo odradili. Kladim se da oni imaju najveće plaće." Sudionik 7

"Ja bih osobno prvo pitala pitanja, za nas koji smo slabijeg imovinskog stanja, koji smo na gradskim listama Grada Rijeke. A tu se radi o Gradu Rijeci, da li je moguće da dođemo normalno na red za stan, a ne čekati kao što čekam osobno ja, preko 20 i nešto godina." Sudionik 8

REZULTATI STRUKTURIRANIH PARTICIPATIVNIH SASTANAKA

Provedena su dva strukturirana sastanka u svrhu prikupljanja povratnih informacija o početnim nalazima istraživanja slijedom participativnog pristupa u oblikovanju izvješća i preporuka. Prvi sastanak proveden je 12. siječnja 2022. s lokalnim dionicima [10 osoba], a drugi 24. siječnja 2022. s Fafo Research Foundation [Fafo Institute for Labour and Social Research], Oslo [Norveška], koji je ujedno i jedan od partnera u provedbi projekta *Moje mjesto pod suncem*, unutar kojeg je i provedena studija.

U postavljanju pitanja i u diskusiji, prilikom prvog sastanka izdvojilo se nekoliko tema: stanovanje, intersektorska suradnja, povezivanje potreba dvaju strana [poslodavci u potrebi za radnicima i roditelji bez posla], te tematska područja rada s roditeljima.

Stanovanje je prepoznato kao veliki zanemaren problem na nacionalnoj razini, pri čemu se izdvojilo da pojedinci nemaju financijska sredstva za privatne oblike stanovanja, a kod stanovanja na socijalnoj osnovi ne znaju gdje će živjeti, od danas do sutra. Istaknula se i problematika bespravnog useljavanja u stanove, pretvaranje nužnog privremenog smještaja u trajni, te problem održavanja prostora nužnog smještaja. **Intersektorska suradnja** je prepoznata kao dio koji je nužno ojačati i to osmišljeno i usmjereno. **Potrebe dvaju strana** koje postoje i koje se sada negdje rješavaju segmentarno kao dio izoliranih akcija, potrebno je zadovoljiti kroz sustavno i kontinuirano djelovanje. Izdvojeno je i da su roditelji koji žive u situaciji siromaštva, ponekad u vrlo specifičnim pozicijama u kojima se moraju nositi s ovrhama. Pritom, imaju sklonost raditi 'na crno' kako bi imali više financija na raspolažanju u svakodnevici, dok se istovremeno teško odazivaju na pozive za poslove. **Socijalno mentorstvo** uočava se kao jedan od odgovora koji može utjecati i na poticanje nezaposlenih da se jave na pozive za zaposlenja. S roditeljima koji žive u siromaštvu CeKaDe radi pokrivajući različita tematska područja, no potrebe i dalje ostaju prisutne [primjerice, kod sudionika se izdvojilo pitanje radi li se s roditeljima na upravljanju financijama].

U diskusiji je izdvojen i segment **psiholoških potreba djece** koja žive u situaciji siromaštva, kao što je osjećaj izolacije i neprihvaćenosti, osjećaj srama i skrivanje od druge djece. Mentorski programi s djecom i tu se javljaju kao potencijalan odgovor.

Kod drugog sastanka potvrđen je značaj izdvojenih preporuka. Izdvojila se važnost **participativnog sudjelovanja** različitih dionika [vlast, stručnjaci, roditelji, djeca] u kreiranju strateškog dokumenta, kako bi se povećala razina vlasništva nad dokumentom. Postavljeno je pitanje dosadašnje **evaluacije** mjera socijalnog programa, realnost izdvajanja zasebnih financijskih sredstava za provedbu strategije predložene u preporukama, uz prepostavku da će vjerojatnije postojati sklonost pokrivanja pojedinih mjera, te **uloga različitih aktera** uključujući i nevladine organizacije. U kontekstu metodologije prikupljanja podataka o stanju, naglašena je važnost kriterija prema kojem će se definirati uzorak [**Tko su djeца која живе у**

siromaštву?]. Za detekciju djece koja žive u siromaštvu naglašena je mogućnost značajne **povezanosti obrazovnog sustava i sustava socijalne skrbi**. Dani su prijedlozi nadogradnje pojedinih preporuka. Primjerice, prijedlog je da se u preporukama nadefikasnije osnaživanje osoba, da se obuhvati privatni sektor i individualni investitori, da se razmotri mogućnost nastavka jačanja kompetencija u okviru formalnog obrazovanja i sl.

Rasprava

STRATEGIJE I INSTITUCIONALNE PRAKSE INSTITUCIJA KOJE RADE S OBITELJIMA KOJE ŽIVE U SIROMAŠTVU

U pregledanim strateškim dokumentima, kao pozitivan element se procjenjuje zastupljenost specifične pozornosti (kod nekih specifičnih ciljeva i vezanih mjera, aktivnosti i indikatora) za skupinu koja živi u siromaštvu i/ili skupinu koja živi u riziku od siromaštva. Također, strategija vrednovanja Plana razvoja Grada Rijeke 2021.–2027. ohrabruje dobru praksu koja izostaje kod strateškog planiranja: praćenje provedbe i njeno vrednovanje [Stubbs i Zrinščak, 2015]. Pozitivna je praksa i izvještavanje o provedbi Odluke o socijalnoj skrbi Grada Rijeke, pri čemu se u posljednje tri godine uočava i ugrađivanje preporuka, te participativni elementi pri djelovanju Grada Rijeke. Ti pozitivni elementi (sustavno praćenje i vrednovanje), mogu biti poticaj daljnjoj praksi, uz nužno zasebno strateško usmjeravanje pozornosti skupini obitelji koje žive u riziku od siromaštva, ili u situaciji siromaštva te produbljivanjem uvida u potrebe i način njihova zadovoljenja, što trenutno nedostaje.

ANKETA NA PODRUČJU RIJEKE

U ukupnim rezultatima provedene ankete na području Rijeke, skreće se pozornost na **kućanstva samohranih roditelja** koja čine gotovo polovicu obuhvaćenog uzorka, s obzirom na nalaze ranijih istraživanja koja ukazuju da djeca koja žive s jednim roditeljem, imaju 31% veći rizik od relativnog siromaštva, nego djeca koja žive s oba roditelja [Šućur i sur., 2015]³⁹. Izdvaja se i da je **većinska zastupljenost majki** kao sudionika u skladu s rezultatima istraživanja o dječjem siromaštvu i strategijama nošenja sa siromaštvom kućanstava u Hrvatskoj, provedenim na nacionalnom reprezentativnom uzorku istraživanja tijekom 2016. i 2017. godine od strane Ekonomskog instituta [Stubbs i sur., 2019]. Njihova velika zastupljenost tada se tumačila odrazom tradicije prema kojem je briga o djeci ‘ženska preokupacija’, pa poslijedično i sudjelovanje u anketi. Tumačenje takvog rezultata (zastupljenosti majki) vrijedi promatrati i u kontekstu velikog udjela samohranih majki koje se nalaze u ukupnom uzorku, što se također može vezati uz tradicijsko nasljeđe u kojem su žene primarni nositelji brige o djeci.

Za razliku od istraživanja o dječjem siromaštvu i strategijama nošenja sa siromaštvom kućanstava u Hrvatskoj, provedenim tijekom 2016. i 2017. godine [Stubbs i sur., 2017], gdje polovica uzorka nije imala **obrazovanje** više od osnovnoškolskog, u uzorku na području Rijeke nalazimo drugačiju raspoređenost obrazovanja. Četvrtina uzorka

39 Relativno siromaštvu podrazumijeva situaciju u kojoj pojedinci nemaju materijalnih i finansijskih resursa kako bi zadovoljili potrebe, koje čine sastavni dio minimalnog pristojnog standarda u društvu u kojem žive. Uz relativno prepoznajemo i apsolutno siromaštvu, koje podrazumijeva situaciju u kojoj pojedinci nemaju materijalnih ili finansijskih resursa za zadovoljenje potrebe opstanka [Šućur, 2012].

ima završenu samo osnovnu školu. Treba imati na umu da je istraživanje 2016. i 2017. provedeno na uzorku od 207 korisnika ZMN-a koji su imali barem jedno maloljetno dijete u obitelji. Uzorak u ovom istraživanju nije usmjeren samo na primatelje ZMN-a, već se širi i na druga kućanstva s djecom koja se nalaze u izazovnim financijskim situacijama, zbog kojih su primorani tražiti usluge programa usmjerenih socijalno ugroženim osobama.

U ukupno obuhvaćenom uzorku na području Rijeke, 40,91% sudionika istraživanja je nezaposleno, a svega pet osoba izdvaja neki od poticaja za sudjelovanje na tržištu rada [mjeru samozapošljavanja–potporu za samozapošljavanje, mjeru zapošljavanja–stjecanje prvog radnog iskustva, javni rad, mjeru obrazovanja i drugo–predavanje/radionice]. **Status roditelja na tržištu rada** [koji je povezan s razinom njihova obrazovanja], jedan je od najvažnijih čimbenika koji utječe na djeće siromaštvo [Stubbs i sur., 2017]. Poražavajuće je dug period nezaposlenosti, odnosno udio onih koji su u posljednjih pet godina bili nezaposleni tri godine, i više (80,56%). Razlog takvoj poziciji možemo tražiti u sustavnom praćenju izvršavanja obveze traženja posla nezaposlenih osoba i jačanju koordinacije između različitih aktera [pružatelja usluga i naknada] [Podobnik i Ilijas, 2020], potražnji za kvalifikacijama koje imaju sudionici istraživanja, a osobito primatelji ZMN-a [Rubil, Stubbs i Zrinščak, 2019], te financijskoj sigurnosti poslova koji im se nude [Družić Ljubotina, Sabolić i Kletečki Radović, 2017]. Jedan od izlaza iz takve situacije može biti i u socijalnom mentorstvu [Podobnik i Ilijas, 2020], gdje bi se kroz individualni plan s korisnicima, te njegovo praćenje i vrednovanje, mogao zahvatiti i segment [ne]zaposlenosti.

Podatak o **stambenom statusu** iz upitnika, prema kojem je kod ukupnog uzorka na području Rijeke najviše kućanstava koja žive kao podstanari i plaćaju punu najamninu privatnoj osobi (42%), nakon čega slijede kućanstva koja plaćaju najamninu u socijalnim/gradskim stanovima (Tablica 4.3.), u kombinaciji s podatkom da nešto više od četvrtine sudionika ukupnog uzorka procjenjuje da je kod nekog od djece došlo do pogoršanja zdravlja zbog stambene situacije (13,6% procjenjuje da je došlo do značajnog pogoršanja, a 15,9% da je došlo do malog pogoršanja), govori u prilog usmjeravanju pozornosti na stambenu situaciju. U ovom segmentu izdvaja se da je prema ranijim inozemnim istraživanjima, stambena situacija značajan faktor za zdravlje djeteta [Fowler i Farrell, 2017]. Loša kvaliteta stanovanja povezana je s lošijim zdravstvenim stanjem djece i većim brojem liječničkih posjeta [Boch i sur., 2021]. Procjena pogoršanja zdravlja zbog stambenih uvjeta predstavljena u ovom istraživanju, može biti odraz više utjecaja koji se akumuliraju kroz život s niskim primanjima, a ne samo odraz stambene situacije [primjerice, smanjene mogućnosti ulaganja u adekvatnu ishranu, manje korištenja dodatnih pripravaka za zdravlje i dr.]. Istraživanja o povezanosti zdravlja i života djece u siromaštvo sugeriraju da je socioekonomski status jedan od najsnažnijih društvenih čimbenika povezanih sa zdravljem [Racine, 2016; Chen i sur., 2007], pri čemu se prepoznaje međuigra različitih faktora sukladno konceptu socijalnih odrednica zdravlja [Wolfe i sur., 2013; Marmot i

sur., 2012; Marmot i Wilkinson, 2006]. Djeca koja žive u siromaštvu češće će pokazivati zaostajanje u razvoju, deficitne bolesti [slabokrvnost, rahitis], respiratorne bolesti, proljev, ozljede i trovanja [Chung i sur., 2016; Jovančević, 2008]. Pokazalo se, za područje RH, da djeca predškolske dobi koja žive u situaciji siromaštva češće obolijevaju od ostale djece, pri čemu se dodatno izdvajaju djeca u kućanstvima koja su korisnici jednokratne novčane pomoći, ne samo po učestalosti već i po više zdravstvenih tegoba istovremeno [Ljubotina, 2015]. Uočeno je i da roditelji djece koja žive u uvjetima siromaštva imaju mnogo manje mogućnosti svojem djetetu kupiti određeni lijek ili pripravak [Ljubotina, 2015]. Značajno je za izdvojiti da se utjecaj življjenja u situaciji siromaštva odražava na dijete već tijekom trudnoće, te će se djeca majki koja žive u situaciji siromaštva roditi osjetljivija [Jovančević, 2008]. Uočen je i povećani rizik za zdravlje kod djece iz manjinskih skupina, primjerice skupine Roma [Ljubotina, 2015; Zrinščak, 2014; Wolfe i sur., 2013]. Dodatno, osim omogućavanja adekvatnog stambenog prostora, rasterećenje kućanstva u podmirivanju najamnine, omogućilo bi im usmjeravanje dostupnih financijskih sredstava za druge potrebe. I sama kućanstva obuhvaćena istraživanjem prepoznaju značaj djejanja u području stambenog pitanja, te tako kod drugih oblika pomoći izdvajaju ponajviše rješavanje stambenog pitanja.

Potreba djejanja u okviru adekvatnijih stambenih prilika prepoznata je i u ranijem istraživanju koje su proveli Babić i sur. (2015), u kojem je predložena: a) izrada Nacionalne strategije socijalnog stanovanja za identifikaciju stambenih potreba depriviranih skupina i razradu sustavne mjere stambene potpore siromašnim kućanstvima, koja ne mogu samostalno osigurati zadovoljenje stambenih potreba, b) sufinanciranje troškova energije kućanstvima, te d) jasnije i cjelovitije planiranje programa socijalnog stanovanja od strane jedinica lokalne samouprave. Podobnik i Ilijas (2020, 472) sugeriraju i kako bi u budućnosti radi povećanja učinkovitosti ZMN-a trebalo uvesti „stambene subvencije u okviru ZMN-a za osobe u podstanarskim statusima“.

Podatak o prosječnom **mjesecnom primanju** po članu kućanstva [u ukupno obuhvaćenom uzorku na području Rijeke iznosi 740,74 HRK pri čemu je raspon od najmanjeg mjesecnog iznosa po članu kućanstva do najvećeg iznosa, izuzetno velik], nešto je niži od podatka iz ranije spomenutog istraživanja o dječjem siromaštvu i strategijama nošenja sa siromaštvom kućanstava u Hrvatskoj, provedenim tijekom 2016. i 2017. godine, gdje je prosječni dohodak po članu kućanstva iznosio 758,00 HRK mjesечно [Stubbs i sur., 2017]. Treba imati na umu da su sudionici slobodno navodili primanja, što može značiti i da dio nije iznio sva primanja zbog straha od gubitka određenog prava [usprkos anonimnosti istraživanja i izjavi o povjerljivosti]. Transferi su u istraživanju provedenom 2016. i 2017. godine [Stubbs i sur., 2017] činili 92,39% udjela u ukupnom mjesecnom dohotku kućanstva, a u ovom istraživanju transferi čine manji udio od 67,34%. S obzirom na drugačiju strukturu ukupnog uzorka, takav rezultat ne iznenađuje, no rezultati sudionika koji su korisnici ZMN-a, a koji

ukazuju na udio transfera od 83,5% u ukupnim primicima, bliže su ranije provedenom istraživanju. Istraživanje provedeno od strane UNICEF-a o siromaštву i dobrobiti djece predškolske dobi u Republici Hrvatskoj [Šućur i sur., 2015] ukazalo je da kod predškolske djece koja ne žive u situaciji siromaštva, plaće i dodaci na plaće čine 61 % ukupnog dohotka kućanstava, a kod kućanstava s predškolskom djecom koja žive u situaciji siromaštva tek 35,5% ukupnog dohotka. S druge strane, socijalni transferi bili su drugi po važnosti kao izvor dohotka kućanstava predškolske djece koja žive u situaciji siromaštva.

Podobnik i Ilijaš [2020, 472], prepoznajući neučinkovitost ZMN-a u borbi protiv siromaštva, sugeriraju, u svrhu učinkovitijeg pozicioniranja ZMN-a, osim ranije spomenutog uvođenja stambene subvencije u okviru ZMN-a za osobe u podstanarskim statusima, i kategoriziranje područja Hrvatske sukladno troškovima života. Sugerira se i primjena takvog kategoriziranja u odmjeravanju visine naknade, te godišnje usklajivanje visine naknade [vodeći računa o razini potrebnog minimalnog dohotka, minimalnoj plaći te stvarnim troškovima sudjelovanja u društvu]. Isti autori prepoznaju i da jednokratna naknada u praksi gubi svoj smisao i predlažu „povećanje osnovice za izračunavanje visine ZMN-a”, tj. njezino prilagođavanje trenutnom životnom standardu. Istoču da je potrebno „dosljednije provoditi zakonske odredbe vezane uz radnu aktivaciju, poboljšati suradnju ključnih institucija i kreirati mјere radne aktivacije za korisnike ZMN-a”. Dio njihovih preporuka vezanih uz radnu aktivaciju nadovezuje se na ranije prikazane rezultate o (ne)zaposlenosti članova kućanstva obuhvaćenih ovim istraživanjem.

Podaci za kućanstva, koja su se iskazala kao korisnici ZMN-a [N = 22], i koji u zadnjih pet godina većinom primaju ZMN kroz taj cijeli period (65,21% primatelja), odnosno kojima je prosjek primanja 4,26 godina, govore o **teškoći izlaska iz situacije siromaštva**. Nalaz da su korisnici ZMN-a i njegini dugotrajni korisnici⁴⁰, u skladu je s ranijim nalazima istraživanja [npr. Stubbs i sur., 2017; Podobnik i Ilijaš, 2020] i traže posebnu pozornost slijedom negativnih učinaka dugotrajnog ostanka u situaciji siromaštva. Značajnu pozornost privlače rezultati koji govore da je u posljednjih 12 mjeseci: a) 50% obuhvaćenih kućanstava ukupnog uzorka na području Rijeke kasnilo duže od tri mjeseca s plaćanjem računa ili sličnih obaveza (komunalije, otpłata kredita, kreditne kartice itd.), jer nisu imali dovoljno novaca, b) 42% obuhvaćenih kućanstava smanjilo korištenje nekih komunalnih usluga iz financijskih razloga, c) 12,5 % obuhvaćenih kućanstava imalo isključeno neku od komunalnih usluga pri čemu prednjači trošak za električnu energiju. Smanjenje **korištenja pojedinih komunalnih usluga, kašnjenje s plaćanjem za njihovo korištenje te njihovo isključivanje**, također potvrđuje potrebu djelovanja u smjeru aktivne uloge u pomoći u podmirenju

40 Dugotrajno korištenje ZMN-a, prema Šućuru [2001], podrazumijeva korištenje duže od tri godine, srednjoročno ili prijelazno korištenje znači da ga korisnik koristi od jedne do tri godine, a kratkoročno do jedne godine.

komunalnih troškova, što je prepoznato kao potrebno i u ranijim istraživanjima [Stubbs i sur., 2017; Babić i sur., 2015]. Štoviše, istraživanje UNICEF-a [Šućur i sur., 2015] je u uzorku kućanstva s djecom predškolske dobi koja žive u situaciji siromaštva, detektiralo udio od 82,5% kućanstava koja nisu u mogućnosti podmiriti izvanredne financijske troškove. U usporedbi s prosjekom na razini EU (32,1%), u 2019. godini Hrvatska je imala mnogo veći udio kućanstava s djecom (46,9%) koja nisu u mogućnosti nositi se s neočekivanim financijskim troškovima [EUROSTAT, 2021c]⁴¹, pri čemu je taj udio bio najveći za jednoroditeljske obitelji (75,6% za RH, u usporedbi s 56% na razini EU). Plaćanje komunalija nije neočekivani financijski izdatak, no teškoča njihova podmirivanja, dodatno podiže razinu važnosti problema podmirivanja izvanrednih financijskih troškova. U ovom kontekstu, dvije informacije u rezultatima zaokupljaju pozornost: potreba za posudivanjem novaca, potreba za prodajom stvari, te situacija u kojoj ispitanci nemaju što prodati. U posljednjih 12 mjeseci, 48,9% obuhvaćenih kućanstava posudivalo je novac iz drugih izvora (isključujući banke i slične institucije) kako bi zadovoljili prehrambene potrebe, pri čemu prednjači posudivanje novaca od obitelji ili prijatelja. Kako bi došli do novaca, 35,2% kućanstava je koristilo prodaju određenih stvari, dok 29,5% navodi da nisu imali što prodati. S obzirom na ovako otežanu situaciju s podmirenjem redovnih troškova, ne iznenađuje podatak da su zbog nedostatka sredstava u posljednjih godinu dana na spavanje išli gladni svi članovi kućanstva, ili dio članova kod 25% obuhvaćenih kućanstava. Ono što iznenadjuje, u segmentu strategija nošenja s izazovnim financijskim situacijama, jest niska stopa obavljanja povremenih poslova. Čak 38,6% sudionika nikada nije obavljalo povremene poslove. Nadalje, iako je od strane sudionika istraživanja, prepoznata primarna potreba za dodatnim izvorom prihoda, treba imati na umu činjenicu da su načini dodatnih izvora prihoda različiti – ne isključivo davanje novčane pomoći, već to mogu biti i drugi oblici podrške koji će omogućiti članovima kućanstava da svojim radom osiguraju dodatni izvor prihoda. S obzirom na velik udio jednoroditeljskih obitelji u uzorku (oko 45%), koji su prepoznati i kroz najvišu stopu rizika od siromaštva ili socijalne isključenosti, među kućanstvima s djecom [DZS, 2021] to je svakako izazov, no i nužnost na koju treba odgovoriti.

Segment koji je istraživao probleme s izazovnim financijskim situacijama, podatak o 16,9% obuhvaćenih kućanstava na području Rijeke koja su uzgajala povrće ili voće te držali perad ili stoku u proteklih godinu dana, potrebno je promatrati s obzirom i na stupanj urbaniziranosti područja. S obzirom da su sudionici istraživanja s urbanog područja, ovdje se izdvaja i ograničena mogućnost uzgoja povrća i voća, te držanja peradi i stoke, kao element strategije nošenja s financijski izazovnim situacijama.

S obzirom na poteškoće u nošenju s financijskom situacijom, izazovno je promatrati

41 Eurostat [2021]. Inability to face unexpected financial expenses. [online data code: ilc_mdes04] Dostupno na: https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=ilc_mdes04&lang=en [Pristup: 28.1.2021.]

kako sudionici istraživanja na području Rijeke **procjenjuju nužnost i priuštivost pojedinog dobra**. Iako je neko od dobara procijenjeno nužnim, kod više od 90 % sudionika istraživanja, izdvaja se udio sudionika istraživanja koji ne mogu to dobro priuštiti svojoj djeci, iako bi to željeli. Europska komisija je kao dio borbe protiv siromaštva djece izradila pokazatelje **materijalne oskudice djece**, koji su prihváćeni 2018. godine od strane Odbora za socijalnu zaštitu. Pokazatelji sadrže 17 stavki koje se odnose na predmete namijenjene posebno djeci i predmete za cijelokupno kućanstvo, a nemogućnost pristupa trima stavkama označava da djeca žive u materijalnoj oskudici [EU, 2020]. Kod pitanja o nužnosti i priuštivosti dobara, zahvaćenih našim istraživanjem, moglo se pratiti 11 od 17 stavki iz pokazatelja materijalne oskudice: *nešto nove odjeće, dva para cipela, svakodnevno svježe voće i povrće, svakodnevna konzumacija mesa, piletine, ribe, prikladne knjige, aktivnosti za slobodno vrijeme, proslave, pozivanje prijatelja, školski izleti, praznici, internet*. Prema njima, u ukupno obuhvaćenom uzorku pokazuje se poprilično visok udio od 63,09 % sudionika istraživanja kod kojih se prema odgovorima, djeca nalaze u materijalnoj oskudici⁴², odnosno kod kojih nedostaje pristup najmanje trima dobrima jer si to ne mogu priuštiti. Važno je imati na umu da se potrebe djece i odraslih razlikuju, te da je utvrđeno da je u svim zemljama članicama pokazatelj materijalne oskudice djece viši od pokazatelja materijalne oskudice generalno [EU, 2020].

Rezultati vezani uz **dostupnost pojedinih usluga**, pokazuju da udaljenost najviše otežava korištenje kina, dodatni troškovi također najviše otežavaju korištenje kina, potom rekreativno-obrazovnih programa, muzeja i kazališta za djecu. Izdvaja se da je pritom potrebno imati na umu da činitelji rizika za socijalnu isključenost djece mogu dolaziti s više razina [dijete, obitelj, zajednica], pri čemu se rizici mogu manifestirati u različitim oblicima i kretati na kontinuumu od niske do vrlo visoke rizičnosti [Bouillet i Domović, 2021]. Spoj različitih rizika generirat će veću mogućnost za socijalnu isključenost, što nam govori o nužnosti obraćanja pozornosti i na usluge koje nisu procijenjene visoko nedostupnima. Spoj jednog visokog rizika s niskim rizikom može donijeti vrlo visoki rizik, što je nužno izbjegći za dobrobit djeteta. Primjerice, prema Bouillet i Domović [2021], rizik od siromaštva, kao karakteristika roditelja, prepoznat je kao visoko rizičan za socijalnu isključenost djeteta. Nedostupnost obrazovnih, socijalnih i/ili zdravstvenih usluga u kontekstu sustava podrške djetetu, prepoznata je kao visoko rizična za socijalnu isključenost djeteta. Spoj takvih rizika dodatno djetetu otežava korištenje životnih šansi za razvoj kapaciteta za kvalitetan život. Gledano kroz koncept ranjivosti, možemo reći da je nužno obraćati pozornost na tzv. *sjecišta ranjivosti*, odnosno na područja gdje se međusobno presijecaju različita područja ranjivosti, podržavajući se međusobno i posljedično povećavajući ranjivost [Delor i Hubert, 2000].

42 U procjeni su uzeti u obzir odgovori: "Ne mogu to priuštiti svojoj djeci, iako bih želio." i "Ne mogu to priuštiti svojoj djeci i ne bih želio".

Očekivanu **razinu obrazovanja** iskazanu od strane sudionika istraživanja na području Rijeke [44% očekuje da dijete završi barem četvrti razred srednje škole] nužno je promatrati u kontekstu dosadašnjih raspoloživih informacija. Djeca koja žive u uvjetima siromaštva imaju više poteškoća sa završavanjem obrazovanja, stjecanjem višeg stupnja obrazovanja i kvalifikacije za bolje plaćene poslove u budućnosti [Družić Ljubotina i Kletečki Radović, 2016]. Suočeni su s problemom izbora srednje škole prema prostornoj dostupnosti [Družić Ljubotina, Sabolić i Kletečki Radović, 2017], a u izboru su usmjereni na trogodišnje strukovno obrazovanje i obrtnička zanimanja [Kletečki Radović, Vejmelka i Družić Ljubotina, 2017]. Ujedno su ogorčeni zbog razlika u uvjetima školovanja. Prepoznaju podcjenjivanje učenika strukovnih škola i nerazumijevanje problema siromaštva u školi [Kletečki Radović, Vejmelka i Družić Ljubotina, 2017]. Takvi podaci govore nam da je u odgovoru na problematiku potrebno ukloniti prostornu dostupnost izbora srednje škole [primjerice, pokrivanjem troškova odlaska djeteta na školovanje izvan svoje lokalne zajednice na školovanje], i tijekom ranog školovanja [osnovnoškolskog] osigurati dodatnu podršku u savladavanju gradiva i razvijanju kapaciteta za širenje izbora srednje škole. Ovdje treba imati na umu koliko su djeci koja žive u uvjetima siromaštva osigurani prostorni i materijalni resursi za učenje [primjerice, soba, radni stol i dr.], i koliko im je omogućeno korištenje rekreativno-obrazovnih aktivnosti koje ih dodatno osnažuju za postizanje bolje razine obrazovanja [vidjeti ovdje i rezultate u tablici *Nužnost i priuštivost različitih dobara za djecu*].

Rezultati za područje Rijeke ukazuju na različita **iskustva vezana uz primljenu podršku**, što je u skladu s ranijim nalazima⁴³ u kojima se, kao i ovdje uočila kombinacija formalnih i neformalnih izvora podrške⁴⁴, kao i nezadovoljstvo socijalnom podrškom [Družić Ljubotina, Sabolić, Kletečki Radović, 2017]. Skupina obitelji, rodbine i prijatelja izdvojili su se kao skupine koje su u najvećem udjelu zastupljene kao one na koje se uvijek može računati u pružanju pomoći. Skupina prijatelja te klubovi, udruge i/ili društva izdvojili su se kao skupine na koje se često može računati u pružanju pomoći, dok je mjesni odbor i gradska uprava najzastupljenija u odgovorima koji ističu da se nikad ne može računati na njihovu pomoći [i to u visokom udjelu odgovora]. Centar za socijalnu skrb je prisutan kod odgovora s udjelom od 4/5 u korist jako slabe potražnje pomoći, ili tek povremenog zahtjeva za pomoći. Iako na prvu djele je ohrabrujuće da su se pojedine skupine izdvojile kao one na koje se može računati za pružanje pomoći, podaci procjene učinka primljene pomoći daju drugačije svjetlo. Primjerice, u ukupnom uzorku se uočava da obitelj za oko 45% sudionika ima vrlo velik ili velik učinak, dok za oko 30% sudionika ima mali ili nikakav učinak. Takvi podaci mogu upućivati na značaj jačanja i izgradnje formalnih i neformalnih

43 Vidi: Družić Ljubotina, Sabolić, Kletečki Radović [2017].

44 Formalni oblici podrške odnose se na „institucionalnu vrstu pomoći, koja je pružana od strane državnih i lokalnih ustanova, udruga civilnog društva, humanitarnih i vjerskih organizacija”, a neformalni oblici podrške odnose se na podršku koju „pruža najbliška okolina, kao što su obitelj, rodbina, prijatelji i susjedi” [Družić Ljubotina, Kletečki Radović i Oresta, 2016.].

mreža podrške u svakodnevici. Od oblika primljene pomoći prevladava finansijska pomoć [u ukupnom uzorku, kod sudionika korisnika ZMN-a, i kod sudionika koji nisu korisnici ZMN-a], nakon koje slijedi pomoć u hrani, što nije neočekivano jer sudionici istraživanja u ukupnom uzorku, kod upita za oblik pomoći koji bi im pomogao da lakše žive, najviše biraju odgovor *Dodatni izvor prihoda* [udio odgovora veći je od 90%].

Centri za socijalnu skrb (CZSS) prepoznati su u ranijim istraživanjima po nezamjenjivoj ključnoj ulozi u socijalnoj skrbi općenito, a posebno pri životu u nepovoljnim socijalnim prilikama. Prepoznato je da ih treba čuvati i jačati kako bi zaista bili koordinatori socijalnih usluga u zajednici [informiranjem o dostupnim uslugama, njihovim poticanjem i razvojem] [Stubbs, 2017]. Rezultati za CZSS u ovom istraživanju, pri čemu možemo govoriti o niskoj razini prepoznavanja učinka pomoći primljene od navedene institucije, govore o potrebi preispitivanja uloge CZSS: koji je razlog neprepoznavanja njihove ključne uloge kod najpotrebitijih. Uloga lokalnih vlasti i organizacija civilnog društva, i u ranijim istraživanjima je prepoznata kao mala [Stubbs i sur., 2017], što potvrđuje prostor za razvoj usluga koje će dolaziti iz tog izvora. Rezultati ovog istraživanja posebnu pozornost daju udrugama [kategorija u upitniku: klubovi, udruge, društva], s obzirom da je četvrtina sudionika u ukupnom istraživanju izdvojila vrlo velik i velik učinak njihove pomoći.

Podaci da se kao vodeću organizaciju i/ili instituciju koja bi trebala **pružiti izdvojene oblike pomoći** u ukupnom uzorku na području Rijeke, izdvaja Grad i nakon toga Centar za socijalnu skrb [s time da je on kod korisnika ZMN-a prepoznat u duplo većem udjelu, nego kod skupine koji nisu korisnici ZMN-a], govore o ranije istaknutom značaju jačanja uloge CZSS-a, lokalne uprave i udruga. Ipak, iznenađujuće prepoznavanje Grada kao potencijalnog pružatelja pomoći od strane najvećeg udjela sudionika istraživanja. Takvo prepoznavanje ide u smjeru prepoznavanja važnosti lokalne samouprave od strane stručnjaka, te iniciranja programa pomoći najugroženijem stanovništvu, paralelno uz centralizaciju socijalne politike na nacionalnoj razini [Bežovan i Zrinščak, 2001]. Također, lokalni nivo je od važnog značaja za pokretanje i održavanje socijalnih inovacija. Socijalne inovacije prepoznate su kao moćno oruđe za suočavanje s društvenim izazovima, te kao odgovor na nedovoljno zadovoljene socijalne potrebe⁴⁵, u vodećim inicijativama strategije Europa 2020, Europskoj platformi protiv siromaštva i socijalne isključenosti, te u Uniji inovacija. Učestalo, iz lokalnih konteksta izvire [Bežovan i sur., 2016; Correia i sur., 2016; Sinclair i Baglioni, 2014] i jedna od prepostavljenih dimenzija [Correia i sur., 2016] socijalnih inovacija, a to je usmjeravanje prema zadovoljavanju specifičnih društvenih potreba, doživljenih lokalno u situaciji karakteriziranoj kao neprihvatljivoj ili

nezadovoljavajućoj. S lokalnog nivoa se rješenja šire na višu razinu [Correia i sur., 2016; Morais-Da-Silva i sur., 2016; Sinclair i Baglioni, 2014], a lokalnosti se može pripisati i brže širenje inovacije [Young, 2011]. U nastanku socijalnih inovacija, uz utjecaj socijalnog kapitala, presudna je i otvorenost lokalnih sustava za inovacije [Bežovan, Matančević i Baturina, 2016]. Zaključno, pokretanje lokalnih inicijativa značajan je resurs kojeg treba koristiti u rješavanju socijalne problematike, imajući na umu otvorenost lokalne zajednice za takve inicijative.

Nastavno na ulogu CZSS-a, koji je prepoznat kao ključna institucija u borbi protiv siromaštva [Podobnik i Ilijas, 2020], ne iznenađuje da se CZSS prepozna i od strane sudionika. Iznenađuje ipak da rezultati ne pokazuju visoku razinu zadovoljstva ulogom CZSS-a, što upućuje na potrebu preispitivanja uloga i mogućnosti CZSS-a. Kod pitanja o primljenoj pomoći i učinku, CZSS nije bio visoko pozicioniran i prepoznat je prvenstveno po pružanju finansijske pomoći. Ako je uloga CZSS-a da, osim prvostupanjskog rješavanja naknada, pruža uslugu socijalnog i drugog stručnog rada, potiče na razvijanje samopomoći, pomaže u suzbijanju socijalnih i osobnih problema, te u uključivanju korisnika u zajednicu, tada je nekoliko značajnih elemenata potrebnih za osnaživanje obitelji izostavljeno.

Dobro je imati na umu da je istraživanje perspektive stručnjaka o siromaštvu djece ukazalo na problem suradnje dionika u pružanju koordinirane i svršishodne pomoći obiteljima i djeci u riziku od siromaštva, ili koja žive u siromaštvu, te diskontinuitet u financiranju programa civilnog društva i jedinica lokalne samouprave, koji bi mogli olakšati i smanjiti rizike života u siromaštvu [Ajduković, Matančević i Rimac, 2018].

Odnosi u obitelji prepoznati su kao važan indikator dobrobiti djece [Družić Ljubotina, Sabolić, Kletečki Radović, 2017]. Stoga, ohrabruje podatak o 44,3% sudionika istraživanja na području Rijeke koji su vrlo zadovoljni odnosima u svojoj obitelji, i 37,5 % koji su prilično zadovoljni. Mnogo manje su ohrabrujući podaci da 30,7% sudionika ukupnog uzorka iskazuje da je njihovo dijete bilo **zlostavljanje** u školi [pri čemu kod korisnika ZMN-a, udeo onih koji iskazuju da je njihovo dijete bilo zlostavljanje je 40 %, a 10% iskazuje da ne zna], te podatak da od 30% do 35% sudionika istraživanja na području Rijeke [ovisno gleda li se rezultat za sudionike koji su korisnici ZMN-a, ili koji to nisu], navodi da često imaju osjećaj da ne pripadaju ovom društvu ili da se osjećaju društveno neprihvaćenim i **isključenim**. Podaci o zlostavljanju i osjećaju nepripadanja društvu, govore u prilog nužnosti rada na senzibilizaciji članova zajednice [od mlađih prema starijima i obratno] za solidarnost i uvažavanje svih pojedinaca, a osobito onih koji se nose s dodatnim životnim izazovima.

45 Uredba EU br. 1296/2013 Europskog parlamenta i Vijeća od 11. prosinca 2013. o Programu Europske unije za zapošljavanje i socijalne inovacije.

ANKETA NA PODRUČJU GOSPIĆA

Rezultati provedene **ankete na području Gospića** ne odstupaju u značajnijoj mjeri od rezultata ankete provedene na području Rijeke. Uočava se da se radi o manjem uzorku specifičnom po svojim karakteristikama (korisnici ZMN-a). Generalno, rasprava prikazana za rezultate na području Rijeke vrijedi i za područje Gospića, uz preporuku da se obuhvati veći broj korisnika, a kako bi se omogućilo adekvatnije oblikovanje zaključaka.

Kod uzorka za područje Gospića, za razliku od uzorka na području Rijeke, uočava se da polovicu čine kućanice, te da u trećini uzorka kod stambenog statusa prevladavaju vlasnici stambenog objekta. Uočava se nešto niži prosječni dohodak (598,00 HRK), veći udio posudivanja novaca kod skupine prijatelja, te veći udio obraćanja proširenoj obitelji za pomoć. Ipak, učinak te pomoći procijenjen je kao malen, slično kao i kod uzorka na području Rijeke. Kako je područje Gospića ruralnije, u većem udjelu sudionici uzgajaju povrće ili voće te drže perad ili stoku, kako bi zadovoljili svoje prehrambene potrebe, no nešto manje obavljaju povremene poslove. Kod dostupnosti usluga i institucija, zbog udaljenosti se izdvaja otežana dostupnost srednjoj školi i poludnevnom boravku za djecu s teškoćama. Zbog troškova dolaska, otežan je pristup poludnevnom boravku za djecu s teškoćama u razvoju, te knjižnici. Problemi s kojima se suočavaju djeca jasličke i vrtićke dobi su jednaka kao i za područje Rijeke: potrebno je samostalno kupovati velike količine stvari (maramice, ubrusi i dr.). Jednako je i kod djece školske dobi: dijete je imalo teškoća u pronalaženju/dobivanju materijala potrebnih za izradu domaće zadaće. Kod procjene pomoći od određenih skupina – privatnih osoba, institucija i organizacija, uzorak u Gospiću se razlikuje u tome što članove kluba, udruga i društava prepoznaju u potpunosti kao skupinu na koju nikad ne mogu računati. U riječkom uzorku to nije bio slučaj. Ono što se pojavljuje kao primaran oblik pomoći jest dodatan izvor prihoda, kao i kod Rijeke, a nakon toga rekreativno-obrazovne aktivnosti za djecu. Vjerojatno iz toga proizlazi činjenica da, uz Grad, prepoznaju i školu kao pružatelja pomoći.

OSVRT NA ISTRAŽIVAČKA PITANJA

Sukladno svemu prikazanom, te nastavno na prvo postavljeno istraživačko pitanje *Koje su mjere za obitelji s djecom, koja žive u uvjetima siromaštva, aktualne u postojećim strategijama i institucionalnim praksama na području Grada Rijeke?*, uočava se da su postojeće mjere primarno obuhvaćene odlukama i razvojnim planovima Grada, ne i zasebnim strateškim planovima, kao zasebnim dokumentima. Uz ovo istraživačko pitanje veže se i četvrto postavljeno pitanje: *Koliko su postojeće mjere javnih politika na području Rijeke i Gospića primjerene potrebama obitelji s djecom koja žive u uvjetima siromaštva?* U odgovoru na pitanje uočava se prostor

za unapređenje koji je ugrađen u preporuke, kao odgovor na peto postavljeno istraživačko pitanje: *Koji su mogući smjerovi reforme postojećih mjera javnih politika na području Rijeke i Gospića, za obitelji s djecom koja žive u uvjetima siromaštva?* Nastavno na drugo istraživačko pitanje: *Koje su poteškoće s kojima se susreću obitelji s djecom koja žive u uvjetima siromaštva na području Rijeke i Gospića?*, uočava se da su nalazi u skladu s dosadašnjim istraživanjima, pri čemu se izdvaja teret stanovanja u iznajmljenom prostoru, udio djece sudionika istraživanja za koji procjenjuju da je izložen zlostavljanju, teškoća izlaska i nošenja s financijski izazovnim situacijama te ograničeni dostupni resursi pomoći podrške.

S obzirom na postavljena istraživačka pitanja, u pitanju: *Koji su konkretni načini nošenja s poteškoćama s kojima se susreću obitelji s djecom, koja žive u uvjetima siromaštva na području Rijeke i Gospića?*, izdvaja se da roditelji koriste neformalne oblike podrške koji imaju ograničen učinak. Pribjegavaju posuđivanju novaca i prihvaćaju pomoć (novčanu ili u obliku stvari), potrebe zadovoljavaju prema prioritetima, pri čemu će se najprije odreći rekreativno-zabavnih aktivnosti, te cigareta ili alkohola. Dijete će staviti ispred sebe te će ići gladni na spavanje ako nemaju drugog izbora.

Preporuke

U sklopu preporuka temeljenih na istraživanju, važno je napomenuti da je jedan od ključnih izazova bio identificiranje opsega autonomije gradova, uključujući Rijeku i Gospić, u pogledu socijalne politike, te u kontekstu opće suglasnosti koju ima Hrvatska i koji se odnosi na prilično centraliziran sustav socijalne zaštite. Doista, u vrijeme kreiranja izvještaja, prijedlog novog Zakona o socijalnoj skrbi ušao je u saborsku proceduru, za koji mnogi upućeni komentatori tvrde da bi mogao dovesti do još veće centralizacije u budućnosti. Istodobno, većina intervjuiranih sudionika bili su jasni u svojim stavovima o postojanju prostora za gradove da razviju politike i programe, koji mogu imati značajan utjecaj na smanjenje rizika od siromaštva i socijalne isključenosti, posebno za djecu. Preporuke u nastavku, treba shvatiti kao neku vrstu zajedničkog promišljanja sa sudionicima istraživanja o mogućnostima za budućnost. Preporuke su također prodiskutirane i s vanjskim stručnjakom, Tone Flötten iz Nizozemske organizacije FAFO.⁴⁶ Na neki način, manje su važne pojedinačne preporuke same po sebi, a više potencijalne sinergije među njima. To je osobito slučaj u kontekstu onoga što želimo označiti kao trokut: unaprijeđen strateški fokus, jača analitička baza i smislena međusektorska komunikacija i koordinacija.

U našem ranijem radu na nacionalnoj razini o temi siromaštva djece, istaknuli smo skupinu politika koje mogu učiniti razliku u životima djece koja žive u situaciji rizika od siromaštva i socijalne isključenosti [vidjeti dokument: Stubbs, P., Ledić, M., Rubil, I., Zrinščak, S. [2017]. *Dječje siromaštvo i strategije nošenja sa siromaštvom kućanstva u Hrvatskoj – Policy brief Zagreb: Ekonomski institut.*⁴⁷]. Svi segmenti iz navedenog istraživanja ostaju relevantni i dalje. Neke preporuke, poglavito one koje su vezane uz rani odgoj i obrazovanje, uz korištenje obrazovnih ustanova, odustajanje od isključivanja osoba zbog električne energije i naknade za stanovanje, najvjerojatnije su one na koje je moguće utjecati na podnacionalnoj razini. Te preporuke ne ponavljamo ovdje. Uhatoč tome, trebale bi biti uzete u obzir u razvoju lokalnih strategija koliko god je to moguće.

PREPORUKE–RIJEKA

1. STRATEŠKI FOKUS

Iako Grad Rijeka ima dugu povijest razvijanja naprednog socijalnog programa, uključujući i program za djecu i obitelji u riziku od siromaštva, na određenoj je razini razvidno da mu nedostaje strateški fokus. Postojeći socijalni program funkcioniра tek kao pro forma dokument, s postupnim dodacima iz godine u godinu, u smislu mjera

⁴⁶ Sastanak je održan online [Zoom] 24.1.2022.

⁴⁷ Dokument je dostupan na mrežnim stranicama Ekonomskog instituta: https://www.eizg.hr/userdocsimages//projekti/zavrseni/Policy_brief_hr.pdf

i odredbi. Napredna priroda programa još se uvijek, između ostalog, može vidjeti u postotku koji se u proračunu izdvaja za mjere socijalne politike, u iznosu raspoloživih sredstava za programe koje provode nevladine organizacije, te u spremnosti i kapacitetu za ulazak u programe koji se oslanjaju na vanjska novčana sredstva (uglavnom, razne vrste novčanih sredstava EU).

U nedostatku strateškog fokusa, mnogi su smatrali da je odgovor Grada, na nove potrebe i promjenjivi profil onih koji su u riziku, nepogodan. Strategije se mogu evaluirati, ne samo u smislu uspješnosti provedbe određenih aktivnosti, već i u kontekstu omogućavanja i vrednovanja učinkovitosti pojedinih mjera. Jačanje povezanosti između strategija i financiranja može polučiti informiranje odluke o tome gdje koncentrirati financiranje i što financirati, kada se ograničenja dostupnih financija povećavaju, odnosno čemu dati prioritet, kada se isti smanjuju. Prema našem mišljenju, dovoljna bi bila jedna strategija socijalne skrbi za izborni ciklus od četiri godine, sa specifičnim područjima posvećenima određenim skupinama, uključujući djecu i obitelji.

Preporuka 1

*Uz Socijalni plan, Grad Rijeka bi trebao izraditi **Strategiju socijalne skrbi** za razdoblje od četiri godine, koja će sadržavati ciljeve, aktivnosti i pokazatelje, zajedno s vremenskim okvirom aktivnosti i njihovim troškom. Dokument koji donosi Gradska skupština trebao bi svake godine biti evaluiran u obliku formalnog dokumenta kojeg će usvojiti Skupština, s prijedlozima izmjena i dopuna Strategije, o kojima će se također pravovremeno raspravljati na Skupštini. Unutar zasebnog područja strategije, trebalo bi razraditi strategiju za socijalnu skrb i dobrobit djece. Iako je iznimno važno da strategija ima političko vlasništvo, ona bi trebala odražavati doprinose što šireg spektra dionika, uključujući i korisnike usluga.*

2. BAZA DOKAZA I ANALITIČKI KAPACITET

Razvidni su određeni problemi u smislu točne, svrshodne i pravovremene statistike o riziku od siromaštva i socijalne isključenosti na nacionalnoj razini, koja se oslanja na SILC-EUROSTAT-ova istraživanja. Navedena istraživanja daleko su od stvarnog vremena i pružaju samo grubi prikaz kontura. Na podnacionalnoj razini, uključujući i razinu većih gradova poput Rijeke, nedostaju valjani statistički podaci koji bi analizirali pojedince i obitelji u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti. Još je manje prisutnih analiza koje mogu pružiti informacije za kreiranje politike utemeljene na dokazima. U najboljem slučaju, centri za socijalnu skrb, na mjesечноj razini, prikupljaju osnovne informacije koje se mogu kombinirati s podacima ankete, iako se obično koriste premalene veličine uzorka, a da bi se dobila točna slika. Iako se naša glavna

zabrinutost odnosi na broj, trendove i profil djece u riziku od siromaštva, postoji i jaz u znanju, u smislu trendova u području dobrobiti djece u cjelini. Naravno, to je važno samo po sebi, ali i u smislu ranog upozorenja na skupine koje bi također mogle biti u opasnosti od pada u siromaštvo i socijalnu isključenost.

Jedan od ključnih dionika za područje Rijeke, pokazao nam je dopis koji su uputili Ministarstvu rada i mirovinskog sustava, obiteljske i socijalne politike tražeći definiciju 'djece u siromaštvu'. U odgovoru su saznali da Vlada siromašnom djecom smatra onu djecu koja žive u obiteljima sa zajamčenom minimalnom naknadom [mjera socijalne pomoći u krajnjoj nuždi]. Iako je iz uske administrativne perspektive donekle i razumljiv neuspjeh u prepoznavanju djece koja žive u siromaštву, iznimno je problematičan ogroman jaz koji se može uočiti između broja djece u obiteljima koje primaju socijalnu pomoć i broja djece koja se, prema kriterijima EU-a, definiraju u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti. Dodatan jaz vidljiv je kada se navedene brojke usporede s podacima SILC-a. Svi oni koji imaju makar osnovno poznavanje hrvatskog programa socijalne pomoći, poprilično dobro razumiju relativno nisku učinkovitost programa u usporedbi sa stvarnim potrebama.

Među svima s kojima smo razgovarali postojalo je jednoglasno mišljenje o potrebi za jasnijim dokazima o trendovima dječjeg siromaštva kroz vrijeme na području Rijeke. Dok studija koju provodimo može pomoći kao jednokratan napor, ujedno postoji usuglašenost da analitički kapacitet mora biti konstantan. U raspravama se činilo važnijim da se analitički kapacitet gradi na održiv način kroz dugoročni vremenski okvir, nego da bude 'projektno orientiran'. Osim toga, činilo se da su svima održivost i pristup značajnim podacima mnogo važniji od specifičnog mesta gdje se nalazi takav kapacitet.

Preporuka 2

Preporučamo osnivanje Dječjeg opservatorija Rijeka, zaduženog za provođenje dijela ili svih gore navedenih segmenata: godišnje ili dvogodišnje ankete među obiteljima s djecom u riziku od siromaštva, ankete o dobrobiti djece na području Rijeke na reprezentativnijem uzorku, i ankete za dionike o prioritetima u socijalnoj skribi za djecu. Precizan izbor ankete u svakoj od godina provedbe i veličina njihovog uzorka trebali bi biti pokriveni dostatnim sredstvima. Godišnja izvješća takvog opservatorija trebala bi uključivati analize temeljene na tim anketama, i tamo gdje to kapaciteti dopuštaju, mogla bi uključivati poglavlje o određenoj temi koja bi varirala iz godine u godinu. Primjeri mogućih tema uključuju romsku djecu, mlade u riziku od sukoba sa zakonom, djecu u nekvalitetnom smještaju i dr. Važno je jamčiti i neovisnost takvog Opservatorija i osigurati da njegove analize imaju utjecaj na formuliranje politike. Jedan od mogućih načina kretanja prema naprijed bio bi smještanje Opservatorija u sklop Sveučilišta u Rijeci, na temelju partnerstva između

brojnih dionika, i uz financiranje iz niza različitih izvora, uključujući Grad i projektna sredstva.

3. ODNOŠI IZMEĐU DIONIKA I MULTISEKTORSKE PLATFORME

Lokalni sustav skrbi o djeci osjetljiv na djecu u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti mnogo je više od zbroja njegovih dijelova. Kvaliteta takvog sustava uvelike ovisi o kvaliteti odnosa između dionika. Razvidno je da na području Rijeke, možda zbog njezine veličine i složenosti sustava socijalne skrbi, ne postoji koherentna mreža u obliku čvrste redovite multisektorske platforme, koja nudi dionicima priliku da razmijene gledišta i mišljenja. Istodobno, postojalo je opće nepovjerenje u 'sastanke sa svrhom sastanaka' i zabrinutost da bi pretjerano formalizirano uređenje vjerojatno jednako moglo doprinijeti daljnjoj birokratizaciji sustava, a ne poboljšati ukupnu kvalitetu usluga i odgovora na potrebe. Dionici obuhvaćeni intervjuiima smatrali su važnim dvije šire grupacije. Prva se sastoji od dionika koji su izravno uključeni u socijalnu skrb uključujući centre za socijalnu skrb, grad, županiju, nevladine organizacije i dr. Druga se odnosi na područje preklapanja između socijalne skrbi i drugih sustava, posebice obrazovanja, kaznenog pravosuđa, zdravstva i zapošljavanja. Osim toga, naravno, uključivanje korisnika usluga također se promatra kao dugoročni cilj. Uspostava multisektorske platforme trebala bi dovesti do razvoja 'kulture povjerenja, do unapređenja strateškog fokusa kao i vodenih konzultacija vezanih uz specifične slučajeve, te do razvoja protokola u specifičnim temama. Bilo koju uspostavljenu platformu dionika trebat će prihvativi više vodstvo ključnih državnih institucija.

Mnogi dionici izrazili su zabrinutost zbog neuspjeha Centra za socijalnu skrb Rijeka u pružanju određenog stupnja vodstva ili proaktivnosti, a u smislu pokretanja rasprave o društvenim problemima. Naravno, izražena je ogromna empatija prema djelatnicima Centra koji su preopterećeni obujmom posla i odgovornosti, te koji su zbog svojih postupaka na meti kritika iz različitih smjerova. Grad Rijeka održava redovite konzultacije u svrhu rješavanja navedenog problema nefikasnosti Centra za socijalnu skrb. Osim toga, pojedine nevladine organizacije pokušavale su pokrenuti razne tematske sastanke s različitim razinama uspješnosti.

Preporuka 3

Po našem mišljenju, redoviti multisektorski forum o dobrobiti djece, ako je pravilno osmišlen i voden, mogao bi biti važna arena za izgradnju povjerenja i razmjenu informacija između različitih dionika. Također bi mogao biti izuzetno koristan kao mehanizam ranog upozorenja za sve dionike na nove izazove. Njegova najvažnija uloga, u kontekstu gore navedenih preporuka, mogla bi biti ona savjetodavnog tijela

za razvoj i evaluaciju Strategije i rada Dječjeg opservatorija. Ne bismo bili odviše određujući u pogledu sastava, nadležnosti i načina rada takvog Foruma, ali bismo naglasili važnost izbjegavanja pretjerane formalnosti tijekom redovitih sastanaka i važnost ravnoteže između stabilnog dnevнog reda [razmjena informacija itd.] i tematskih rasprava koje bi se razlikovale od sastanka do sastanka.

4. RAVNOTEŽA IZMEĐU NOVČANIH NAKNADA I USLUGA SKRBI

Iznimno je teško postići optimalnu ravnotežu između novčanih naknada i usluga skrbi, odnosno, mehanizama za povezivanje 'novca i skrbi', prvenstveno jer u svim razmjerima rijetko postoji holistički pristup mjerama politike. Tehničko shvaćanje možda nije uvijek u skladu s političkim imperativima. Promjene u novčanim naknadama često su mnogo lakše za provesti, nego što je uvodenje novih usluga. Istodobno, ravnoteža između 'univerzalnih' naknada i usluga koje odgovaraju na potrebe sve djece s jedne strane, i 'ciljanih' ili 'prilagođenih' naknada usmjerenih na djecu u riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti s druge strane, također je stvar stalne rasprave i neslaganja. Primjer za ilustraciju jest pitanje trebaju li naknade za djecu biti univerzalne ili ciljane. Navedeno pitanje složeno je od problema koji se tiču fiskalnih mogućnosti – kako izračunati administrativne troškove i što je najvažnije, koji su ciljevi naknada za djecu. Naravno, daljnja komplikacija je ravnoteža odgovornosti između središnje i lokalne vlasti za različite aspekte politika dobrobiti djece, u kontekstu predloženih zakonodavnih promjena za koje se smatra da vode čak većoj centralizaciji unutar sustava socijalne skrbi.

Iako nam nedostaje detaljnija analiza o učinkovitosti različitih mjera politike, pojedinačnih ili objedinjenih, dijelimo privremeni zaključak nastao na temelju intervjua s brojnim sudionicima: razvidna je tendencija naglašavanja novčanih naknada na podnacionalnoj razini [uključujući i Rijeku], posebno onih za 'dopunu' naknada koje već postoje na nacionalnoj razini, koristeći iste ili samo neznatno izmijenjene kriterije uvjetovanosti, u smislu provjere prihoda i imovine. Istodobno, iako Rijeka nastoji financirati širok raspon usluga, i iznad onoga što bi se moglo nazvati nacionalno postavljenim minimumom, razvidno je da se neke od usluga temelje na projektnom financiraju i da traju kroz relativno kratko razdoblje. Može se uočiti pristup socijalnim uslugama koji je uobičajen u zakonodavnim sustavima. U tom kontekstu, pružaju se samo one usluge koje su izričito navedene u nacionalnom zakonodavstvu. Istodobno, postojala je opća suglasnost da prostor za slobodu odlučivanja i razvoj novih usluga postoji i da bi se mogao mnogo više iskoristiti.

Preporuka 4

Preporučamo studiju učinkovitosti postojeće kombinacije usluga u novcu i skrbi, uz

anketu za dionike o vrsti usluga koje trenutno nedostaju na području Rijeke. Iz naše vlastite, ograničene analize, predlažemo da bez obzira na planove na nacionalnoj razini, neposredni fokus bude na sljedeće usluge:

I. Usluga socijalnog mentorstva—usluga koju je nedavno uveo CeKaDe, a unutar koje kompetentan, provjeren i educiran volonter pomaže ranjivim obiteljima u razumijevanju pogodnosti i usluga, te prema potrebi nudi i općenitiji savjet. Kroz vrijeme, poželjno je širenje aspekata socijalnog mentorstva, kako u pogledu rada s roditeljima, tako i u pogledu rada s djecom.

II. Usluga podrške i smanjenja stresa—namijenjena je za ranjive obitelji kako bi mogle dobiti podršku u vrijeme najveće potrebe. Takva usluga, s nešto drugačijim fokusom, mogla bi se proširiti i na one koji rade unutar sustava, uključujući socijalne mentore, na način koji je potpuno odvojen od nadziranog menadžmenta. Ovakva vrsta usluge bi se mogla ponuditi na individualnoj i/ili grupnoj osnovi, a mogla bi uključivati telefonski kontakt ili kontakt uz upotrebu računala, te kontakt licem u lice. Takva podrška trebala bi biti vezana uz načine izlaska iz siromaštva. Dodatno, značajan utjecaj predstavljala bi besplatna pravna podrška, posebice za one koji bježe iz kruga obiteljskog nasilja.

III. Rad u zajednici: socijalni animator—globalno postoji konsenzus da se socijalni rad sastoji od tri široke metode: individualno-obiteljski rad, grupni rad i rad u zajednici. U kontekstu javnog mišljenja, razvidno je da je na području Rijeke, kao i u Hrvatskoj, rad u zajednici ostao nedovoljno razvijen. Način rada u zajednici mogao bi se, primjerice, usredotočiti na mlade u riziku, na teritorijalni nedostatak (kao što je onaj s kojim se suočavaju romske zajednice) i na djecu s ulice. Socijalni animator, zadužen za planiranje relevantnih aktivnosti za različite ranjive skupine, mogao bi biti smješten u multifunkcionalne centre, uključujući CeKaDe i dnevne centre za skrb koji rade s mješovitim skupinama korisnika.

IV. Pomoć u novcu i u naravi—iako bi glavna odgovornost za novčanu pomoć za prevladavanje dječjeg siromaštva trebala dolaziti s nacionalne razine, gradske vlasti imaju mogućnost uvesti naknade ili pomoći u naravi, koje bi mogle učiniti značajne promjene u stopi dječjeg siromaštva i isključenosti. Nedavna odluka Rijeke da svim djevojčicama u osnovnim školama učini dostupnim higijenske pakete, korak je u dobrom smjeru. Mjere namijenjene svoj djeci, poput besplatnih školskih udžbenika, mogu značajno promijeniti proračun siromašnih obitelji. Osim toga, razliku bi moglo napraviti i povećanje naknada za one obitelji koje primaju socijalnu pomoć, za one koje primaju naknade za djecu, kao i povećanje potpora za pokrivanje stipendija, školskih izleta i sportskih aktivnosti. Potrebno je detaljnije modeliranje za rješavanje implikacija troškova i koristi različitih mjera, no navedeno je ipak izvan opsega ovog istraživanja.

5. RAZVOJ SOCIJALNIH INOVACIJA

Postojala je znatna suglasnost među sudionicima intervjuja da Rijeci ne nedostaje raznolikih nevladinih organizacija, udruženja građana i društvenih poduzeća koje nude nove, inovativne, svršishodne aktivnosti i usluge koje odgovaraju na nove potrebe. Međutim, navedene organizacije obično bi se financirale samo za kratak, projektno utemeljen vremenski period, i što je ključno, često bi se propustila prilika za razvoj i uvodenje noviteta kod najučinkovitijih projekata. Grad Rijeka daje bespovratna sredstva nizu pružatelja usluga, kroz mješavinu godišnjeg natječaja i temeljnih potpora. Može se iz toga zaključiti da za raznolike nevladine organizacije postoji opsežna prilika za sudjelovanje u projektima financiranim od strane raznih donatora, posebice kroz programe financirane od strane EU. Međutim, ulaganje u potencijalne inovativne programe koji se mogu nadograditi, prilično je nedovoljno razvijeno, barem na sustavan način.

Preporuka 5

Grad Rijeka trebao bi razmotriti osnivanje **Fonda za socijalne inovacije** koji bi na godišnjoj ili dvogodišnjoj osnovi nudio mali broj bespovratnih sredstava za inovativne odgovore na društvene probleme, uz održivi plan integracije inovacija u sustav skrbi za djecu na području Rijeke. Pritom, prednost bi se trebala dati onima koji su usmjereni na skupine i zajednice nedovoljno pokrivenе uslugama, ili teško dostupne skupine i zajednice. Pozornost bi se trebala usmjeriti i na promicanje međugeneracijske solidarnosti, uvođenje novih metoda ili vrsta socijalnih usluga. Smatramo da je potrebno osnivanje i **Inkubatora socijalnih inovacija, kao odjela** koji će nuditi stalnu podršku onima koji su odabrani za financiranje. Financiranje takvog fonda razmatrano je ranije, no važno je da se kombinira finansijska podrška s lokalne i nacionalne razine, s projektnim financiranjem i donacijama iz korporativnog sektora i od strane individua.

6. UKLJUČIVANJE KORISNIKA USLUGA

Možda je najveći kontrast između naprednijih socijalnih država, poput skandinavskih, u usporedbi s Hrvatskom, razina participacije omogućena korisnicima usluga. Grad Rijeka u tom pogledu nije iznimka—dok se pojedini pružatelji usluga, uglavnom nevladine organizacije, mogu konzultirati s korisnicima usluga i uključiti ih u donošenje odluka u različitoj mjeri, to je daleko od stanja u sustavu u cijelini. Ovdje nema brzih ili laka rješenja: kulturi koja pruža previše moći profesionalcima potrebno je vrijeme da se promijeni. Istodobno, moguće je osigurati da se korisnici usluga uz podršku potaknu za preuzimanje aktivnije uloge u raspravama koje se izravno odražavaju na njih, ne samo u smislu rada na pojedinačnim slučajevima, nego i načina na koji se vode organizacije. Ideje za uključivanje korisnika usluga mogle bi i trebale biti

ključni dio svake od gore navedenih preporuka. Ravnoteža između fokusa na sve roditelje i podskupine roditelja (samohrani roditelji, roditelji djece s teškoćama u razvoju) važna je tema za raspravu. Osim toga, bilo bi važno u rasprave uključiti i samu djecu, sukladno njihovoj dobi i sposobnostima. Važno je i sistematizirati uključivanje korisnika usluga i učiti od onih zemalja u kojima takvo sudjelovanje ima dugu tradiciju.

Preporuka 6

Dio Strategije socijalne skrbi trebao bi biti posvećen planovima za veće uključivanje korisnika usluga u buduće aktivnosti. Osim toga, po svojoj uspostavi, lokalne službe za rad u zajednici, trebale bi održavati redovite konzultacije sa stanovnicima u ugroženim područjima, osobito s onima koji se suočavaju s posebnim izazovima, primjerice roditelji iz populacije Roma, roditelji djece s teškoćama u razvoju, samohrani roditelji, nezaposleni roditelji itd. Zakonske službe za rad s djecom i roditeljima, kao i primatelji bespovratnih sredstava Grada Rijeke, trebaju izraditi plan većeg uključivanja korisnika usluga, djece i odraslih u svoje programe.

7. JAČANJE KOMPETENCIJA I IZGRADNJA KAPACITETA

Iako nije bila glavna tema u našim raspravama s dionicima, nedostatak edukacije za daljnju izgradnju kompetencija nakon stjecanja kvalifikacije, kod onih koji rade u sustavima socijalne skrbi i skrbi za djecu, zabrinjavajuća je. U kontekstu naših ostalih preporuka, možda bi bilo moguće razviti formalni i neformalni kurikulum koji može ojačati kompetencije i izgraditi povjerenje između različitih profesija i, naravno, volontera i korisnika usluga. Ponovno, gdje god je to moguće, to treba činiti sustavno, s razlikovanjem početnog, srednjeg i naprednog treninga. U tome bi moglo imati ulogu i Sveučilište u Rijeci.

Preporuka 7

U kontekstu uspostave Dječjeg opservatorija i međusektorskog foruma, trebao bi se održati niz edukativnih radionica za malu grupu djelatnika, volontera i korisnika koji rade s djecom i obiteljima, kombinirajući predavanja, raspravu i praktičan rad.

8. PROŠIRENJE FISKALNOG PROSTORA

Ponovno, ovo nije bilo u izravnom fokusu istraživanja. Ipak, proširenje fiskalnog limita značajno bi promijenilo ishode za djecu i roditelje u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti. Sposobnost Grada Rijeke da povisi prihode kako bi mogao više

uložiti u dobrobit djece, odnosno kako bi imao mogućnost premještanja sredstava iz drugih dijelova proračuna na to područje je, naravno, ograničena i *de jure* i *de facto*. Istodobno, kako su *Moje mjesto pod suncem* i CeKaDe pokazali, postoje i drugi izvori sredstava, uključujući privatni sektor i inovativne kampanje prikupljanja sredstava, koji se mogu koristiti zajedno s međunarodnim, posebice EU fondovima. Iako se ni na koji način ne želi sprječiti mogućnost pojedinih nevladinih organizacija da prikupljaju sredstva za određene projekte, uspostava multi-donatorskog fonda za socijalne inovacije bio bi važan način izdvajanja sredstava za provedbu gore navedene Preporuke 5.

Preporuka 8

Trebalo bi pokrenuti kampanju prikupljanja sredstava za Neovisni fond za socijalne inovacije. Takav fond mogao bi se sastojati od mješavine individualnih i korporativnih donacija te međunarodnih sredstava.

9. UNAPREĐENJE PRISTUPA ADEKVATNOM STANOVANJU

Jasno je iz upitnika, fokusnih grupa i iz diskusija s dionicima da je problematika stanovanja jedna od najvažnijih u pogledu socijalnog isključivanja djece i istovremeno, jedna od najtežih za riješiti. Važno je odvojiti različite dimenzije problema, uključujući no ne i ograničavajući se na:

- 9.1. Dostupnost i kvalitetu hitnog smještaja za one koji su bez doma, žrtve–osobe koje su doživjele nasilje u obitelji i druge.
- 9.2. Dostupnost i kvalitetu socijalnog stanovanja za one koji ne mogu platiti tržišnu cijenu najma, ili koji trenutno žive ispod standarda stanovanja, te koji se trebaju preseliti za zdravlje i dobrobit svih članova kućanstva, uključujući i djecu.
- 9.3. Subvencije najma unutar privatnog sektora kako bi se osigurao bolji pristup cjenovno pristupačnom stanovanju, kao i potpora stanarima koji bi se mogli suočiti s iseljenjem zbog zaostalih najamnina ili drugih problema.
- 9.4. Subvencije vlasnicima kuća i iznajmljivačima za prilagodbe i unapređenja kako bi se unaprijedila kvaliteta stanovanja u interesu zdravlja i dobrobiti djece, kao što su izolacija protiv vlage, zamjena prozora itd.
- 9.5. Programe/sheme kako bi se osigurali dogovori za izbjegavanje ukidanja pristupa komunalnim uslugama, uključujući grijanje i rasvjetu, kao rezultata dugova.

Preporuka 9

Grad Rijeka bi trebao, u konzultaciji sa svim dionicima, izraditi akcijski plan stanovanja sa skupom jasnih ciljeva, aktivnosti i indikatora, uključujući i sve ranije spomenute aspekte. To bi trebalo biti dio opće strategije o kojoj se ranije diskutiralo.

10. UNAPREĐENJE PUTEVA DO ADEKVATNOG POSLA

Istina je da je pristup održivom zapošljavanju u formalnoj ekonomiji jedan od najvažnijih puteva izlaska iz siromaštva. Međutim, ovdje je važno imati na umu niz ograničenja, kako u pogledu ponude tako i potražnje. Prvo, čak i unutar formalnog tržišta rada, postoji značajan i rastući segment nesigurnog zapošljavanja, s niskim plaćama, uz malu ili nikakvu zaštitu zaposlenja, koji ne nudi jasan put iz siromaštva i socijalne isključenosti. Drugo, oni koji su u opasnosti od siromaštva i socijalne isključenosti možda već neko vrijeme nisu radili na formalnom tržištu rada i trebat će im potpora tijekom dugog vremenskog razdoblja, kako bi ponovno ušli na tržište rada. Racionalna je zabrinutost zbog proteka vremena u siromaštvu, posebice za one s ograničenim pristupom neformalnoj ili formalnoj pomoći za skrb o djeci, što može dovesti do kompromisa u smislu dobrobiti djeteta. Oni koji se nalaze najdalje od tržišta rada trebaju intenzivne, individualizirane usluge podrške.

Preporuka 10

U okviru socijalnog mentorstva fokus bi trebao biti na potpori onim roditeljima i mlađim osobama koje su zainteresirane za ulazak ili povratak na formalno tržište rada. To bi moglo uključivati savjete i smjernice, izgradnju vještina te facilitaciju kontakta s potencijalnim poslodavcima.

PREPORUKE—GOSPIĆ

S obzirom na manju veličinu Gospića i dosadašnja ograničenja našeg istraživanja, naše su preporuke za taj grad nešto manje ambiciozne i predviđaju puno veću ulogu Ličko-senjske županije, i/ili veću međugradsku i međuopćinsku suradnju u socijalnoj politici. Osim toga, iako je [kako je to izvorno bilo definirano], zadatok bio istražiti 'urbanu siromaštvo', čini se jasnim da je siromaštvo u Gospiću jednako rasprostranjeno, ako ne i više, u ruralnim dijelovima Grada [gdje živi oko polovice ukupnog stanovništva], kao i u samom urbanom centru.

Preporuka 1

Ličko-senjska županija trebala bi izraditi višegodišnju strategiju socijalne skrbi koja može dati ključni okvir socijalnom programu grada Gospića. Grad može odlučiti razraditi vlastite strateške ciljeve unutar šire županijske strategije.

Preporuka 2

Iako postoji potreba za većim analitičkim kapacitetom u smislu prikupljanja dokaza za oblikovanje politika, najbolja lokacija za to može biti u županiji ili kroz suradnju niza gradova unutar Županije, uključujući Gospic.

Preporuka 3

Grad bi trebao provoditi dvomjesečni forum o politici za djecu kojemu mogu prisustvovati svi dionici na relativno neformalnoj osnovi, kombinirajući raspravu o specifičnim temama od interesa, s odgovorima na analize i informacije o razvoju politike, i na lokalnoj i na nacionalnoj razini.

Preporuka 4

Jedna od usluga koja se čini najpotrebnijom u Gospiću je mobilni tim, i to možda iz Centra za socijalnu skrb koji može redovito obavljati konzultacije s korisnicima i potencijalnim korisnicima u rubnim područjima.

Literatura

Babić, Z. [2020]. Ulaganja u djecu kao visoko isplativa socijalna investicija. *Paediatr Croat*, 64, 53–62.

Babić, Z., Baturina, D. [2016]. Koncept socijalnih investicija kao odgovor na krizu i nove izazove socijalne države: trendovi i perspektive. *Revija za socijalnu politiku*, 23, 1, 39–60.

Bejaković, P. [2004]. Siromaštvo, nejednakost i socijalna isključenost, U: Ott, K. [ur.] *Pridruživanje Hrvatske Europskoj uniji: izazovi institucionalne prilagodbe*. Zagreb: Institut za javne financije, Zaklada Friedrich Ebert, 75–98.

Bežovan, G., Matančević, J., Baturina, D. [2016]. Socijalne inovacije kao doprinos jačanju socijalne kohezije i ublažavanju socijalne krize u europskim urbanim socijalnim programima. *Revija za socijalnu politiku*, 23, 1, 61–80. <https://doi.org/10.3935/rsp.v23i1.1279>.

Bežovan, G., Matančević, J., Drčić, P., Mrdeža, I., Baturina, D. [2015]. *Hrvatska socijalna povelja - Glavni nalazi regionalnih rasprava u okviru projekta "Europeizacija hrvatske socijalne politike i hrvatska socijalna povelja"*. Zagreb: CERANEO–Centar za razvoj neprofitnih organizacija.

Bežovan, G., Zrinščak, S. [2001]. Mogućnosti decentralizacije u socijalnoj politici i nove uloge lokalnih vlasti. *Revija za socijalnu politiku*, 8 [3–4], 239–258.

Bloom, D., Canning, D., & Sevilla, J. [2004]. The effect of health on economic growth: A production function approach. *World Development*, 32[1], 1–13. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2003.07.002>

Bloom, DE., Kuhn, M., Prettner, K. [2020]. The contribution of female health to economic development. *Economic journal*, 130, 630, 1650–1677.

Boch SJ, Chisolm DJ, Kaminski JW, Kelleher KJ. Home quality and child health: Analysis of the Survey of Income and Program Participation. *J Child Health Care*. 2021 Dec; 25 [4]: 603–615. doi: 10.1177/1367493520975956.

Bouillet, D., Domović, V. [2021]. Socijalna isključenost djece rane i predškolske dobi: konceptualizacija, rizici i model intervencija. *Ljetopis socijalnog rada*, 28 [1], 71–96.

Chung, EK, Siegel, BS, Garg, A, et al. [2016] Screening for social determinants of health among children and families living in poverty: a guide for clinicians. *Current Problems in Pediatric and Adolescent Health Care*, 46: 135–153.

Correia, S.É.N., Oliveira, V.M.D., Gomez, C.R.P. [2016]. Dimensions of social innovation and the roles of organizational actor: the proposition of a framework. *RAM Rev. Adm. Mackenzie*, 17, 6, 102–133. <https://doi.org/10.1590/1678-69712016/administracao.v17n6p102-133>

Delor F, Hubert M. [2000]. Revisiting the concept of 'vulnerability'. *Soc Sci Med.*; 50 [11]: 1557-70. doi: 10.1016/s0277-9536(99)00465-7.

Družić Ljubotina, O. & Kletečki Radović, M. [2016]. Siromaštvo i djeca. U: Hrabar, D. [ur.]. *Prava djece – multidisciplinarni pristup*. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

Družić Ljubotina, O. [2015] Zdravlje roditelja i djece. U: Šućur, Z., Kletečki Radović M., Družić Ljubotina, O., Babić, Z. [ur] Siromaštvo i dobrobit djece predškolske dobi u Republici Hrvatskoj. Zagreb: UNICEF. Dostupna na: https://www.unicef.hr/wp-content/uploads/2015/09/Publikacija_Siromastvo_Unicef_2015_online.pdf Pristupljeno: 11.3.2019., str. 99–110.

Družić Ljubotina, O., Sabolić, T., i Kletečki Radović, M. [2017]. Život obitelji s djecom u uvjetima siromaštva iz perspektive roditelja. *Ljetopis socijalnog rada*, 24[2], str. 243–276. <https://doi.org/10.3935/ljsr.v24i2.185>

DUR - Državni ured za reviziju [2020]. *Izvješće o obavljenoj reviziji učinkovitosti mjera i aktivnosti poduzetih za ublažavanje siromaštva u republici Hrvatskoj*. Dostupno na: https://www.sabor.hr/sites/default/files/uploads/sabor/2020-08-24/164902/IZVIESCE_DUR_UBLAZAVANJE-SIROMASTVA-RH_24-8-2020.pdf [Pristup: 11.3.2021.]

DZS - Državni zavod za statistiku [2021]. Pokazatelji siromaštva i socijalne isključenosti–privremeni podaci. Dostupno na: <https://www.dzs.hr/> [Pristup: 21.12.2021.]

EC - European Commission [1996]. *First Report on Economic and Social Cohesion 1996*. Brussels: European Commission. Dostupno na: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/d230760b-9b34-4047-933c-c03d70feaf9c/language-en> [Pristup: 8.3.2021.]

EC - European Commission [n.d.]. *Poverty and social exclusion*. Dostupno na: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=751&langId=en> [Pristup: 9.3.2021.]

Edith Chen, Andrew D. Martin, Karen A. Matthews [2007]. Trajectories of Socioeconomic Status Across Children's Lifetime Predict Health. *Pediatrics*, 120 [2]: e297–e303.

Esping-Andersen, G., Gallie, D., Hemerijck, A., & Myles, J. [2002]. *Why we need a new welfare state*. Oxford: Oxford University Press.

EU - Europska unija [2020]. *Borba protiv siromaštva djece–potrebno je bolje usmjeravati potporu Komisije. Tematsko izvješće*. Luksemburg: Europski revizorski sud. Dostupno na: https://www.eca.europa.eu/Lists/ECADocuments/SR20_20/SR_child_poverty_HR.pdf [Pristup: 29.12.2021.]

EUROSTAT [2020a]. *People at risk of poverty or social exclusion*. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/t2020_50/default/table?lang=en [Pristup: 9.3.2021.]

EUROSTAT [2020b]. *Social protection expenditure*. Dostupno na: https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=spr_exp_sum&lang=en [Pristup: 25. 9. 2020.]

EUROSTAT [2021a]. *Children of low-educated parents more exposed to poverty*. Dostupno na: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/ddn-20211207-1> [Pristup: 28.1.2021.]

EUROSTAT [2021b]. *Children at risk of poverty or social exclusion*. Dostupno na: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Children_at_risk_of_poverty_or_social_exclusion#Severe_material_and_social_deprivation_rates_in_different_types_of_households [Pristup: 29.12.2021.]

EUROSTAT [2021c]. *Living conditions in Europe - material deprivation and economic strain* [online data code: ilc_mddd13]. Dostupno na: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Living_conditions_in_Europe_-_material_deprivation_and_economic_strain#Data_sources [Pristup: 29.12.2021.]

EUROSTAT [2022]. *Tables by benefits - family/children function*. Dostupno na: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/spr_exp_ffa/default/table?lang=en [Pristup: 24.1.2022.]

Fowler, PJ, Farrell, AF [2017] Housing and child well being: implications for research, policy, and practice. *American Journal of Community Psychology*, 60: 3–8.

Grad Rijeka [2021]. Informacija o provedbi mjera iz Odluke o socijalnoj skrbi Grada Rijeke u 2020. Dostupno na: <https://www.rijeka.hr/wp-content/uploads/2021/01/Informacija-o-provedbi-mjera-u-2020.-godini-iz-Odluke-o-socijalnoj-skrbi-Grada-Rijeke-namijenjenih-za%C5%Altiti-socijalno-ugro%C5%BEenih-gra%C4%91ana-Rijeke.pdf> [23.7.2021.]

Grad Rijeka [2020]. Informacija o provedbi mjera iz Odluke o socijalnoj skrbi Grada Rijeke u 2019. Dostupno na: <https://www.rijeka.hr/wp-content/uploads/2020/02/Provedba-Socijalnog-programa-Grada-Rijeke-u-2019.-godini.pdf> [23.7.2021.]

Grad Rijeka [2019]. Informacija o provedbi mjera iz Odluke o socijalnoj skrbi Grada Rijeke u 2018. Dostupno na: <https://www.rijeka.hr/wp-content/uploads/2019/09/Socijalni-program-Grada-Rijeke-u-2018..pdf> [23.7.2021].

Grad Rijeka [2018]. Informacija o provedbi mjera iz Odluke o socijalnoj skrbi Grada Rijeke u 2017. Dostupno na: <https://www.rijeka.hr/wp-content/uploads/2018/03/Informacija-o-provedbi-mjera-iz-Odluke-o-socijalnoj-skrbi-Grada-Rijeke-u-2017.-godini.pdf> [23.7.2021].

Grad Rijeka [2017]. Informacija o provedbi mjera iz Odluke o socijalnoj skrbi Grada Rijeke u 2016. Dostupno na: <https://www.rijeka.hr/wp-content/uploads/2016/05/Izvje%C5%87aj-o-provedbi-Socijalnog-programa-Grada-Rijeke-u-2016.pdf> [23.7.2021].

Grad Rijeka [2016]. Informacija o provedbi mjera iz Odluke o socijalnoj skrbi Grada Rijeke u 2015. Dostupno na: <https://www.rijeka.hr/wp-content/uploads/2016/05/Provedba-Socijalnog-programa-Grada-Rijeke-2015..pdf> [23.7.2021].

Gumbau Albert, M. [2020]. The impact of health status and human capital formation on regional performance: Empirical evidence. *Pap Reg Sci.* 1–17.

Jovančević, M. [2008]. O važnosti ranog odnosa dojenče - roditelj. U: Ajduković, M., Radočaj, T. [ur.] *Pravo djeteta na život u obitelji*. Zagreb: Ured UNICEF-a za Hrvatsku, 27-40. Dostupno na: https://www.unicef.hr/wp-content/uploads/2015/09/Pravo_djeteta_na_zivot_u_obitelji.pdf Pristupljeno: 23.12.2021.

Kletečki Radović, M., Vejmelka, L., i Družić Ljubotina, O. [2017]. Učinak siromaštva na dobrobit i kvalitetu života obitelji iz perspektive djece. *Ljetopis socijalnog rada*, 24[2], str. 199-242. <https://doi.org/10.3935/ljsr.v24i2.181>.

Madanipour, a., Shucksmith, M., Talbot, H. [2015]. Concepts of poverty and social exclusion in Europe. *Local Economy*, 30[7] 721–741.

Marmot M, Allen J, Bell R, Bloomer E, Goldblatt P. On behalf of the Consortium for the European Review of Social Determinants of Health and the Health Divide. *WHO European review of social determinants of health and the health divide*. Lancet 2012; 380:1011–29.

Marmot M, Wilkinson RG. [2006]. *Social Determinants of Health*. 2nd ed. New York: Oxford University Press.

Matković, T., Štulhofer, A. [2006]. Istraživanja socijalne isključenosti – empirijska analiza socijalne isključenosti. U: Starc, N., Ofak, L., Šelo Šabić, S. [ur.] *Siromaštvo, nezaposlenost i socijalna isključenost*. Zagreb: UNDP.

Moraes-Da-Silva, R.L., Takahashi, A.R.W., Segatto, A.P. [2016]. Scaling up social innovation: a meta-synthesis. *RAM Rev. Adm. Mackenzie*, 17, 6, 134–163. <https://doi.org/10.1590/1678-69712016/administracao.v17n6p134-163>

Morel, N., Palier, B., Palme, J. [2012]. Beyond the welfare state as we knew it?. U: Morel, N., Palier, B., Palme, J. [ed.] *Towards a social investment Welfare state? Ideas, policies and challenges*. Bristol: The Policy Press, 1–24.

MRMSOS - Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike [2020]. *Godišnje statističko izvješće o primjenjenim pravima socijalne skrbi, pravno zaštiti djece, mladeži, braka, obitelji i osoba lišenih poslovne sposobnosti, te zaštiti tjelesno ili mentalno oštećenih osoba u Republici Hrvatskoj u 2019. godini*. Dostupno na: <https://mrosp.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/MDOMSP%20dokumenti/Godisnje%20statisticko%20izvjesce%20u%20Republici%20Hrvatskoj%20u%202019%20godini.pdf> [15.4.2021].

MSPM - Ministarstvo socijalne politike i mlađih [2014]. Nacionalna strategija za prava djece u Republici Hrvatskoj od 2014. do 2020. godine. Zagreb: Ministarstvo socijalne politike i mlađih.

NN 157/13, 152/14, 99/15, 52/16, 16/17, 130/17, 98/19, 64/20, 138/20 – pročišćeni tekst. Zakon o socijalnoj skrbi – pročišćeni tekst. Dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/222/Zakon-o-socijalnoj-skrbi> [Pristup: 28.12.2021].

O'Brien, M., Penna, S. [2008]. Social exclusion in Europe: some conceptual issues. *International Journal of Social Welfare*, 17: 84–92.

Ottmann, J. [2010]. Social Exclusion in the Welfare State: The Implications of Welfare Reforms for Social Solidarity and Social Citizenship. *Distinktion: Scandinavian Journal of Social Theory*, 20:23–37.

Podobnik, M., Ilijaš, A. [2020]. Učinkovitost naknada opće socijalne pomoći i uloga centra za socijalnu skrb u borbi protiv siromaštva. *Ljetopis socijalnog rada*, 27[3], str. 449-479. <https://doi.org/10.3935/ljsr.v27i3.350>.

Puljiz, V. [2004]. Hrvatska: prema novoj socijalnoj državi. U: Kregar, J., Puljiz, V., Ravlić, S. [ur.]. *Hrvatska – kako dalje: zadanosti i mogućnosti*. Zagreb: Centar za demokraciju i pravo Miko Tripalo, 193–221.

- Racine AD. Child Poverty and the Health Care System. *Acad Pediatr.* 2016 Apr;16[3 Suppl]:S83-9. doi: 10.1016/j.acap.2015.12.002. PMID: 27044708.
- Sinclair, S., Baglioni, S. [2014]. Social Innovation and Social Policy—Promises and Risks. *Soc. Policy Soc.*, 13, 3, 469–476. <https://doi.org/10.1017/S1474746414000086>
- Stubbs, P., Ledić, M., Rubil, I., Zrinščak, S. [2017]. *Djeće siromaštvo i strategije nošenja sa siromaštvom kućanstava u Hrvatskoj*. Zagreb: Ekonomski institut Zagreb.
- Stubbs, P., Zrinščak, S. [2014]. *Ulaganje u djecu—kako nadvladati zamku deprivacije*. Brisel: Europska komisija.
- Stubbs, P., Zrinščak, S. [2015]. *ESPN Thematic Report on Social Investment Croatia*. Brussels: European Commission.
- Stubbs, P., Zrinščak, S. [2017]. *ESPN Thematic Report on Progress in the implementation of the 2013 EU Recommendation on “Investing in children: Breaking the cycle of disadvantage.Croatia”*. Brussels: European Commission.
- Šućur, Z. [2004]. Socijalna isključenost: pojam, pristupi i operacionalizacija. *Revija za sociologiju*, 35[1–2], 45–60.
- Šućur, Z. [2006]. Siromaštvo, višedimenzionalna deprivacija i socijalna isključenost u Hrvatskoj. *Revija za sociologiju*, 37[3–4], 131–147.
- Šućur, Z. [2012]. Stagnira li doista siromaštvo u Hrvatskoj?. *Društvena istraživanja*, 21[3 [117]], str. 607-629. <https://doi.org/10.5559/di.21.3.01>.
- Šućur, Z. [2016]. Uloga i izdaci socijalne zaštite u gospodarskoj krizi. *Revija za socijalnu politiku*, 23[1], str. 7–38.
- Šućur, Z., Kletečki Radović, M., Družić Ljubotina, O., Babić, Z. [2015]. *Siromaštvo i dobrobit djece predškolske dobi u Republici Hrvatskoj*. Zagreb: Ured UNICEF-a za Hrvatsku.
- Taylor-Gooby, P. [2004]. New Risks and Social Change. U: Taylor-Gooby, P. [ed.] *New Risks, New Welfare: The Transformation of the European Welfare State*. New York: Oxford University Press, 1–28.
- VRH–Vlada Republike Hrvatske [2014]. *Strategija borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti 2014.–2020.* Zagreb: Vlada Republike Hrvatske.
- Wolfe, I., Thompson, M., Gill, P., Tamburlini, G., Blair, M., van den Bruel, A., Ehrich, J., Pettoello-Mantovani, M., Janson, S., Karanikolos, M., McKee, M. *Health services for children in western Europe*. *Lancet*. 2013, Apr 6;381[9873]:1224-34. doi: 10.1016/S0140-6736[12]62085-6.
- Young, H.P. [2011]. The dynamics of social innovation. *Proc. Natl. Acad. Sci.* 108, 4, 21285–21291. <https://doi.org/10.1073/pnas.1100973108>.
- Zrinščak, S. [2014]. Zdravlje. U: Potočnik, D., Papa, J., Šalinović, M. i Barberić, J. [ur.]. *Romska svakodnevica u Hrvatskoj: prepreke i mogućnosti za promjenu*. Zagreb: UNDP, UNHCR, UNICEF, 65-74.

PRIVITAK1.

UPITNIK: STRATEGIJE POMOĆU KOJIH SE S NISKIM PRIMANJIMA NOSE KUĆANSTVA

Veljača, 2022.

UVOD

Hvala vam što ste pristali sudjelovati u ovom istraživanju i odgovoriti na upitnik. Upitnik je namijenjen obiteljima s niskim prihodima, a nastoji otkriti kako preživljavaju i kako ponekad donose teške odluke kada nastoje raspoređiti ograničena sredstva s kojima raspolažu. molimo vas da pokušate odgovoriti iskreno i sa što više informacija. Vaši osobni podaci neće biti dostupni u izvještaju koji će nastati na osnovi prikupljenih informacija. Vaši odgovori, kao i odgovori drugih obitelji koje žive u situaciji sličnoj vašoj važni su za donošenje niza mjera javnih politika u Rijeci/Gospiću.

1. DEMOGRAFSKI PODACI

za početak, postavit ćemo vam nekoliko pitanja o vašem kućanstvu i osobama koje žive s vama.

P01. Molim Vas da mi kažete koliko osoba, uključujući Vas, živi u vašem kućanstvu:

P02. Molimo Vas da nam date neke informacije o Vama i članovima Vašeg kućanstva

Članovi kućanstva	1. Srodstvo s ispitanikom	2. Spol 1-M 2-Ž	3. Dob	4. Bračni status	5. Završeno obrazovanje	6. Trenutni zaposlenički status
1. Ispitanik	—					
...						

...						
8.						
9.						
10.						
11.						

Srodstvo s ispitnikom	Bračni status	Obrazovanje	Trenutni zaposlenički status
01. Supružnik/partner	01. U braku	01. Nije pohađao školu	01. Zaposlen kod poslodavca u privatnom ili javnom sektoru, na određeno ili neodređeno vrijeme
02. Sin/kćer	02. U izvanbračnoj zajednici	02. 1-3 razreda OŠ	02. Obavlja posao u vlastitom poduzeću ili obrtu, vlastitom slobodnom zanimanju, pomažući član u obiteljskom obrtu, poduzeću
03. Roditelj, očuh/maćeha ili punac/punica/svekar/svekrva	03. Rastavljen/a ili ne živi s partnerom/icom	03. 4 razreda OŠ	03. Obavlja posao ili je pomažući član na poljoprivrednom gospodarstvu [vlastitome ili zakupljenom]
04. Zet ili snaha	04. Udovac/ica i ne živi s partnerom/icom	04. 5-7 razreda OŠ	04. Kućanica
05. Unuk/a	05. Nikad nije bio/la u braku i ne živi s partnerom/icom	05. 8 razreda OŠ	05. Umirovljenik
06. Brat/sestra [uključujući polubraću/sestre i djecu iz drugih brakova]		06. Trogodišnja srednja škola	06. Nezaposlen
07. Ostali rođaci		07. Četverogodišnja srednja škola, gimnazija	07. Nesposoban za rad
08. Ostali koji nisu u srodstvu		08. Viša škola ili fakultet	08. Drugo [u zatvoru, na liječenju...] 09. Učenik ili student
	99. Nije primjenjivo [maloljetna osoba, manje od 18 g.]	99. Dijete, u procesu školovanja	99. Mlađi od 15 godina

P03. Ako ste nezaposleni Vi i/ili Vaš partner, jeste li prijavljeni zavodu za zapošljavanje?

A [Ispitanik]	B [Supružnik/partner]
1. Da 2. Ne	1. Da 2. Ne

P04. Ako ste trenutno zaposleni ili nezaposleni [TRENUTNI ZAPOSLENIČKI STATUS 01, 02, 03, 06], koliko ste dugo tijekom posljednjih pet godina bili kontinuirano [bez prekida] nezaposleni: Moguć samo jedan odgovor!

1. Nisam bio nezaposlen/a
2. Do 3 mjeseca
3. Od 3-6 mjeseci
4. Od 6-12 mjeseci
5. Od 1-2 g.
6. Od 2-3 g.
7. 3 i više g.

P05. Ako je Vaš supružnik/partner trenutno zaposlen ili nezaposlen [TRENUTNI ZAPOSLENIČKI STATUS 01, 02, 03, 06], koliko je dugo tijekom posljednjih pet godina bio kontinuirano [bez prekida] nezaposlen: Moguć samo jedan odgovor!

1. Nije bio nezaposlen/a
2. Do 3 mjeseca
3. Od 3-6 mjeseci
4. Od 6-12 mjeseci
5. Od 1-2 g.
6. Od 2-3 g.
7. 3 i više g.

P06. Koji je Vaš stambeni status? Moguć samo jedan odgovor! Čitati odgovore!

1. Vlasnik [bez hipoteke ili obveze otplate stambenog kredita]
2. Vlasnik [s hipotekom ili obvezom otplate stambenog kredita]
3. Stanar, živi u stanu/kući roditelja [ne plaća najamninu]
4. Stanar koji plaća punu najamninu privatnoj osobi
5. Stanar koji plaća najamninu u socijalnim/gradskim stanovima
6. Stanar, živi u stanu/kući rodbine, prijatelja, poznanika [ne plaća najamninu]
7. Ostalo [što?]:_____

P07. Vrsta stambenog objekta u kojem živite? Moguć samo jedan odgovor!

1. Kuća
2. Stan u zgradi/kući
3. Drugo, navesti što? [npr. kamp kućica, vikendica, baraka...]: _____

P08. Koliko dugo živite u stambenom objektom gdje trenutno živite?

____ god. ____ mjeseci.

P09. Broj spavačih soba u stanu/kući (bez dnevne sobe i kuhinje)? _____

P10. Površina stana (bez terase, balkona, lođe)? _____ [izražena u metrima kvadratnim]

P11. Prema Vašem mišljenju, je li se zdravlje nekoga od Vaše djece pogoršalo zbog stambene situacije? Moguć samo jedan odgovor! Čitati odgovore!

1. Da, značajno se pogoršalo
2. Da, malo
3. Nije se pogoršalo

P12. U kojoj mjeri stambeni uvjeti u kojima živite zadovoljavaju potrebe Vaše obitelji? Moguć samo jedan odgovor! Čitati odgovore!

1. Uopće ne zadovoljavaju
2. Ne zadovoljavaju
3. Donekle zadovoljavaju
4. Prilično zadovoljavaju
5. U potpunosti zadovoljavaju

P13. Sad ću Vam pročitati različite vrste primanja, a Vas molim da mi za SVAKO od njih kažete ukupne iznose sredstava SVIH članova Vašeg kućanstva u posljednjih 12 mjeseci, te koliko članova u Vašem kućanstvu ima takvu vrstu primanja.

Za svaku vrstu primanja trebate napisati koliko je vaše kućanstvo primilo novaca u **zadnjih 12 mjeseci**, od **svih članova** u kućanstvu zajedno koji su imali tu vrstu primanja [kolona a]. U koloni b trebate navesti koliko je članova u vašem kućanstvu imalo takvu vrstu primanja [primjerice, ako je troje članova u vašem kućanstvu primalo plaću od 2.000,00 Hrk svakoga mjeseca, u koloni a ćete upisati 72.000,00 Hrk [3 člana x 2.000,00 Hrk x 12 mjeseci], a u koloni b, napisat će te 3, jer je tri člana primalo plaću – i tako za svih 18 vrsti primanja].

Čitati vrste primanja!

Vrsta primanja	A) Ukupni godišnji iznos svih članova kućanstva	B) Broj članova kućanstva s određenom vrstom primanja
1. Ukupni iznos neto plaća i naknada uz plaću [regres, božićnica, terenski dodaci, prijevoz, nagrade] u zadnjih 12 mjeseci		
2. Primanja od povremenog rada, honorara, autorskih djela, rada u fušu i sl. u zadnjih 12 mjeseci.		
3. Ukupni iznos zajamčeni minimalne naknade [pomoć za uzdržavanje] u zadnjih 12 mjeseci		
4. Ukupni iznosi mirovina u zadnjih 12 mjeseci		
5. Ukupni iznos dječjeg doplatka u zadnjih 12 mjeseci		
6. Ukupni iznos naknade za nezaposlene u zadnjih 12 mjeseci		
7. Ukupni iznos jednokratne pomoći u zadnjih 12 mjeseci		
8. Ukupni iznos osobne invalidnine u zadnjih 12 mjeseci		
9. Ukupni iznos doplatka za tuđu pomoći i njegu u zadnjih 12 mjeseci		

10. Ukupni iznos pomoći za stanovanje ili ogrjev u zadnjih 12 mjeseci		
11. Iznos jednokratne pomoći u zadnjih 12 mjeseci		
12. Ukupni iznos porodiljne naknade u zadnjih 12 mjeseci		
13. Ukupni iznos ostalih naknada (stipendija, alimentacija, bolovanja itd.) u zadnjih 12 mjeseci		
14. Prihod od dobiti obrta, vlastitog poduzeća za osobnu potrošnju u zadnjih 12 mjeseci		
15. Ukupni podignuti štedni ulozi u zadnjih 12 mjeseci		
16. Ukupni iznos pomoći od lokalnih vlasti u zadnjih 12 mjeseci		
17. Ukupni iznos pomoći od Caritasa ili drugih vjerskih i humanitarnih organizacija u zadnjih 12 mjeseci		
18. Drugo [u zadnjih 12 mjeseci] npr. prihod od iznajmljivanja nekretnina i drugih dobara u vlasništvu obitelji itd.: _____ _____		

P14. Ako je Vaše kućanstvo korisnik zajamčene minimalne naknade (pomoći za uzdržavanje), koliko je ukupno primate (koliko godina i mjeseci) u zadnjih 5 godina: godina _____ mjeseci _____

P15. Ako ste nezaposlena osoba, jeste li u posljednjih godinu dana bili uključeni u neki oblik poticanja za sudjelovanje na tržištu rada (tj. zapošljavanja)? Moguće više odgovora! Čitati odgovore!

1. Ne
2. Mjere samozapošljavanja [Potporu za samozapošljavanje]
3. Mjere zapošljavanja [Stjecanje prvog radnog iskustva, Javni rad]
4. Mjere obrazovanja
5. Nešto drugo: _____

P16. Ako je Vaš supružnik/partner nezaposlena osoba, je li u posljednjih godinu dana bio uključen u neki oblik poticanja za sudjelovanje na tržištu rada (tj. zapošljavanja)? Moguće više odgovora! Čitati odgovore!

1. Ne
2. Ne znam
3. Mjere samozapošljavanja [Potporu za samozapošljavanje]
4. Mjere zapošljavanja [Stjecanje prvog radnog iskustva, Javni rad]
5. Mjere obrazovanja
6. Nešto drugo: _____

2. RASPODIJELA NOVCA

P17. Koja je po Vašem mišljenju najniža razina UKUPNIH mjesečnih primanja potrebna kućanstvu poput Vašeg da bi moglo sastaviti kraj s krajem? _____

P18. Očekujete li da će se nešto dogoditi u naredne dvije godine što bi moglo poboljšati Vaš životni standard? Moguć samo jedan odgovor!

1. Da
2. Ne
3. Ne znam

P19. Da li Vi ili netko drugi u obitelji posjeduje račun u banci? Moguć samo jedan odgovor!

1. Da
2. Ne
3. Ne znam

P20. Ima li Vaše kućanstvo podignut kredit u nekoj banci? Moguć samo jedan odgovor! Čitati odgovore!

1. Stambeni
2. Potrošački/nenamjenski
3. Oba
4. Nijedan
5. Ne znam

P21. Koliki UKUPAN mjesečni iznos mora otplaćivati Vaše kućanstvo za SVE stambene i/ili potrošačke kredite koje imate?

0. Nema kredita, ne zna

1. Iznos: _____ KN

P22. Jeste li u posljednjih 12 mjeseci posudjivali novac iz drugih izvora (isključujući banke i slične institucije) kako biste zadovoljili svakodnevne potrebe? Moguć samo jedan odgovor!

1. Da, od obitelji ili prijatelja,
2. Da, od drugih [od koga?]: _____
3. Ne

P23. Jeste li duže od tri mjeseca kasnili s plaćanjem računa ili sličnih obveza u zadnjih 12 mjeseci, jer niste imali novaca (komunalije, otplata kredita, kreditne kartice itd.)? Moguć samo jedan odgovor!

1. Da
2. Ne
3. Ne znam

P24. Jeste li u posljednjih 12 mjeseci smanjili korištenje nekih komunalnih usluga (voda, plin, struja, telefon...) iz finansijskih razloga? Moguć samo jedan odgovor!

1. Da
2. Ne
3. Ne znam

P25. Jesu li Vam u posljednjih 12 mjeseci bile isključene neke od komunalnih usluga (voda, plin, struja, telefon...) zbog nemogućnosti plaćanja računa? Moguć samo jedan odgovor!

1. Da. Navedite koje _____ Listaj
2. Ne

P26. Je li Vaše kućanstvo u proteklih godinu dana uzgajalo povrće ili voće, ili je držalo perad ili stoku kako bi moglo zadovoljiti svoje prehrambene potrebe? Moguć samo jedan odgovor! Čitati odgovore!

1. Ne
2. Da, na taj smo način zadovoljili do jedne desetine svojih prehrambenih potreba
3. Da, na taj smo način zadovoljili između jedne desetine i polovice svojih prehrambenih potreba
4. Da, na taj smo način zadovoljili polovicu ili više svojih prehrambenih potreba
5. Ne znam

P27. Je li Vaše kućanstvo u proteklih godinu dana dobivalo kao poklon povrće, voće, perad ili meso od prijatelja ili proširene obitelji kako bi moglo zadovoljiti svoje prehrambene potrebe? Moguć samo jedan odgovor! Čitati odgovore!

1. Ne
2. Da, na taj smo način zadovoljili do jedne desetine svojih prehrambenih potreba
3. Da, na taj smo način zadovoljili između jedne desetine i polovice svojih prehrambenih potreba
4. Da, na taj smo način zadovoljili polovicu ili više svojih prehrambenih potreba
5. Ne znam

P28. Kome se najčešće obraćate kad Vam je potreban novac, kako biste pokrili iznenadne troškove? Moguć samo jedan odgovor! Čitati odgovore!

1. Proširenoj obitelji
2. Prijateljima
3. Državi, županiji ili gradu
4. Kreditnim zadrugama/poduzećima
5. Drugo [pojasniti] _____

P29. Molimo Vas da procijenite učinak pomoći koju su Vam pružili obitelj ili prijatelji? Moguć samo jedan odgovor! Čitati odgovore!

1. Vrlo veliki učinak
2. Veliki učinak
3. Djelomični učinak
4. Mali učinak
5. Nikakav učinak

P30. Koliko često ste Vi ili netko u Vašem kućanstvu u proteklih godinu dana prodali nešto što Vam je važno kako biste došli do novca? Moguć samo jedan odgovor! Čitati odgovore!

1. Mnogo puta
2. Nekoliko puta
3. Jednom ili dva puta
4. Nikada
5. Nismo imali što prodati

**P31. U slučajevima u kojima nemate dovoljno novaca, čega se najčešće odričete?
Rangirajte odgovore tako da na prvom mjestu budu one stvari kojih se najprije
odričete. Čitati odgovore!**

1. Hrane
2. Odjeće
3. Cigaretu i/ili alkohola
4. Odmora, zabave i kulture
5. Plaćanja računa
6. Nešto drugo [što; specifikirati]

**P32. Jeste li Vi ili neki drugi član kućanstva obavljali povremene poslove u zadnjih godinu dana kako biste podigli svoje prihode? Moguć samo jedan odgovor!
Čitati odgovore!**

1. Nikad
2. Jednom ili dva puta
3. Nekoliko puta
4. Mnogo puta

P33. Tko iz Vašeg kućanstva (...) Moguć samo jedan odgovor! Čitati odgovore!

	1. Samo Vi	2. Samo partner	3. Ili jedno ili drugo—bez da se nužno međusobno konzultiramo	4. I ja i partner/ica—zajednička odluka	5. Ne znam /Nije primjenjivo
1. [...] obično donosi odluke o rasporedu novca za hranu i druge nužne potrepštine na tjednoj ili mjesecnoj bazi?					
2. [...] obično donosi odluke o troškovima koji su namijenjeni za potrebe djece?					
3. [...] obično donosi odluke o plaćanju neočekivanih kućanskih računa od 500,00 HRK?					

P34. Koji od navedenih odgovora najbolje opisuje Vaše prioritete kada nemate dovoljno novaca? Moguć samo jedan odgovor! Čitati odgovore!

1. Moje potrebe su na prvom mjestu
2. Potrebe mojeg partnera /ice su na prvom mjestu
3. Potrebe moje djece su na prvom mjestu
4. [Pitati ako ima više od jednog djeteta u kućanstvu] Potrebe jednog od djeteta su na prvom mjestu
5. Ne znam

P34.1. Ako je odgovor na prethodno pitanje 4., o potrebama kojeg djeteta se radi?

P35. Je li netko u Vašem kućanstvu bio gladan/išao gladan na spavanje prošli mjesec zbog nedostatka sredstava? Moguć samo jedan odgovor! Čitati odgovore!

1. Da, svi
2. Da, dio. Navesti tko: _____
3. Nitko

P36. Jeste li ikad u proteklih godinu dana bili gladni kako jedno ili više Vaše djece ne bi bilo gladno? Moguć samo jedan odgovor! Čitati odgovore!

1. Nikad
2. Jednom ili dva puta
3. Nekoliko puta
4. Mnogo puta

P37. Možete li procijeniti koliki dio Vašeg mjesecnog dohotka kućanstva trošite na djecu (starosti 0-18)? Moguć samo jedan odgovor! Čitati odgovore!

1. Manje od četvrtine [25%]
2. Između četvrtine i polovice [25–50%]
3. Između polovice i tri četvrtine [50–75%]
4. Više od tri četvrtine [75% - 100%]

3. ZADOVOLJAVANJE POTREBA DJETETA/DJECE

P38. Koja od sljedećih dobara i aktivnosti smatraste nužnim za adekvatan razvoj i život djece školske dobi, te koja dobra i aktivnosti svojoj djeci školske dobi ne možete ili možete priuštiti?

Čitati odgovore!

Dobra i aktivnosti	A) Nužno 0. Nije nužno 1. Nužno je za razvoj djece ZAOKRUŽITI ODGOVOR!	B) Priuštivo 0. Ne mogu to priuštiti svojoj djeci, iako bih želio 1. Ne mogu to priuštiti svojoj djeci i ne bih želio 2. Mogu to priuštiti svojoj djeci ili to već imaju ZAOKRUŽITI ODGOVOR!
		...
1. Svieže voće ili povrće barem jednom dnevno	0 1	0 1 2
2. Tri obroka dnevno	0 1	0 1 2
3. Meso, riba ili vegetarijanski nadomjestak barem jednom dnevno	0 1	0 1 2
4. Barem jedan topli obrok dnevno	0 1	0 1 2
5. Barem 50 kn tjedno za džeparac	0 1	0 1 2
6. Novi, veličinom odgovarajući par obuće	0 1	0 1 2
7. Topli kaput/bunda	0 1	0 1 2
8. Barem 3 para novih gaćica	0 1	0 1 2
9. Barem 3 para hlača	0 1	0 1 2
10. Barem 3 pulovera/veste/trenirke	0 1	0 1 2

...	0 1	0 1 2
11. Nešto nove, nerabljene odjeće	0 1	0 1 2
12. Moderna odjeća za uklopiti se s prijateljima	0 1	0 1 2
13. Vlastiti krevet/ležaj	0 1	0 1 2
14. Dovoljno spavačih soba da svakoj dijeti od 10 ili više godina različitog spola ima svoju sobu	0 1	0 1 2
15. Adekvatan prostor kod kuće za obavljanje školskih zadatača	0 1	0 1 2
16. Vlastite knjige i slikovnice	0 1	0 1 2
17. Računalo i internet	0 1	0 1 2
18. Mobilni telefon	0 1	0 1 2
19. Bicikl [novi ili rabljeni]	0 1	0 1 2
20. Organizirati proslave povodom nekih događaja iz života djeteta [rođendan i sl.]	0 1	0 1 2
21. Provesti barem tjedan dana obiteljskih praznika izvan kuće u toku godine	0 1	0 1 2
22. Imati medicinsku skrb kada je potrebna	0 1	0 1 2
23. Lijekove za djecu	0 1	0 1 2
24. Higijenske potrepštine [četkica i pasta za zube, šamponi i dr.]	0 1	0 1 2
...	0 1	0 1 2

	...		
25. Biti u mogućnosti se baviti izvan-nastavnim aktivnostima (sportske, dramska, plesne, glazbene)	0 1	0 1	2
26. Biti u mogućnosti baviti se hobijem izvan škole	0 1	0 1	2
27. Biti u mogućnosti družiti se s prijateljima uz kavu ili otići u kino	0 1	0 1	2
28. Biti u mogućnosti sudjelovati u školskim izletima	0 1	0 1	2
29. Biti u mogućnosti pozvati djetetove prijatelje u kuću na igru	0 1	0 1	2

4. DIJETE/DJECA I ŠKOLA

P39. Koriste li/imaju li Vaša djeca:

	Koriste -adekvatno	Koriste -neadekvatno	Ne koriste - nije osigurano ili nije adekvatno	Ne koriste - ne žele/nije potrebno	Ne koriste-ne možemo priuštiti
1. Školske obroke					
2. Izvannastavne aktivnosti					
3. Javni prijevoz kuća-škola-kuća					

...

	...				
4. Instrukcije					

**P40. Pročitat ću Vam nekoliko usluga/institucija, a Vi ćete mi za svaku od njih reći je li Vam finansijski i vremenski dostupna, te jeste li je ikada koristili.
Čitati usluge/institucije, te sve moguće odgovore!**

	1.udaljenost	2.troškovi dolaska do institucije	3.korištenje
1. Jaslice	1 2 3 4	1 2 3 4	1 2 3 4
2. Vrtić	1 2 3 4	1 2 3 4	1 2 3 4
3. Predškola	1 2 3 4	1 2 3 4	1 2 3 4
4. Osnovna škola	1 2 3 4	1 2 3 4	1 2 3 4
5. Srednja škola	1 2 3 4	1 2 3 4	1 2 3 4
6. Poludnevni smještaj za dijete s teškoćama u razvoju u domu ili sličnoj instituciji	1 2 3 4	1 2 3 4	1 2 3 4
7. Zdravstvena skrb	1 2 3 4	1 2 3 4	1 2 3 4
8. Knjižnica	1 2 3 4	1 2 3 4	1 2 3 4
9. Kazalište za djecu	1 2 3 4	1 2 3 4	1 2 3 4
10. Kino	1 2 3 4	1 2 3 4	1 2 3 4
11. Muzeji ili neki drugi prostor gdje su izložbeni postavljeni za djecu	1 2 3 4	1 2 3 4	1 2 3 4
12. Rekreativno-obrazovni programi za djecu školske dobi [sport, strani jezik, ples, glazba, kreativne radionice i sl.]	1 2 3 4	1 2 3 4	1 2 3 4

Otežava li udaljenost pristup uslugama?	Otežavaju li troškovi posjeta pristup uslugama?	Jesu li usluge korištene?
1.jako otežava 2.malo otežava 3.nimalo ne otežava 4.ne znam	1.jako otežavaju 2.malo otežavaju 3.nimalo ne otežavaju 4.ne znam	1.da 2.ne, nije bilo potrebe 3.ne, iako je bilo potrebe 4.ne znam

**P41. Slijedi lista problema s kojima se suočavaju neka djeca jasličke i vrtičke dobi.
Je li se koje od Vaše djece suočilo s nekim od navedenih problema, i s kojim u posljednjih godinu dana?**

	1 Da 2 Ne
Potrebno je samostalno kupovati velike količine stvari [maramice ubrusi i dr.]	1 2
U jaslicama/vrtiću nema dovoljno didaktičkih materijala	1 2
Velike jasličke/vrtičke grupe (30+)	1 2
Spajanje grupa i mijenjanje odgajateljica	1 2
Zgrada jaslica/vrtića je u lošem stanju i potrebna je veća renovacija	1 2
Vrtić ne organizira dodatne aktivnosti	1 2

**P42. Slijedi lista problema s kojima se suočavaju neka djeca predškolske dobi.
Je li se koje od Vaše djece suočilo s nekim od navedenih problema, i s kojim u posljednjih godinu dana?**

	1 Da 2 Ne
Program predškole se odvija jako rijetko [primjerice, jednom tjedno u trajanju od sat vremena]	1 2
Potrebno je samostalno kupovati velike količine stvari [maramice ubrusi i dr.]	1 2
U predškoli nema dovoljno didaktičkih materijala	1 2
Velike predškolske grupe (30+)	1 2
Spajanje grupa i mijenjanje odgajateljica	1 2
Zgrada predškole je u lošem stanju i potrebna je veća renovacija	1 2
Predškola ne organizira dodatne aktivnosti	1 2

**P43. Slijedi lista problema s kojima se u školi suočavaju neka djeca školske dobi.
Je li se koje od Vaše djece suočilo s nekim od navedenih problema, i s kojim u posljednjih godinu dana?**

	1 Da 2 Ne
Dijete je imalo teškoća u pronalaženju/dobivanju materijala potrebnih za izradu domaće zadaće	1 2
U školi nema dovoljno računala	1 2
Veliki razredi u školi (30+)	1 2
Premali broj djece u školi, tako da različiti razredi dijele učionicu	1 2
Školska zgrada je u lošem stanju i potrebna je veća renovacija	1 2
Škola nema sportsku dvoranu	1 2
Škola ne organizira izvannastavne aktivnosti	1 2

Molimo Vas da nam kažete u kojoj se mjeri slažete s pojedinim izjavama koje će Vam pročitati Moguć samo jedan odgovor! Čitati odgovore!

	U potpunosti se neslažem	Ne slažem se	Niti seslažem niti ne slažem	Slažem se	U potpunosti se slažem
P44. Važno mi je da moja djeca idu u vrtić i predškolske program, koliko god dugo je moguće					
P45. Izuzetno nam je teško priuštiti djetetovo pohađanje vrtića					
P46. Na moju djecu u školi gledaju drugačije jer su siromašnija nego većina djece					
P47. Kad smo birali srednju školu imali smo manji izbor od drugih obitelji koje žive blizu nas					
P48. Gotovo je nemoguće da ćemo moći omogućiti bilo kojem od naše djece školovanje na fakultetu					
P49. Važno je žrtvovati/ podrediti mnoge druge stvari kako bismo djeci omogućili najbolje moguće obrazovanje					
P50. Moja djeca moraju početi zaradljivati/ donositi dodatni prihod u kućanstvo što je prije moguće					
P51. Morali smo usmjeriti sve napore/donijeti odluku da zadržimo jedno dijete u obrazovanju nauštrb ostale djece					

P52. Je li bilo koje od Vaše djece bilo zlostavljano ili je bilo označeno kao zlostavljač?

Zlostavljano	DA	NE	NE ZNAM
Označeno kao zlostavljač	DA	NE	NE ZNAM

P53. Koje su vaše aspiracije u odnosu prema djeci koja su na školovanju?

- Koji razred bi dijete, u idealnom slučaju trebalo završiti prije nego završi školovanje. [odgovoriti navodeći razred] _____
- Očekujete li da će vaša djeca završiti školovanje prije toga?
 - DA
 - NE
 - NE ZNAM
- Imate li drugačija očekivanja od kćeri i sinova?
 - NE
 - DA — DJEVOJČICE DUŽE OSTAJU O OBRAZOVNOM SUSTAVU
 - DA — DJEĆACI OSTAJU DUŽE
 - NE ZNAM

BUDUĆNOST DJECE

P54. Molim Vas da nam kažete u kojoj mjeri očekujete pomoći od svoje djece kad odrastu u sljedećim navedenim segmentima? Molimo Vas da nam opet kažete kakva su Vaša očekivanja od sinova, a kakva od kćeri.

Odgovori na skali od 1 (izuzetno) do 5 (uopće ne očekujem).

	Sinovi	Kćeri
1. Da nastave živjeti u blizini	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
2. Da pružaju financijsku podršku	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
3. Da pomažu u kućanskim poslovima	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
4. Da pomažu brinuti se za mladu braću i sestre	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
5. Da brinu o vama u starosti	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5

	...
6. Da vam pružaju emocionalnu podršku	1 2 3 4 5

P55. U kojoj mjeri očekujete da će Vaša djeca imati mogućnosti za sljedeće od navedenoga. Molimo Vas da odgovorite posebno za sinove i kćeri.

Odgovori na skali od **1 (izuzetno)** do **5 (uopće ne očekujem)**.

	Sinovi	Kćeri
1. Početi zarađivati i finansijski doprinositi vašem kućanstvu	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
2. Završiti školovanje	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
3. Postati finansijski neovisni	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
4. Napustiti kućanstvo	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
5. Oženiti se/udati ili započeti živjeti s partnerom	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5

6. DRUŠTVENE MREŽE I PODRŠKA

P56. Koristeći sljedeću skalu od 1 do 5, navedite koliko često provodite vrijeme s/ sa: Čitati odgovore!

	Nikada	Nekoliko puta godišnje	Nekoliko puta mjesečno	Nekoliko puta tjedno	Svaki dan
1. Rodbinom	1	2	3	4	5
2. Prijateljima	1	2	3	4	5
3. Susjedima	1	2	3	4	5
4. Ljudima u svojoj vjerskoj zajednici [u crkvi, džamiji, sinagogi]	1	2	3	4	5
	...				

	...
5. Članovima dobrovoljnih skupina i organizacija i sl. [sport, rekreacija, kultura, politika, zabava, klubovi i sl.]	1

P57. Koristeći se skalom od 1 do 4, procijenite u kojoj mjeri možete Vi i Vaša djeca računati na pomoć sljedećih ljudi/službi/organizacija/institucija: Moguć samo jedan odgovor!

	Nikad	Ponekad	Često	Uvijek	Ne znam
1. Obitelji	1	2	3	4	5
2. Rodbine	1	2	3	4	5
3. Prijatelja	1	2	3	4	5
4. Susjeda	1	2	3	4	5
5. Kolega ili bivših kolega s posla	1	2	3	4	5
6. Crkve i vjerske zajednice	1	2	3	4	5
7. Članova klubova, udruge, društava [sport, kultura i sl.]	1	2	3	4	5
8. Centra za socijalnu skrb	1	2	3	4	5
9. Službenika gradske uprave [upravni odjeli]	1	2	3	4	5
10. Mjesnog odbora	1	2	3	4	5
11. Crvenog križa ili neke druge humanitarne organizacije	1	2	3	4	5

P58. Molimo navedite koji oblik pomoći ste primili od ljudi / službi / organizacija / institucija navedenih u prethodnom pitanju.

	Oblik primljene pomoći
1. Obitelji	

2. Rodbine					
3. Prijatelja					
4. Susjeda					
5. Kolega ili bivših kolega s posla					
6. Crkve i vjerske zajednice					
7. Članova klubova, udruga, društava [sport, kultura i sl.]					
8. Centra za socijalnu skrb					
9. Službenika gradske uprave [upravni odjeli]					
10. Mjesnog odbora					
11. Crvenog križa ili neke druge humanitarne organizacije					

P59. Molimo Vas da procijenite učinak pomoći koju ste primili od ljudi/službi/organizacija/institucija navedenih u prethodnom pitanju na Vaš životni standard? Moguć samo jedan odgovor! Čitati odgovore!

	Vrlo veliki učinak	Veliki učinak	Djelomični učinak	Mali učinak	Nikakav učinak
1. Obitelji	1	2	3	4	5
2. Rodbine	1	2	3	4	5
3. Prijatelja	1	2	3	4	5
4. Susjeda	1	2	3	4	5
5. Kolega ili bivših kolega s posla	1	2	3	4	5
6. Crkve i vjerske zajednice	1	2	3	4	5

...

	1	2	3	4	5
7. Članova klubova, udruga, društava [sport, kultura i sl.]					
8. Centra za socijalnu skrb	1	2	3	4	5
9. Službenika gradske uprave [upravni odjeli]	1	2	3	4	5
10. Mjesnog odbora	1	2	3	4	5
11. Crvenog križa ili neke druge humanitarne organizacije	1	2	3	4	5

P60. Koliko ste zadovoljni odnosima u vašoj obitelji? Moguć samo jedan odgovor! Čitati odgovore!

1. Vrlo nezadovoljan/a
2. Donekle nezadovoljan/a
3. Ni zadovoljan ni nezadovoljan/a
4. Prilično zadovoljan/a
5. Vrlo zadovoljan/a

P61. Osjećate li da pripadate društvu u kojem živate? Čitati odgovore! Moguć samo jedan odgovor!

1. Da, osjećam da pripadam ovom društvu i da sam prihvaćen od drugih članova društva
2. Osjećam da pripadam ovom društvu, iako ponekad nisam prihvaćen od članova društva
3. Često imam osjećaj da ne pripadam ovom društvu
4. Osjećam se potpuno društveno neprihvaćenim i isključenim

P62. Stupanj urbaniziranosti naselja? Čitati odgovore! Moguć samo jedan odgovor! Odgovor je sporazum anketara i sudionika.

1. Gradsko naselje
2. Prigradsko naselje
3. Seosko naselje
4. Kuća izvan naselja

P63. Veličina naselja? Moguć samo jedan odgovor!

1. do 2.000 stanovnika
2. 2.000–10.000 stanovnika
3. 10.000–50.000 stanovnika
4. 50.000–100.000 stanovnika
5. 100.000 i više stanovnika

P64. Koji oblik pomoći bi Vama i Vašoj djeci pomogao da lakše živite? Moguće više odgovora! Čitati odgovore!

1. Savjetovanje o pravima obitelji koja žive s niskim primanjima
2. Savjetovanje o strategijama izlaska iz situacije življjenja s niskim primanjima
3. Savjetovanje o partnerskim i odgojnim problemima
4. Obrazovanje / Edukacija za veću konkurentnost na tržištu rada
5. Edukacija za jačanje roditeljskih kompetencija
6. Rekreativno-obrazovne aktivnosti za djecu
7. Dodatni izvor prihoda
8. Nešto drugo:

P65. Tko bi trebao pružiti takav oblik pomoći? Moguće više odgovora! Čitati odgovore!

1. Predškolska ustanova
2. Škola
3. Grad
4. Mjesni odbor
5. CZSS
6. Udruge
7. Crkva i vjerske zajednice
8. Netko drugi: _____

